

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING 2

Gravfältet vid

Nylanda

RAÄ 169
Öjaby socken
Växjö kommun

Johan Åstrand &
Åsa Jönsson

Smålands museum
Rapport 2008:41

© 2008 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2008
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Inledning	7
Syfte och frågeställningar	
Förundersökningsområdet, beskrivning och topografi	10
Fornlämningsmiljön	11
Platsen i historisk tid	15
Metod och arbetsgång	16
Resultat av förundersökningen	21
Gravområdets storlek och avgränsning	21
Bedömning av fornlämningarnas status	23
Gravtyper och anläggningar inom RAÄ 169	24
Anläggningar inom gravfältet	29
Fynd och analyser	63
Bevaringsförhållanden	64
Tolkningar och slutsatser	65
Gravundersökningar i Varend - kort bakgrund	65
Att bedöma ett svårupptäckt gravfält	66
Gravformer	68
Gravfältets struktur	69
Frågan om gravfältets datering	71
Gravfältet och vägen	74
Kunskapspotential och förslag till vidare åtgärder	75
Måluppfyllelse	75
Referenser	77
Administrativa uppgifter	81
Bilagor	83
1. Schaktbeskrivningar	83
2. Anläggningsbeskrivningar	84
3. Dateringar	92
4. Osteologisk analys	93
5. Lodfoton	94
6. Fyndlista	98

Sammanfattning

Under de två första veckorna i juli 2008 utförde Smålands museum i samarbete med läns museerna i Kalmar och Jönköping en förundersökning av gravfältet RAÄ 169 i Öjaby socken. Platsen ligger öster om Växjö flygplats och uppdragsgivaren, Växjö kommun, avser att anlägga ett industriområde inom den aktuella ytan. Utifrån en föregående utredning visste man att det fanns ett kvadratisk röse i området och att det omgavs av ett oklart antal gravar. En brukningsväg går genom gravfältet och utifrån äldre kartor kan man se att denna är en rest av den äldre landsvägen mellan Växjö och Jönköping. Gravfältet ingår därför i en fornlämningsmiljö med en rad lämningar som ligger i anslutning till den äldre vägen. Man kan därför förmoda att vägsträckans funnits redan under förhistorisk tid.

En huvuduppgift vid förundersökningen var att avgränsa gravfältet som visade sig vara större än vad man först kunnat anta. Förhållandevis mycket tid fick läggas på att genom avbaning och sökschaktsgrävning avgränsa lämningarna. Det kvadratiske röset låg i gravfältets södra del och runt om denna anläggning, och framförallt öster om den, påträffades ett flertal stensättningar. Den norra delen av gravfältet utgjordes av en grupp stensättningar som låg på ett mindre höjdparti beläget strax väster om brukningsvägen. I området mellan den norra och den södra gruppen av gravar fanns en låg stenvall. Stenvallens funktion är oklar men det är möjligt att den har anknytning till gravfältet. Gravfältsområdet hade allt som allt en storlek av cirka 65 x 120 meter.

Inom gravfältet var den dominerande gravtypen små eller medelstora flacka, fyllda stensättningar med en diameter av upp till sex meter. Dessa gravar, som var 22 till antalet, var svårupptäckta och de flesta gick inte att urskilja förrän efter avbaning. Den största och mest monumentala graven var det stora kvadratiske röset som hade en storlek av 14 x 14 meter och en höjd av en meter. Intill denna fanns en ofylld stensättning med klumpstenar. Dessutom fanns två större flacka, fyllda stensättningar samt en stensättning med mittblock. Sammanlagt påträffades 27 gravar. Ytterligare gravar bör dock finnas i en den kvarlämnade trädrida som låg inom förundersökningsområdets södra begränsning.

I förundersökningen ingick inte någon undersökning av gravanläggningar utan dessa rensades enbart fram. Fyndmaterialet var därför mycket begränsat. Vid

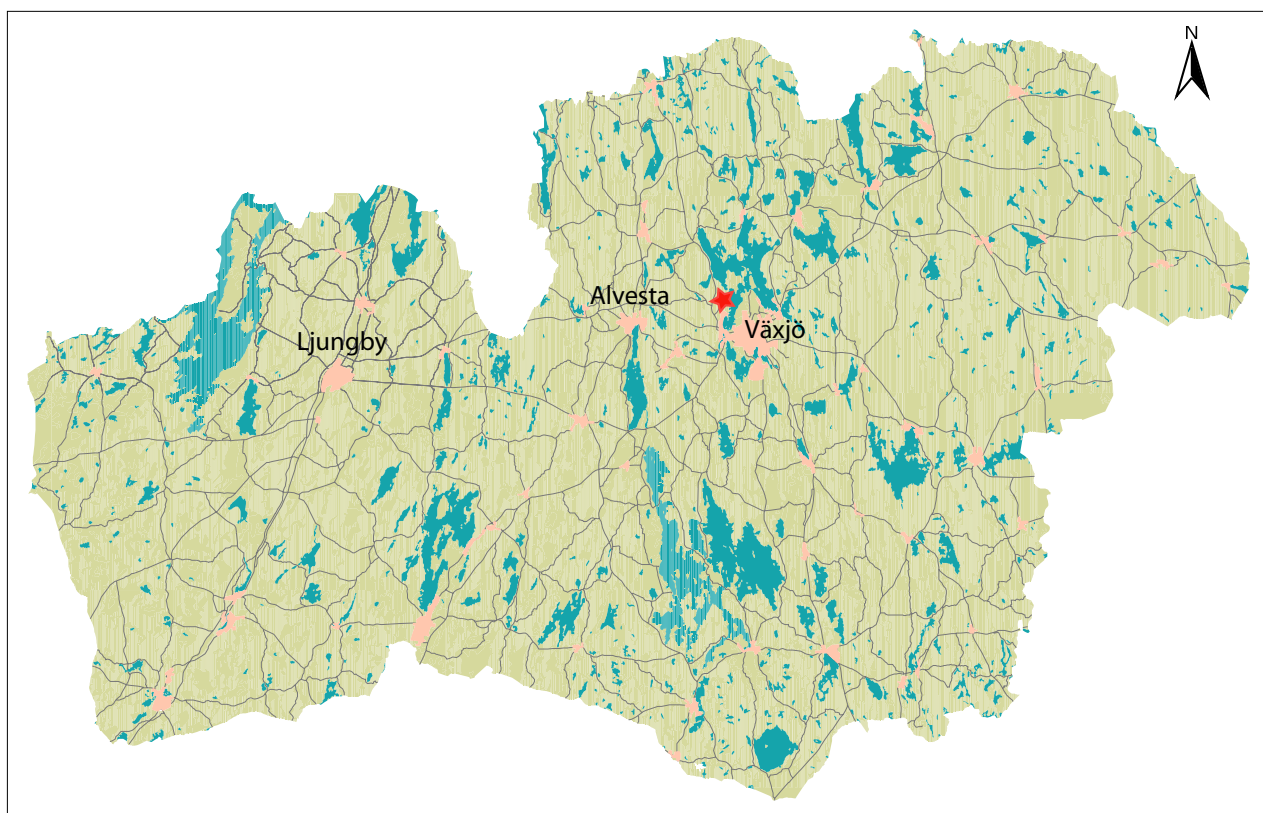
rensning i ytan av två flacka stensättningar påträffades små mängder brända som osteologiskt kunde bestämmas till människa. De brända benen från en av dessa gravar genomgick en 14C-analys och kunde dateras till äldre bronsålder. Datering var förvånande eftersom flacka stensättningar inte är någon gravform som brukar förknippas med denna tidsperiod. Brandgravskicket var inte heller vanligt under denna tid men det finns sedan tidigare exempel på brandgravar från äldre bronsålder i Växjötrakten. Frågan om dateringen av gravfältet i sin helhet är komplicerad. Gravfältet med sin äldre karaktär i kombination med ett stort antal mindre eller medelstora stensättningar är svårt att inplacera i någon viss tidsperiod.

Gravfältet RAÄ 169 avviker från den vedertagna bilden av äldre gravmiljöer både genom den täta förekomsten av gravar och genom den i dessa sammanhang ovanliga gravformen med flacka, svårupptäckta stensättningar. Utifrån resultatet av förundersökningen bedöms fornlämningen ha en hög kunskapspotential. Smålands museum har därför rekommenderat att det inför en eventuell exploatering behöver göras en särskild arkeologisk undersökning.

Bakgrund

Inledning

Runt Helgasjön finns ett av landets fornlämningstätaste områden som rymmer lämningar från många olika tidsperioder. Sydväst om Helgasjön ligger Växjö flygplats och när den anlades på 1970-talet gjordes undersökningar av gravar från brons- och järnålder. Växjö kommun har nu planerat ett område för en större industritomt vid Nylanda, öster om flygplatsen. Även detta område visade sig dock innehålla ett gravfält. Gravarna påträffades längs det som idag är en brukningsväg, men som tidigare varit en del av en gammal landsväg. Ett vägstråk som antagligen går tillbaka till förhistorisk tid. Denna rapport redogör för den arkeologiska förun-

Figur 1. Karta över Kronobergs län med platsen för undersökningen markerad med en stjärna. Fri skala.

dersökning som Smålands museum utförde av gravfältet i exploateringsområdets västra del. Arbetet pågick under perioden 2008-06-30 och 2008-07-11.

Det faktum att det fanns fornlämningar inom den planerade industritomten var i viss mån känt sedan tidigare. Exploateringsområdet berörde nämligen den norra delen av ett område med fossil åkermark. Detta var i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS, infört som fornlämning RAÄ 116 i Öjaby socken. Den fossila åkermarken bestod av röjningsrösen som upptog en stor del av exploateringsområdets södra och sydöstra delar. Inom den fossila åkermarkens fanns även ett stenblock med inhuggna skålgropar, registrerad som RAÄ 115. Denna enkla form av hållristning låg inom exploateringsområdets östra del.

Inför utbyggnaden av området gjorde Smålands museum som första arkeologiska insats en förundersökning i april 2008. Enligt de direktiv som angavs i kravspecifikation skulle förundersökningen vara begränsad till de högre belägna delar av den fossila åkermarken (RAÄ 116) som låg inom exploateringsområdets sydöstra del (Jönsson 2008b). Denna undersökning benämns här förundersökning 1. Resultatet av denna blev att man fann en stensättning som låg runt skålgropsstenen RAÄ 115. I övrigt påträffades enbart några sporadiska boplatslämningar. Ett indirekt resultat av förundersökningen blev dock att man även noterade att det i den sydvästra delen av exploateringsområdet, utanför det angivna förundersökningsområdet, fanns ett skadat gravröse. Detta röse fick senare beteckningen RAÄ 169. Vid en närmare genomgång av äldre beskrivningar visade det sig dock att gravröset RAÄ 169 inte var helt nyupptäckt utan att röset, samt även andra omgivande fornlämningar, tidigare beskrivits av Knut Kjellmark (Kjellmark 1932-44). Förutom beskrivningen fanns även en gravfältskarta över området som upprättats 1938. Dessa uppgifter antydde att RAÄ 169 varit den nordligaste av flera gravar varav enbart två, stensättningen RAÄ 31;1 och den resta stenen RAÄ 31;2, senare kommit att bli införda i FMIS.

Med utgångspunkt från detta beslutade länsstyrelsen att en särskild arkeologisk utredning skulle göras för att utreda förekomsten av ytterligare gravar i den västra delen av exploateringsområdet. Denna utredning utfördes i maj samma år och resulterade i att ytterligare gravar samt lämningar som misstänktes kunna vara gravar påträffades i området omkring gravröset. För att inför en exploatering få en mer fullständig bild av lämningarnas utbredning, karaktär och fornlämningsstatus beslutade länsstyrelsen om en förundersökning i området omkring RAÄ 169 i exploateringsområdets sydvästra del. Denna förundersökning, här kallad förundersökning 2, redovisas i denna rapport.

Ansvarig för denna förundersökning var antikvarie Johan Åstrand och biträdande projektledare var Nicholas Nilsson, antikvarie vid Kalmar läns museum. I fältarbetet deltog även Veronica Palm, Kalmar läns museum samt Rickard Wennerberg, Jönköpings läns museum. Rapporten har utarbetats av Johan Åstrand och Åsa Jönsson. Layout har utförts av Alexandra Nylén. Undersökningen bekostades av uppdragsgivaren Växjö kommun.

Rapporten är uppdelad i en inledande bakgrundsdel som även innehåller syfte och metod. Tyngdpunkten i rapporten ligger på den därefter följande redogörelsen för

resultaten av förundersökningen. Sist kommer en tolknings- och diskussionsdel. I den slutundersökningsrapport som presenteras under 2009 kommer en fördjupad diskussion att föras både omkring de objekt som omfattades av slutundersökningen och om fornlämningsområdet i sin helhet.

Syfte och frågeställningar

Förundersökningens syfte var enligt Länsstyrelsen, att fastställa status för de gravar och möjliga stensättningar, som konstaterades vid den föregående utredningen. Förundersökningen skulle vara av god kvalitet och ge ett fullgott underlag för bedömningen av lämningarnas kunskapspotential inför beslut om en särskild undersökning.

Med utgångspunkt från detta syfte angav Smålands museum i sin undersökningsplan några grundläggande frågor som förundersökningen skulle besvara. Dessa var:

- Hur många gravar finns i området?
- Vilken utbredning och konstruktion har dessa gravar?
- Utgör de låga stenpackningar som påträffades inom avbanade ytor vid utredningen gravar?
- Ingår andra typer av anläggningar och konstruktioner i gravområdet?

I undersökningsplanen angavs även ett antal vetenskapliga perspektiv som skulle vara vägledande för förundersökningen och för bedömningen av lämningarnas kunskapspotential.

Dessa angivna teman berörde frågor om:

- gravarnas spridning i landskapet. Man brukar mena att det är specifikt för Vårend att äldre gravar inte utgör gravfält utan snarare förekommer i glesa stråk. Gäller detta även denna plats?
- det stora tidsdjupet som ofta finns i tillsynes sammanhållna fornlämningsmiljöer. Ofta finns gravar från senneolitikum och fram till folkvandringsringtid i samma områden.
- det långvariga bruket av gravmonument och dess betydelse för mentalitet och tänkande.
- svårigheten att schablonmässigt datera lämningar utifrån gravtyp. Kunskapen om de gravtyper som inte är väl synliga eller monumentala är begränsad.
- anknytningen mellan gravar och äldre vägstråk.
- gravar som spår av ritualer och möjligheten att tolka bakomliggande tankemönster.
- närheten, och ofta blandningen, av gravar och röjningsrösen.
- förekomsten av svårbedömda anläggningar som inte går att tydligt klassificera. Till exempel svårigheten att bedöma gravar eller odlingsrösen.

Förundersökningsområdet, beskrivning och topografi

Förundersökningen gjordes intill Växjö flygplats som är belägen en dryg halvmil nordväst om staden. Det planerade exploateringsområdet ligger strax öster Växjö flygplats. Området ligger väster om Helgasjön och omgivningen präglas av höjdstråk som följer sjön i nordsydlig riktning. Landskapet är till större delen skogsbevuxet men både vid Öjaby åt söder och vid Tunatorp i norr finns öppna marker som främst är belägna på de högsta partierna i landskapet. Omkring flygplatsen är terrängen flack och skogsbevuxen men åt öster finns en höjdrygg med väldränerad skogsmark som ligger mellan flygplatsen och sjön. Det aktuella området ligger på ett avstånd av en kilometer från Helgasjön.

Exploateringsområdet har i sin helhet en storlek av cirka 13 hektar. Hela denna yta, inklusive det aktuella förundersökningsområdet, var till nyligen bevuxet med barrskog. Som tidigare nämnts utfördes den aktuella förundersökningen (förundersökning 2) i exploateringsområdets sydvästra del. I exploateringsområdets norra del, närmast norr om det aktuella förundersökningsområdet, har tidigare funnits omfattande grustag och marken är här till stora delar utschaktad. Exploateringsområdets sydöstra del, platsen för den tidigare utförda förundersökning 1, bestod av högre terräng och hade däremot inte berörts av grustäcker.

Det aktuella förundersökningsområdet hade en storlek av 6 500 m² och omfattade en yta omkring en flack moränhöjd som låg i exploateringsområdets sydvästra del. Detta höjdstråk löpte i nordsydlig riktning och utgjorde en parallell till den mer markerade höjdryggen som följde exploateringsområdets östra sida. De båda höjdryggarna åtskiljs av en sänka som vidtar direkt öster om det aktuella förundersökningsområdet.

Figur 2. Undersökningsplatsen i Nylanda. Foto från norr.

Genom förundersökningsområdet löper en brukningsväg i norrsydlig riktning. Denna grusväg har ursprungligen varit en del av den äldre landsvägen mellan Öjaby och Ör. Denna väg fortsätter söderut mot Öjaby i form av en mindre grusväg. Åt norr är denna väg dock avbruten av flygplatsen med tillfartsvägar och parkering. Inom förundersökningsområdet löper grusvägen längs den västra sidan av höjdstråket. Marken är högre i förundersökningsområdets södra del men sänker sig sedan något åt norr. Ett mindre höjdparti som ingick i förundersökningen fanns dock väster om brukningsvägen. Norr om förundersökningsområdet vidtar utschaktade ytor där den ursprungliga terrängen idag är försvunnen. Förundersökningsområdet avgränsades i söder av en grusväg som leder fram till en mindre travbana sydost om exploateringsområdet. Längs förundersökningsområdets södra sida finns en träridå. Söder om förundersökningsområdet ligger även ett stall.

Fornlämningsmiljön

Trakten kring Helgasjöns västra sida är mycket rik på fornlämningar som visar att det funnits en kontinuitet i bebyggelsen från stenålder och fram till idag.

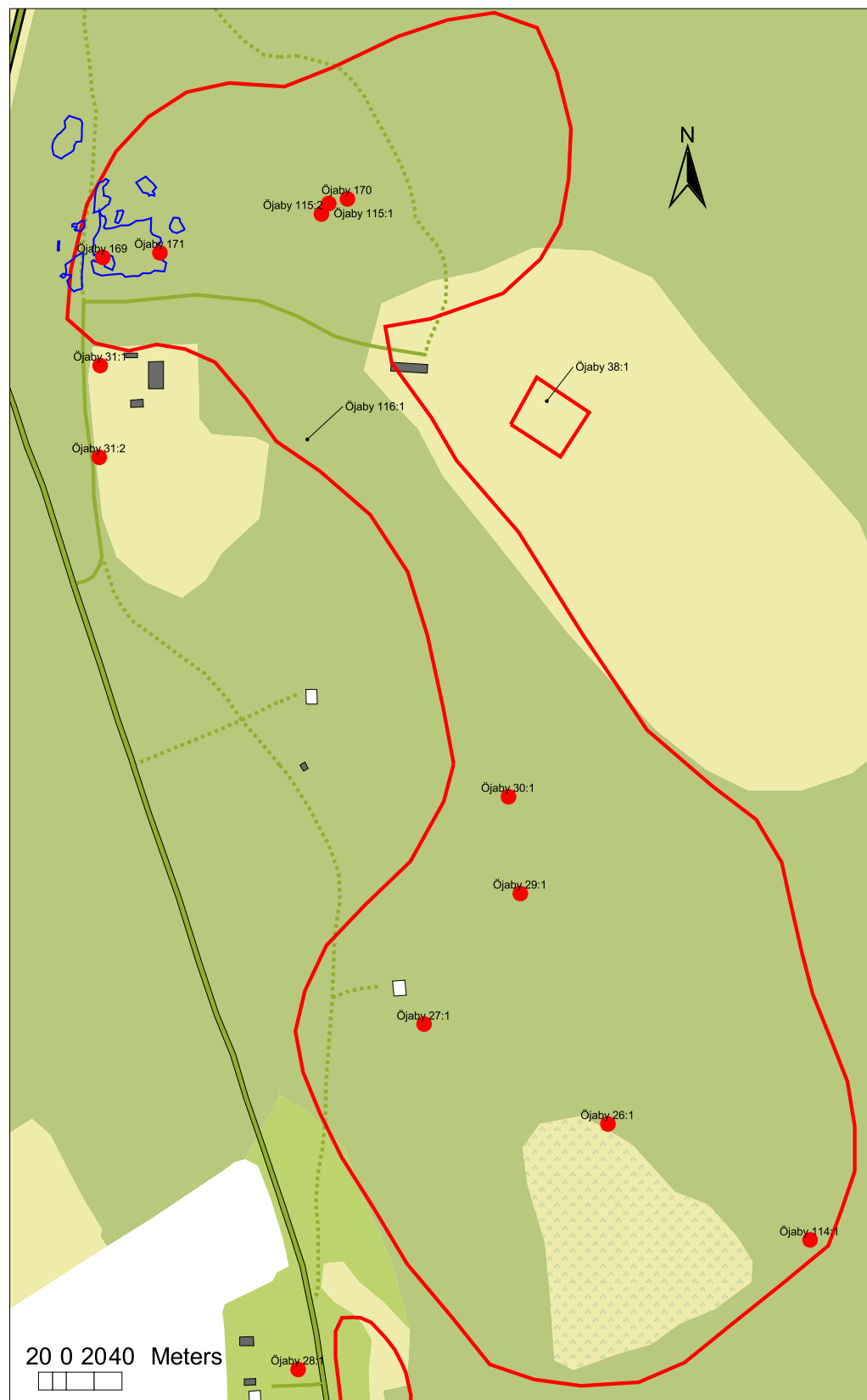
Som tidigare nämnts berörde exploateringsområdet den nordvästra delen av ett område med fossil åkermark, RAÄ 116. Fornlämningen är belägen på ett norrsydligt orienterat höjdparti och den fossila åkermarken upptar en cirka 1000 meter lång och 100 till 400 meter bred yta. Inom den fossila åkermarken finns minst ett 100-tal röjningsrösen. Röjningsrösen har en storlek mellan fyra och åtta meter i diameter. De är i regel övertorvade och 0,2 till 0,5 meter höga. Denna typ av långsträckta områden med röjningsrösen på höjdstråk i landskapet är typiska för den centrala delen av Varend. Det aktuella förundersökningsområdet låg enligt uppgifterna i fornminnesregistret, FMIS, inom röjningsröseområdet. Vid förundersökningen visade det sig dock att det inte fanns några odlingslämningar inom denna del av exploateringsområdet utan den fossila åkermarken började istället direkt öster om förundersökningsområdet.

Inom den fossila åkermarken RAÄ 116, knappt tvåhundra meter öster om förundersökningsområdet, finns ett skålgropsblock med 16 skålgropar, RAÄ 115. Vid förundersökning 1 visade sig skålgropsblocket vara omgärdat av en stensättning (Jönsson 2008b). Denna fick då fornlämningsnummer RAÄ 170. Vid förundersökning 1 undersöktes även en kolningsgrop belägen i den östra kanten av det aktuella förundersökningsområdet. Kolningsgropen undersöktes och kunde dateras till sen tid.

I anslutning till den fossila åkermarken finns även ytterligare ett antal fornlämningar. Inom det som idag utgör den norra delen av travbanan finns uppgifter om att det tidigare funnits ett röse som dock blivit borttaget, RAÄ 38. På 1950-talet beskrevs det som 20 meter i diameter och 0,9 meter högt. Det registrerades dock inte som gravröse eftersom man menade att det skulle kunna vara en odlingslämning. Det förefaller dock mer troligt att det varit ett gravröse som i så fall legat ungefär 350 meter sydöst om det aktuella förundersökningsområdet. I södra delen av röjningsröseområdet finns ytterligare två skålgropsblock, RAÄ 29 och 114, ett

röse, RAÄ 26, samt en stensättning, RAÄ 27. Att gravar och skålgropsstenar på detta sätt förekommer inom den fossil åkermarken är vanligt i Växjötrakten.

I den utredning som gjordes i maj 2008 kunde man visa att det i det aktuella förundersökningsområdet, och i området söder där om, finns en skadad gravfältsmiljö utmed det som tidigare varit den gamla landsvägen. Knut Kjellmark omnämner

Figur 3. Fornlämningar i närheten av gravfältet RAÄ 169. Undersökningsschakten markerade med blått.

och beskriver gravområdet i sin artikelserie Värends fornminnen (Kjellmark 1932-44). Gravfältet var redan då till stora delar skadat vilket även framgår av den gravfältskarta som upprättades 1938 i samband med fornminnesinventeringen. Enligt kartan utgjordes gravfältet av ett skadat röse (nuvarande RAÄ 169), en domarring som redan då var delvis förstörd av vägen, en ofylld, rektangulär stensättning bestående av åtta klumpstenar (RAÄ 31:1), en rest sten (RAÄ 31:2), samt ytterligare tre resta stenar i områdets södra del. De sistnämnda ingår i en stenformation här kallad ”Kyrkstenarna”. Sydöst och söder om kyrkstenarna fanns också flera klumpstensformationer samt ett eventuellt röse noterat. Utöver detta karterades ett antal rösen, vilka bedömdes som röjningsrösen. Av de karterade lämningarna var det enbart det stora röset, det vill säga RAÄ 169, som låg inom utredningsområdet södra del. Vid de följande fornminnesinventeringarna har man utan att ange någon förklaring inte registrerat gravfältet i sin helhet utan enbart tagit med två av objekten, dels RAÄ 31:1 som är registrerad som en rektangulär ofylld stensättning med åtta klumpstenar, dels RAÄ 31:2 som är en rest sten. Några av dessa lämningar går att återfinna medan andra är svårbedömda eller försvunna.

Den idag tydligaste lämningen är RAÄ 31:1, stensättningen med de åtta parvis placerade klumpstenarna. I FMIS anges att denna stensättning har kallats ”Kyrkstenarna”. Enligt en tradition som Knut Kjellmark återger skulle Öjaby kyrka ursprungligen byggas på denna plats, men varje natt kom trollen och rev ned vad som byggts upp på dagen. I Kjellmarks noteringar, samt även på gravfältskartan som verkar utgå från samma beskrivning, är det dock en stenformation i gravfältets södra del som tillskrivs denna benämning. I efterhand är svårt att veta vilka stenar man ursprungligen syftat på när man talat om ”Kyrkstenarna”. Utifrån de förutsättningar som finns på platsen idag förefaller det mer troligt att den tydliga stensättningen RAÄ 31:1 haft ett egennamn.

Förutom gravfältet nämner Kjellmark också den urnegrav som han själv tillvaratog under en flat håll som lyfts av en rotvälta. Han beskriver att det i en grytformad fördjupning under rotvältn framkom ett lerkärl med brända ben. Han nämner att urnegraven varit belägen cirka 50 meter öster om vägen i höjd med ”Kyrkstenarna”. Lerkärlet var av oornerat brunt gods med mörkare insida och med flat botten som var 17 centimeter i diameter. Sidorna, som var 1 – 1,3 centimeter tjocka, var utbuktande och randen var inåtböjd. Ett stycke nedanför randen har kärlet haft två motställda knoppar, vilket förmodligen antyder att det är från yngre bronsålder. Lerkärlet inlämnades till SHM (inv.nr:16640:XVIII).

De äldre uppgifterna tillsammans med resultatet av den nyligen utförda utredningen visar alltså att gravfältet RAÄ 169 är en del av ett gravfältsområde med fortsättning söderut längs den gamla vägen.

Längre söderut finns ett flertal rösen, stensättningar och andra gravar som ligger inom Öjaby samhälle. Bland annat finns här två gravfält av yngre järnålderstyp, RAÄ 60 och 67. De flesta av dessa gravar ligger i vad som kan betraktas som samma äldre vägstråk som här passerat genom Öjaby.

Även om man inte kan följa någon fortsättning av gravfältet norr om RAÄ 169 så har ytterligare gravar funnits längs samma vägsträckning inom det som idag är flygplatsområdet. Ungefär en kilometer norr om förundersökningsområdet undersöktes på 1970-talet ett gravfält med en hällkista, tre runda och en rektangulär stensättning, RAÄ 34, samt en rund stensättning RAÄ 35. Dessa arbeten utfördes av Riksantikvarieämbetet inför anläggandet av flygplatsen (Åhman 1978). Hällkistan var från senneolitikum medan stensättningarna innehöll gravar från yngre bronsålder och äldre järnålder. Denna undersökning är ett bra jämförelseobjekt till den aktuella förundersökningen och kommer att diskuteras i tolkningsdelen i denna rapport. Även gravfältets placering i förhållande till omgivande fornlämningar och anknytningen det äldre vägnätet kommer att diskuteras i tolkningsdelen.

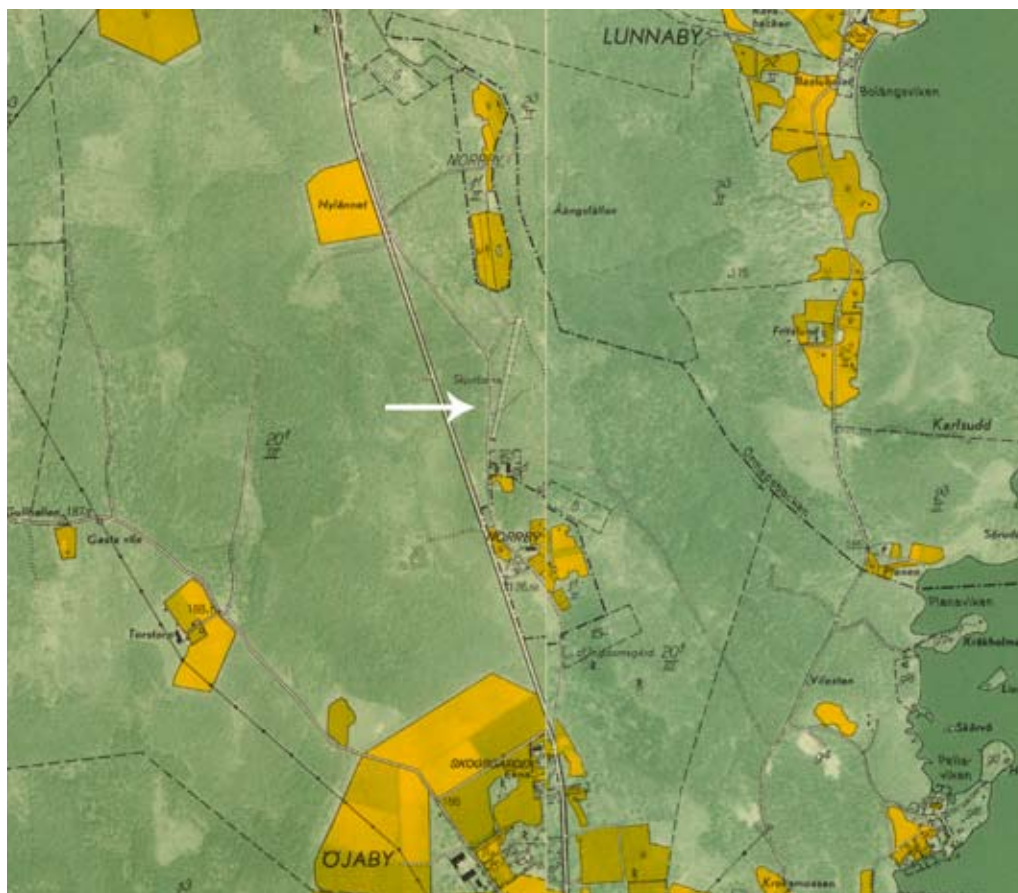
Figur 4. Laga skifteskarta från 1852, ägorna i Öjaby by. Undersökningsområdet markerat med en pil. Fri skala.

Platsen i historisk tid

Det förundersökta området har legat inom den nordligaste delen av Öjaby bys ägor. Från år 1683 finns en geometrisk karta över Bergkvara gods ägor där man schematiskt ser byn Öjaby med omgivande inägomarker. Genom byn och vidare norrut är landsvägen markerad med tillägget ”Wägen åth Jönkiöpingh”. En liknande geometrisk karta över Bergkvara gods finns även från 1720 där man ser hur landsvägen går genom den med trädssymboler markerade utmarken norr om byn. Från det följande året finns ett protokoll angående rågångar vid Öjabys norra ägo gränser. På en skiss ser man här hur landsvägen, benämnd ”store landvägen till Jönkiöping ifrån Wexiö” går söder om den åsrygg som utgör gräns mellan Lunnaby och Öjaby ägor. Även av kartan från 1683 framgår det att landsvägen inte följt åsryggen utan haft sin sträckning söder om denna.

Storskifteskartan från 1794 ger en mer detaljerad bild av vägsträckningen som verkar överensstämma väl med det äldre, ännu idag delvis bevarade vägnätet. Av storskifteskartan framgår att förundersökningsområdet låg på skogsbevuxen utmark som hörde till Ingjalsgården, Jönsagården och Toresgården. Dessa gårdar låg direkt under Bergkvara gods som Rå och rör-hemman. På kartan över det laga skiftet från 1852 kan man på samma sätt se landsvägen som med oförändrad sträckning går norrut från byn. Efter skiftet av utmarken har det aktuella området kommit att höra till Öjaby Norregård. På denna karta ser man även att det tillkommit torpodlingar längs vägen, bland annat torpet Norrby. Inom det berörda området fanns dock inte några markeringar av odlingsmark eller bebyggelse.

Utifrån det äldre kartmaterialet kan man anta området vid tiden för skifteskartorna utgjorts av en betad, ganska öppen, skogsmark. Även om man utifrån kartorna

Figur 5. Utdrag ur den ekonomiska kartans blad 5E2g och 5E2h från 1950-talet. Undersökningsområdet märkt med en pil. Fri skala.

inte kan utläsa att det funnits någon odling inom det aktuella området kan man dock inte utesluta att små ytor brukats i historisk tid eller att man svedjebränt skogen. Svedjeodling blev vanligt i Varend från medeltidens slut och några århundraden framåt (Larsson 1989). Vid såväl utredning som förundersökningar har rikligt med kol påträffats i botten av förnan och svedjebränning eller skogsbrand skulle kunna vara en förklaring till denna förekomst av kol.

På höjdryggen i exploateringsområdets östra del finns flera ytor med spår av småskalig stenbrytning. Det man brutit har varit den lokala granit som förekommer där berget går i dagen samt i ett antal stenblock, bland annat skålgropsblocket. Stenen som finns på dessa platser ger intryck av att skikta sig i avlånga block och förefaller ha varit förhållandevis lätt att bryta. Genom sin form har stenarna lämpat sig väl som grundstenar eller för andra konstruktioner. Enligt flera Öjabybor som deltog i en visning så har skogen tidigare kallats "Flathällamon". Ett namn som antagligen har med denna stenbrytning att göra. Även om man kan anta att stenbrytningen främst hör till sen historisk tid kan man notera att samma typ av stenmaterial förekommer i vissa konstruktioner i gravfältet RAÄ 169.

Genom Öjaby hembygdsförenings fick vi även upplysningar om det nya bruk av platsen som tog sin början år 1942. Öjaby skytteförening invigde då en skjutbana inom exploateringsområdets västra del (Gustafsson 2000, s 75ff). Skjutbanans 300 meter långa vall byggdes ovanpå det kvadratiska röset RAÄ 169, med skjutriktning åt nordnordväst. Verksamheten på skjutbanan pågick fram till början av 1970-talet då skjutbanan fick flyttas till annan plats inför utbyggnaden av flygplatsen. Området har därefter främst använts för skogsbruk och för täktverksamhet inom den norr delen.

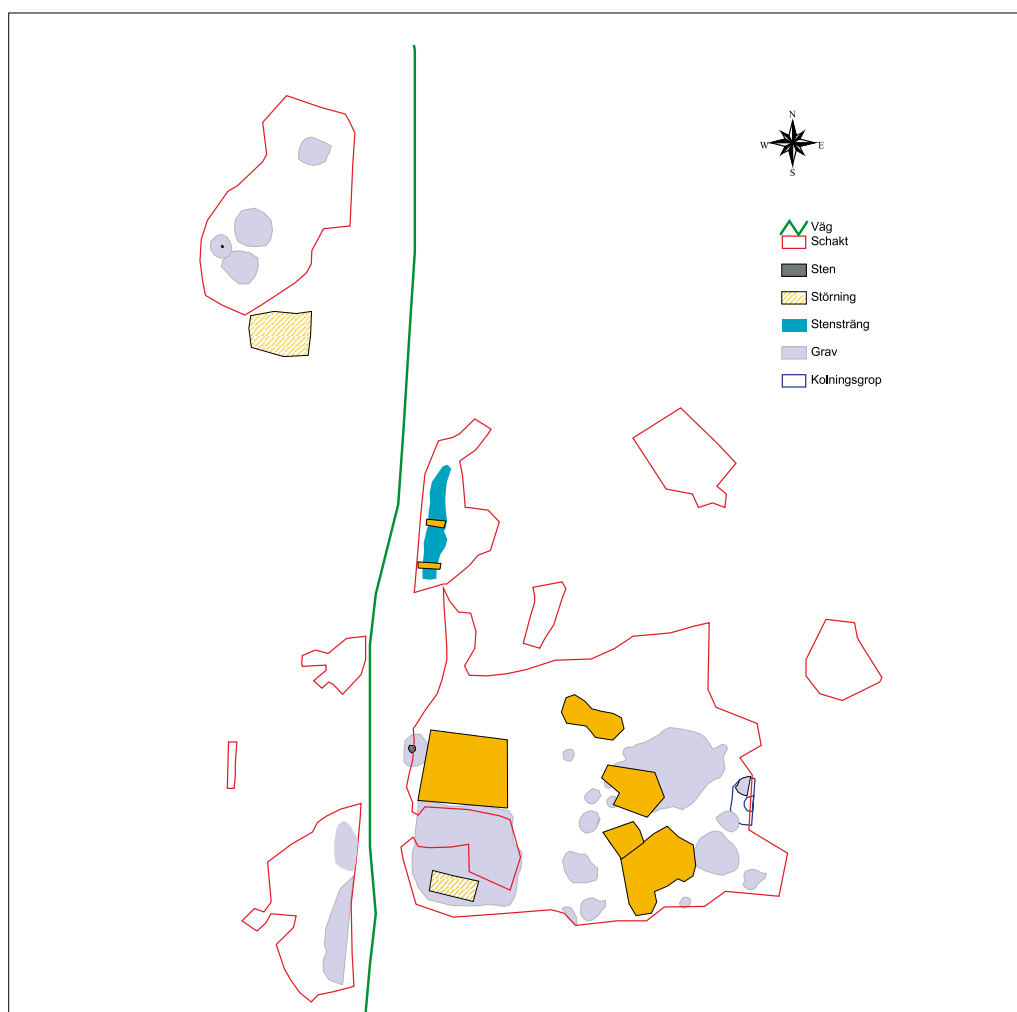
Då flygplatsen anlades förändrades mycket av närmiljön. De rester som fanns kvar av det äldre vägnätet bröts till stora delar av flygplatsens tillfartsvägar, byggnader och landningsbanor. Även den nyare och raka väg som ersatt den äldre landsvägen blev nu inaktuell och ersattes med dagens dragning av väg 31 väster om flygplatsen.

Metod och arbetsgång

Val av metoder gjordes med utgångspunkt från de riktlinjer som angetts i kravspecifikationen där den angivna uppgiften var att avgöra omfattningen av gravfältet samt att bedöma fornlämningsstatus för enskilda anläggningar. Utredningen hade visat att området var stenigt och att det fanns många svårbedömda anläggningar. För att besvara förundersökningens frågeställningar var det viktigt att kunna avbana sammanhängande ytor samt att torva av och rensa ett förhållandevis stort antal lämningar. Någon undersökning av stensättningar, varken partiellt eller i sin helhet, ingick dock inte i förundersökningen. Som angetts i undersökningsplanen undersöktes dock mindre anläggningar där man behövde avgöra om de utgjorde fornlämningar eller inte.

För att bedöma förekomsten och omfattningen av de flacka stensättningar som påträffats, eller anats, vid utredningen var det viktigt att avbana sammanhängande

ytor med tillräcklig storlek. Avbaningen var även nödvändig för att överblicka förekomsten av eventuella omarkerade gravar. Den första av förundersökningens två veckor ägnades så gott som uteslutande åt avbaning som utfördes med en mindre och en större bandgående grävmaskin. Den mindre maskinen var lätt och kunde användas i känsliga miljöer utan att åstadkomma markskador. Vid avbaningen grovrensades samtliga anläggningar och ytor med fyllhammare. Avbaningen gjordes förhållandevis grunt för att inte skada stensättningarna. I undersökningsplanen var det beräknat att sammanlagt avbana 1 250 m² fördelat på några större schakt. Efterhand visade det sig dock att lämningarna var betydligt mer omfattande och berörde en större yta än vad vi först antagit. För att kunna avgränsa lämningarna och bedöma deras antal behövde större ytor friläggas och sammanlagt avbanades 2 650 m². Större delen av maskinavbaningen gjordes inom en sammanhängande yta öster om det kvadratiske röset. Den extra tid som lades på avbaning fick i motsvarande grad minskas utifrån den tid som var avsedd för rensning av anläggningar, avtorvning samt undersökning av stenpackningar och osäkra anläggningar. Förutom sammanhängande ytor togs även några breda sökschakt upp för att avgränsa gravområdet. Längs förundersökningsområdets södra del fanns en smal kvarlämnad skogsridå. Några schakt eller avbanade ytor togs inte upp här trots att man kunde anta att ytterligare gravar fanns inom ytan. Man kan dock utgå ifrån att resultatet från ytan direkt norr om detta område har giltighet även för denna del. I övrigt avbanades så gott som alla de ytor där man kunde anta att det funnits gravanläggningar.

Figur 6. Plan över undersökningsschakten med de handrensade ytorna markerade i gult.

Förutom den grovrensning med fyllhammare som gjordes av alla ytor vid avbaningen handrensades även ett urval av de framtagna gravarna med skärslev. Dessutom rensades ett antal ytor mellan eller intill gravar för att ta reda på om det kunde finnas brandgropar eller andra typer av anläggningar. De mellanliggande ytorna rensades på detta sätt ganska hårt. Eftersom avbaningen hade gjorts förhållandevis grunt var denna handrensning ett viktigt komplement för att kunna bedöma förekomsten av andra mer djupt liggande anläggningar. Sammanlagt handrensades 280 m² fördelat på fem ytor. Den största ytan handrensades norr om det kvadratiske röset A624 där en 115 m² stor yta rensades.

I förundersökningen ingick inte undersökning av någon stensättning eller några större gravlika anläggningar utan bedömningen av anläggningarnas fornlämningsstatus skulle göras utifrån yttre konstruktion och uppbyggnad. Det tidskrävande rensningsarbetet var dock givande och efter handrensning var bedömningen av anläggningarnas status i regel inte särskilt komplicerad. Ett antal gravlika anläggningar av mindre storlek, så som låga stenpackningar eller mörkfärgningar som skulle kunna vara flatmarksgravar, undersöktes och sållades igenom för att man inför en slutundersökning ska kunna veta om dessa hörde till gravfältssammanhanget eller inte. Två rader med 1 x 1 meters stora rutor handgrävdes genom stenvallen A753 och därefter profilritades sektionerna.

För att avgöra begränsningen för det kvadratiske röset och för att bekräfta dess konstruktion gjordes en partiell avtorvning av röset samt en friläggning av den södra och västra sidan. För att bedöma omfattningen av de skador som fanns på röset togs den påbyggda skjutvallen bort och det skadade partiet i mitten av anläggningen tömdes på skräp och annat påfört material. Avtorvningen gjordes inom rösets södra del där det fanns störst behov av att bedöma avgränsning samt skadebild.

Figur 7. Inmätning med hjälp av totalstation. Nicholas Nilsson och Veronica Palm.

Vid förundersökningen gick samtliga områden mellan gravarna igenom med metalldetektor under en dag för att ta reda på förekomsten av metallföremål, och eventuellt även upptäcka dolda gravar. Några metallfynd av säker förhistorisk karaktär påträffades dock inte. Inmätningar med totalstation gjordes kontinuerligt under fältarbetets gång. Inmätningar, foton, anläggnings- och fyndregistrering har lagts in i dokumentationssystemet Intrasis. Under den sista fältdagen togs översiktsfoton över området och lodfoton över enskilda anläggningar med hjälp av mobillift. Runt vissa handrensade anläggningar sattes mätpunkter ut så att dessa har kunnat sammanställas till koordinatsatta fotoplaner. Eftersom anläggningarna blev betydligt fler än beräknat har enbart ett begränsat antal på detta sätt kunnat dokumenteras med fotoplaner.

Under den sista arbetsveckan gjordes en visning av området för allmänheten i samarbete med Öjaby hembygdsförening. Till visningen kom ett drygt femtiotal besökare som fick se resultatet av förundersökningen.

Resultat av förundersökningen

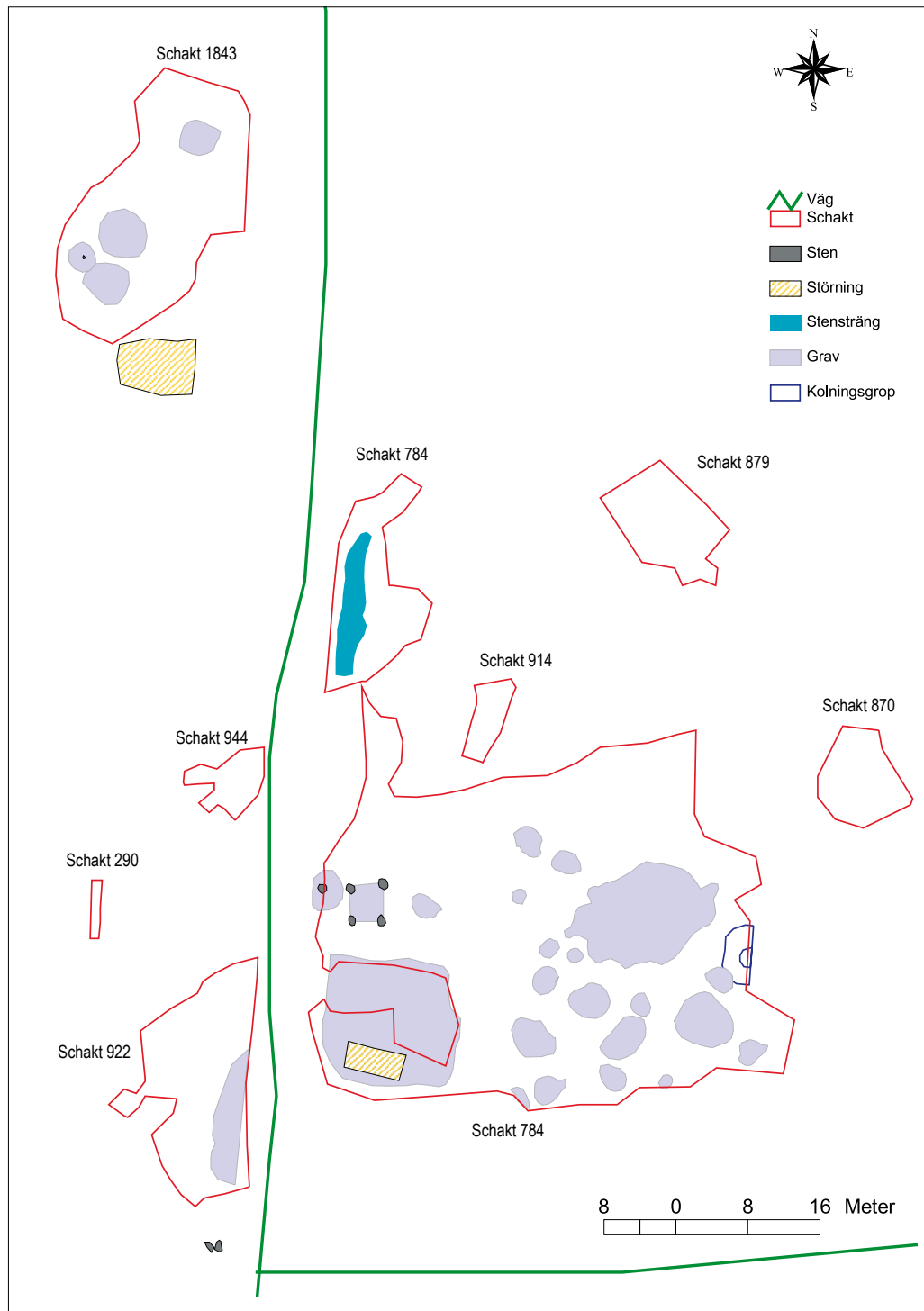
Gravområdets storlek och avgränsning

En huvuduppgift vid förundersökningen var att avgränsa fornlämningen RAÄ 169. Gravfältet visade sig vara större än vad man först kunde anta och förhållandevis mycket kraft fick läggas på att genom avbaning och söschaktsgrävning avgränsa lämningarna. Gravfältet hade två delar, dels en i söder där huvuddelen av gravarna låg omkring det stora kvadratiska röset A624, dels en i norr där det fanns en separat grupp gravar belägna på ett mindre höjparti. Mellan dessa ytor fanns även en låg stenvall, A753. Vallens funktion är oklar men den kan höra samman med gravfältet.

I gravfältets södra del låg det kvadratiska röset A624 omedelbart öster om brukningsvägen. I anslutning till röset, och framförallt öster om detta, påträffades ett flertal flacka stensättningar varav de flesta inte gått att urskilja före avbaningen. Öster om det kvadratiska röset höjde sig marken något och på krönet av höjpartiet fanns en stor oregelbunden stensättning, A210. Denna markerade i stort sätt slutet på gravfältet åt detta håll. Några gravar förekom inte på den östra sidan av höjdsträckningen utan alla gravar låg på västsidan med orientering mot vägen och det kvadratiska röset. Norr om A210 upphörde gravfältet och inte heller i de breda söschakt som togs upp på anslutande mindre höjpartier påträffades några fler anläggningar. Hela området från vägen och det kvadratiska röset i väster till A210 och höjpartiets östra sida innefattades i en sammanhängande avbanad yta. Mellan detta stora schakt och den grusväg i östvästlig riktning som utgjorde förundersökningsområdets södra gräns, fanns en smal kvarlämnad skogsridå som även den ingick i förundersökningsområdet. Någon schaktning gjordes dock inte inom denna tio meter breda och femtio meter långa mellanzon. Om man antar att det i detta avsnitt förekommit gravar i samma utsträckning som i den anslutande avbanade ytan skulle det betyda att det uppskattningsvis finns ytterligare cirka tio gravar inom denna del av förundersökningsområdet. Även på krönet av det mindre höjpartiet, öster om A210, fanns några ytor som eventuellt skulle kunna innehålla ytterligare gravar. Även väster om vägen fanns två gravanläggningar som båda skadats av vägbreddningar. Strax väster om dessa sjönk terrängen och det föreföll tydligt att de två stensättningar utgjorde gravfältets gräns åt väster.

Den södra delen av gravfältet omfattade alltså hela bredden av den låga höjdstreckningen vilket gav gravområdet en bredd av ungefär 65 meter. Åt norr hade förekomsten av gravar ett tydligt slut vilket gjorde att denna del av gravfältet hade en utsträckning av 45 meter i nordsydlig riktning. Vid en jämförelse mellan gravfältskartan från 1938 och resultatet från förundersökningen framgår det tydligt att den södra delen av det förundersökta gravområdet kan ses som en direkt fortsättning av de tidigare karterade lämningarna.

Den norra delen av gravfältet utgjordes av en grupp på fyra stensättningar som låg på ett mindre höjdparti beläget strax väster om grusvägen. Gravarna utgjordes av

Figur 8. Plan med anläggningar och schakt från förundersökning 2. Schaktnummer utsatta

tre stensättningar som låg kant i kant på det flacka höjddpartiets södra del samt en stensättning som låg på den norra sidan. Avståndet till gravfältets södra del var ungefär 65 meter. Även om dessa gravar låg separat från den tätare gravförekomsten i förundersökningsområdets södra del så är det möjligt att de kan ingå i samma sammanhang. Området mellan den norra och den södra gruppen av gravar var flackt med några mindre förhöjningar och här påträffades en låg stenvall, A753. Denna låg på brukningsvägens östra sida och var orienterad i nordsydlig riktning. Stenvallens funktion är oklar men det är möjligt att den har anknytning till gravfältet. Det förundersökta fornlämningsområdet, inkluderande både den norra och den södra delen, hade en utbredning av sammanlagt cirka 65 x 120 meter.

Bedömningen av fornlämningarnas status

Den föregående utredningen visade att det fanns ett antal tydliga gravar i området men även att det i olika delar av området fanns övertorvade stenanhopningar som skulle kunna vara gravar. I utredningsschakten framkom också vad som skulle kunna sägas vara låga stenpackningar. En viktig uppgift vid förundersökningen var därför att avgöra om dessa osäkra anläggningar var gravar eller inte. Det generella resultatet blev att man vid förundersökningen kunde konstatera att de flesta osäkra, övertorvade anläggningarna verkligen var gravar. Förutom de stensättningar som kunde anas vid utredningen framkom även ett flertal flacka stensättningar som före avbaningen inte hade gått att urskilja. Däremot kunde man konstatera att de stenanhopningar som iaktogs i utredningsschaktet inte utgjorde några gravanläggningar. Man påträffade inte heller några omarkerade gravar/bengömmor i de mellanliggande ytorna.

På många fornlämningslokaler kan det vara svårt att särskilja röjningsrösen och stensättningar och vi var beredda på att detta kunde bli en viktig fråga även vid denna undersökning. I detta fall blev detta ganska okomplicerat. Huvuddelen av anläggningarna utgjordes av stenfyllda stensättningar med kantkedja. De var i regel flacka och hade oftast en tät och välld stensättning. Dessa stensättningar skilde sig tydligt från de röjningsrösen som fanns i den fossila åkermarken intill. Röjningsrösen hade en välvd profil och en mer blandad stenfyllning. De var en tydlig skillnad mellan stensättningarnas låga och stabilt satta stenpackningar och det löst uppkastade stenmaterialet i röjningsrösen. I den angränsande fossila åkermarken fanns inte heller några större röjningsrösen med monumental utseende eller röjningsrösen med kantkedja. Då det finns denna typ av gravlika röjningsrösen blir ofta distinktionen mellan de båda kategorierna svårare att göra. Så var nu inte fallet.

Undantaget var de gravar som fanns i gravfältets norra del eftersom dessa hade vissa röjningsröselika drag. Här fanns tre tätt liggande stensättningar som i viss mån påminde om röjningsrösen eftersom de hade en något mer välvd profil och ett lösare stenmaterial. De hade dock även drag som tydde på att de snarast borde vara stensättningar. De hade delvis synliga kantkedjor och i anläggningarna fanns rotvärtor och rötter som kan ha rört om stenpackningarna och gett anläggningarna en mer välvd profil. Även det faktum att de tre anläggningarna låg tätt invid varandra talade emot att det skulle röra sig om röjningsrösen. Den andra sten-

sättningen inom den norra delen av gravfältet var visserligen flack men var något svårbedömd på grund av att den var otydlig i sina konturer. Även här fanns dock ett synligt parti av en kantkedja. Om anläggningarna i den norra delen av RAÄ 169 hade undersökts utan kunskapen om att de ingick i ett gravsammanhang finns en viss risk för att man inte skulle ha bedömt dem som gravar.

En anläggning med oklar bestämning är den låga stenvall, A753, som fanns i området mellan den norra och södra delen av gravfältet. Bedömningen av denna lämning är oklar. Den utgör inte någon gravanläggning men skulle kunna ingå som en del av gravområdet.

I enlighet med undersökningsplanen undersöktes inte några tydliga stensättningar utan enbart otydliga anläggningar av mindre format där man inte utifrån yttre former kunde avgöra om de var gravar eller inte. Förundersökningen kan därför inte upplysa om vilken typ av gravgömmor som finns i stensättningarna eller vilka gravgåvor som skulle kunna förekomma. Området var i sin helhet mycket fyndfattigt och så gott som inga fynd påträffades trots rensning av förhållandevis stora ytor. Vid handrensning av två av de låga stensättningarna påträffades dock ett fåtal brända ben. Dessa har i en osteologisk analys kunnat bestämmas till mänskliga (bilaga 4). Vi den ena av dessa stensättningarna påträffades även fragment av keramik. Även om dessa fynd är få visar de på att stensättningarna ska betraktas som gravar.

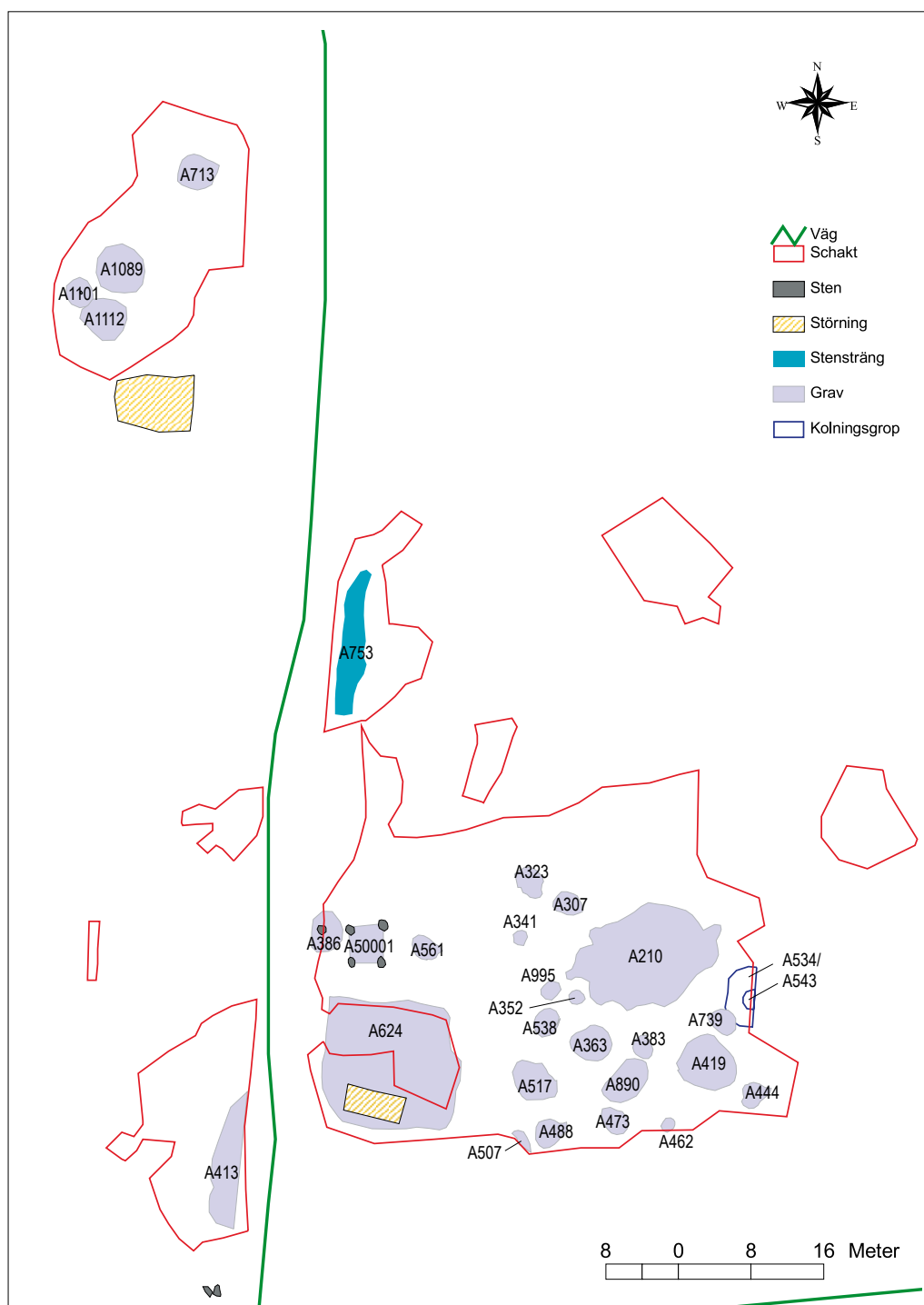
I området norr om det kvadratiska röset undersöktes flera stenansamlingar av en typ som vid utredningen misstänktes kunna utgöra anläggningar. Dessa visade sig bestå av opåverkad stenig morän. Denna och även andra ytor rensades även hårt för att försöka finna eventuella brandgropar eller andra typer av nedgrävda anläggningar. Några sådana ommarkerade gravar påträffades inte.

Sammanfattningsvis kan sägas att de flesta av de anläggningar som påträffades har klassificerats som gravar. Vid förundersökningen undersöktes sex mindre stenpackningar eller mörkfärgningar som efter utgrävning och sållning inte visade sig utgöra gravar. Dessa har utgått och är inte medräknade i antalet anläggningar. Ett antal osäkra, mindre stensättningar kunde även efter rensning bedömas som stensättningar. I anläggningslistan finns några stensättningar som i bedömningen kvarstår som osäkra. Några av dessa på grund av de enbart är partiellt avbanade.

Gravtyper och anläggningar inom RAÄ 169

Sammantaget påträffades 27 gravar inom förundersökningsområdet. Av dessa låg fyra inom gravfältets norra del och övriga i den södra delen. Den vanligaste gravtypen var flacka, fyllda stensättningar med rund eller oval form. Storleken på dessa varierade mellan 1,5 och 6,5 meter. Vid förundersökningen kunde 22 stycken sådana flacka stensättningar konstateras. De förekom främst i området öster om den kvadratiska stensättningen men även de fyra stensättningarna i gravfältets norra del var av denna typ. Ingen av dessa anläggningar var tydligt synbara före avbaning. Enbart i tre fall hade man vid utredningen noterat att det fanns möjliga stenpackningar under grästorven. Ett antal av stensättningarna handrensades och

de visade sig då oftast ha en låg, vällagd stenpackning. Oftast syntes även någon del av en kantkedja. Stenstorleken i fyllningen var oftast varierande men dominerades av stenar med en storlek mellan 0,2 och 0,3 meter. I vissa stensättningar bestod stenpackningarna av utvalt och likformigt stenmaterial medan det var mer blandat i andra. Kantkedjorna var oftast uppbyggda av stenar med en storlek mellan 0,3 och 0,4 meter i diameter. Bland de mindre av dessa stensättningar fanns fyra stycken som betecknades som osäkra antingen på grund av att de var otydliga i konturerna eller för att de var enbart partiellt avbanade. Vid förundersökningen handrensades 7 av de 22 stensättningarna. Tre av dessa handrensade anläggningar betecknades först som osäkra men kunde sedan bedömas som tydliga stensättningar.

Figur 9. Karta över anläggningarna inom gravfältet RAÄ 169 med respektive anläggningsnummer.

Förutom de ovan nämnda flacka stensättningarna fanns dessutom två anläggningar som utmärkte sig genom sin storlek. En av dessa, A210, var en 11 x 16 meter stor stensättning med oregelbunden form som låg på den högsta punkten i förundersökningsområdets östra del. Även om stensättningen efter avbaningen framstod som tydlig in sin helhet så var stenpackningen ojämn och kantkedja fanns bara längs begränsade partier. Antingen har stensättningen skadats, det fanns flera rotvärtor i ytan, eller så rör det sig om en anläggning som byggts ut gradvis. Det är möjligt att flera stensättningar kan ha byggts samman.

Vid den västra sidan av förundersökningsområdet fanns ytterligare en större stensättning, A413. Denna hade till stor del skadats av brukningsvägen men hade en bevarad diameter av 15 meter i nordsydlig riktning och en bevarad bredd av 3,5 meter i östvästlig riktning. Liksom i A210 var stenmaterialet något grövre än i de mindre stensättningarna. Någon kantkedja kunde inte urskiljas runt A413 som dock inte var handrensad.

Områdets mest monumentala gravlämning var det kvadratiske röset A624 som låg omedelbart öster om brukningsvägen. Anläggningens sidor hade en längd av 14 meter och de bevarade hörnpartierna var förhållandevis rätvinkliga. Graven hade en höjd av cirka 1,0 meter men den kan eventuellt vara anlagd så att man utnyttjat ett mindre underliggande höjdparti. Sidorna var i regel 0,4 till 0,5 meter höga. Kantkedjan bestod av stenar med en storlek av 0,4 till 0,6 meter som i regel var lagda på längden med en rak sida utåt. Bitvis fanns nedrasat material, utanför kantkedjan. Stenmaterialet i rösets fyllning hade varierad storlek, men stenar mellan 0,2 och 0,3 meter dominerade. Med tanke på de till synes omfattande skador som fanns på anläggningen, med den påbyggda skjutvallen samt det urgrävda partiet i anläggningens mitt, var det kvadratiske röset ändå förhållandevis välbevarat. Skadorna hade ett djup som inte var större än 0,4 meter och hela rösets botten bör vara orörd. Delar av röset, främst i den norra halvan, förefaller bitvis vara helt intakt.

Strax norr om det kvadratiske röset låg den ofyllda kvadratiske stensättningen A50001, som konstaterades redan vid utredningen. Denna utgjordes av en klumpstensformation med fyra större rundade stenar som genom sin form och storlek avvek från annan synlig sten i området. Anläggningen bör tolkas som en grav och påminner mycket om stensättningen RAÄ 31:1 som ligger 40 meter söder om förundersökningsområdet. RAÄ 31:1 innehåller åtta stycken parställda stenar av samma typ som de i A50001 och stensättningen liknar närmast en husgrund. Vid utredningen avbanades ytan mellan stenarna i A50001 och samma yta handrensades vid förundersökningen. Någon synlig gravgömma kunde dock inte konstateras. Strax väster om A50001 fanns en stensättning, A386, som skilde ut sig genom att ha ett mittblock. Detta stenblock var av samma typ som klumpstenarna i den intilliggande anläggningen. Förutom dessa gravar noterades även ett antal avvikande stenar som kan ha ingått i gravkonstruktioner. De flesta av dessa var stenflisor av samma typ som man brutit i stenbrotten i exploateringsområdets östra del och som även skålgropsblocket RAÄ 115 bestod av. Tre av sex sådana stenar påträffades i anslutning till hörnen av den kvadratiske stensättningen. Vid fältarbetet undersöktes de ytor där stenarna påträffades men man kunde i något

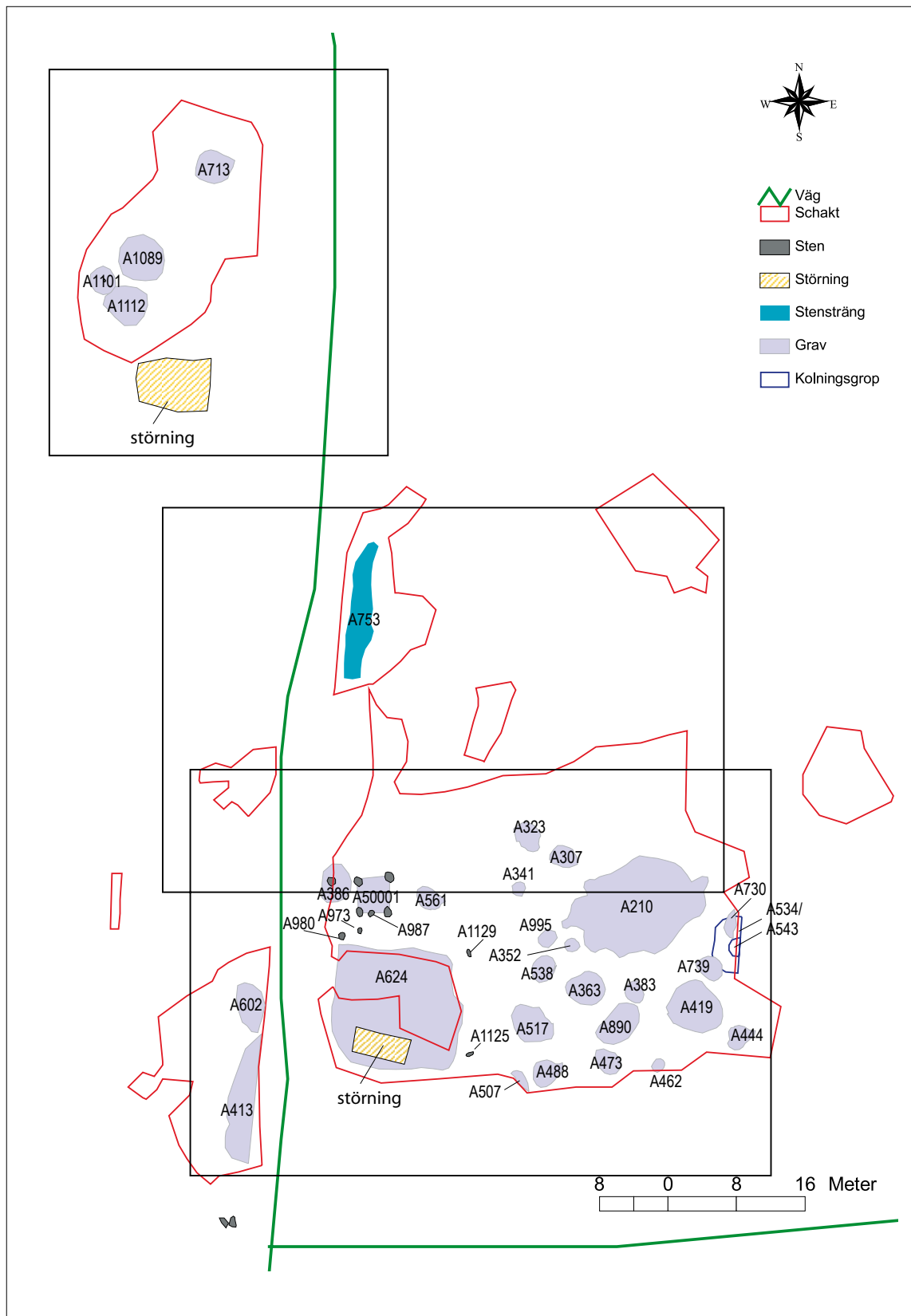
fall konstatera att stenarna utgjorde markeringar av direkt på platsen befintliga gravar. Det förefaller troligt att stenarna har anknytning till gravfältet men att de flyttats sekundärt.

Sammanfattningsvis kan man säga att gravfältet dominerades av flacka stensättningar varav de flesta inte upptäcktes förrän vid avbaningen. Några av de mer avvikande gravtyperna, det stora kvadratiska röset, stensättningen med klumpstenar samt stensättningen med mittblock, låg alla samlade i förundersökningsområdets västra del nära brukningsvägen. I den östra delen förekom däremot enbart flacka stensättningar.

Förutom gravarna påträffades ytterst få anläggningar av annat slag. Den tidigare nämnda stenvallen A753 påträffades i området mellan gravfältets norra och södra del. Denna skulle kunna höra till sammanhanget omkring gravfältet men detta är oklart. I övrigt var frånvaron av andra typer av anläggningar som boplatzlämningar eller odlingslämningar mycket tydlig. Ett undantag var den kolningsgrop, A543, som undersöktes vid förundersökning 1 (Jönsson 2008a). Bredvid kolningsgropen fanns en hög med uppkastad sten, A730. Stenmaterialet i denna var löst och anläggningen skilde tydligt ut sig från de närliggande stensättningarna. Kolningsgropen och skjutbanan är spår av senare tiders aktiviteter i området. Spår av annan förhistorisk aktivitet saknades dock. Frånvaron av odlingslämningar var tydlig. Varken röjningsrösen eller spår av stenröjda ytor påträffades trots att det fanns gott om röjningsrösen strax öster om förundersökningsområdet.

Figur 10. Nicholas Nilsson och Veronica Palm rensar i anslutning till en flack stensättning.

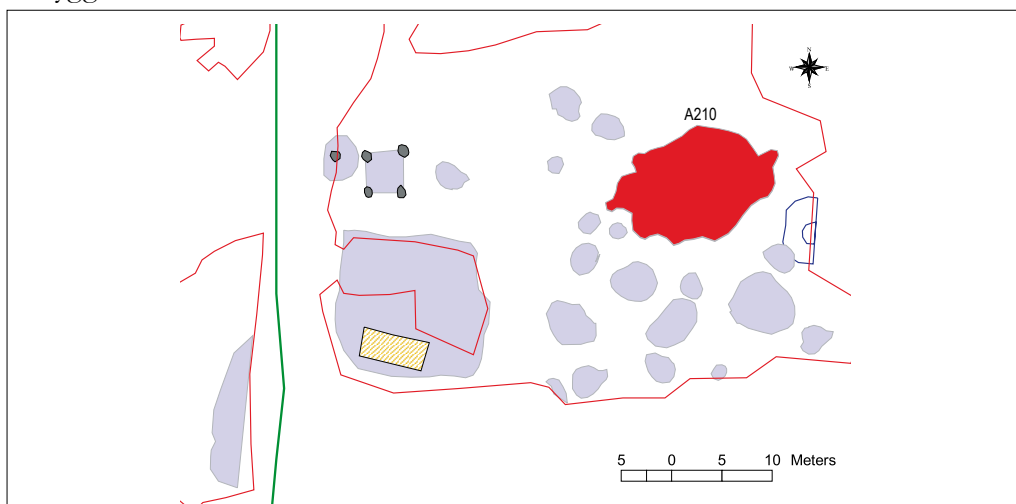
Figur 11. Översikt över undersökningsområdet där de svarta ramarna visar på olika utsnitt av kartan som förekommer i redovisningen av anläggningarna.

Anläggningar inom gravfältet

A210

Stor, flack, fylld stensättning på höjdpartiet i förundersökningsområdets östra del. Stensättningen hade en oregelbunden form och en storlek av ca 11 x 16 m. Den täckte krönet samt den västra sidan av sluttningen. Stensättningen var fylld med stenmaterial med en storlek av 0,1-0,5 meter. Den var flack med en höjd av ca 0,2 meter. Längs vissa delar av stensättningen fanns en kantkedja bestående av stenar med en storlek av 0,3 till 0,5 m. Stenpackningen var ojämn och bitvis saknades fyllning, något som ibland kan ha berott på äldre rotvältor. Man fick dock ett intryck av att stensättningen kan ha byggts på succsesivt och att den skulle kunna innehålla flera separata stensättningar. Inom A210 fanns två större rotvältor samt ytterligare några stubbar.

En 29 kvadratmeter stor yta i stensättningens sydvästra del handrensades. Man kunde här konstatera att fyllningen varierade. Bitvis franns en tät stenpackning och bitvis fanns tomma ytor. Den yttersta delen av stenpackningen var åtskild från den centrala delen av ett tomt parti och eventuellt kan den yttre delen vara en tillbyggnad.

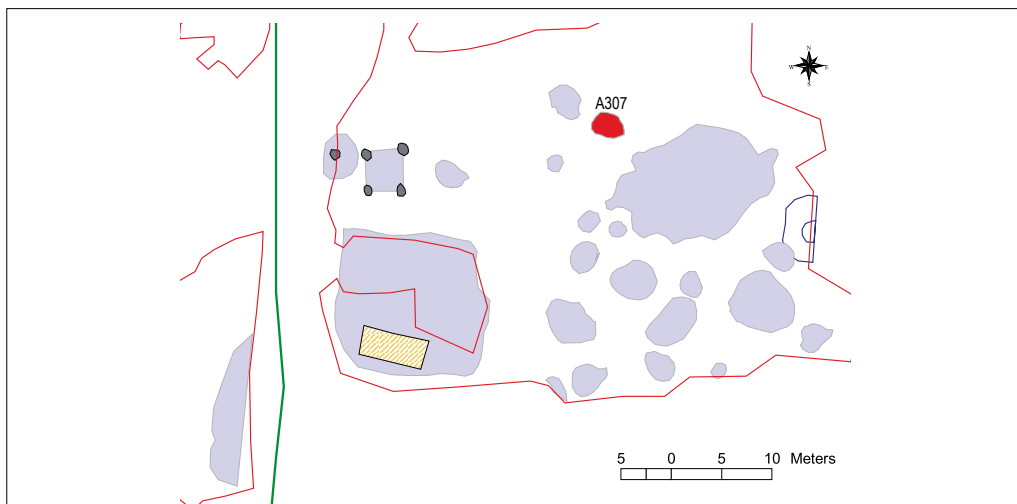
Figur 12. Läget för A210 i den södra delen av gravfältet.

Figur 13. A210 fotad från skylift. Anläggningens ungefärliga omkrets är markerad med röd linje. Foto från sydväst.

A307

Flack, fylld stensättning, 2,2 x 3,2 meter stor. Fyllning av 0,1 till 0,3 meter stora stenar, mest av mindre storlek. Tendens till kantkedja runt stora delar av stensättningen med 0,2 till 0,3 meter stora stenar. I mitten av anläggningen fanns en flat, liggande sten med en storlek av 0,5 x 0,6 meter. Stensättningen höjd 0,1 m. En rotvälta i södra delen. Fynd av br ben, keramik, fragmnet av br lera samt eventuellt en vävtyngd. För lodfoto hänvisas till Bilaga 5.

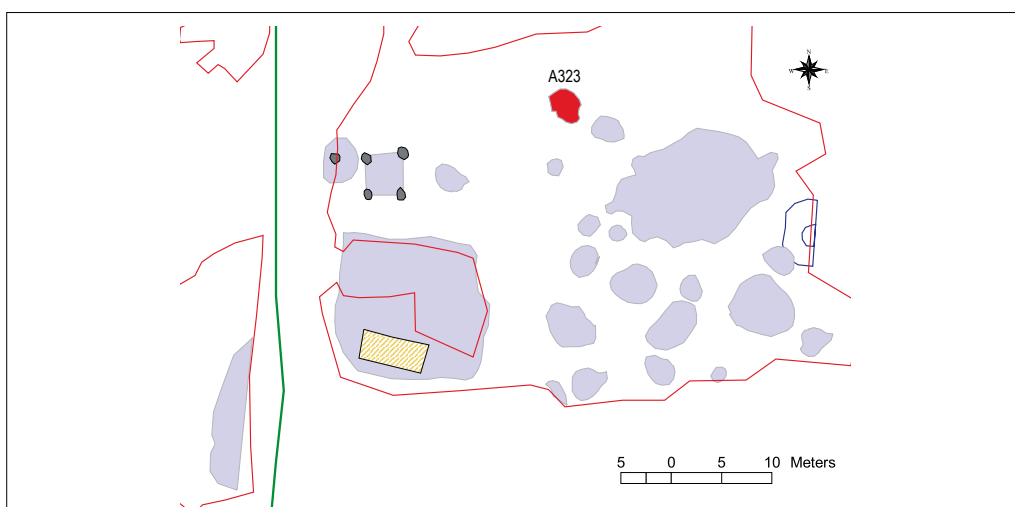
Figur 14. Läget för A307 i den södra delen av gravfältet.

Figur 15. A307 mot nordost.

A323

Flack, fylld stensättning med en storlek av 2,7 x 3,7 meter och en höjd av 0,2 meter. Det fanns en tendens till att större sten fanns längs sidorna och mindre sten i mitten, men någon tydlig kantkejda syntes inte. Stenmaterialet i fyllningen hade en storlek av 0,1 till 0,4 med storleken 0,2 till 0,3 som vanligast förekommande. Inga stubbar fanns inom anläggningen men förhållandevis mycket rötter. I den nordvästra delen var stenpackningen något skadad i anslutning till en rot. Stensättningen handrensades tillsammans med den intilliggande A307. Efter handrensning syntes det att stenpackningen var tät och vällagd, dock bitvis rubbad av rötter. En större kvartsbit påträffades i anläggningens mitt. Strax söder om anläggningen påträffades en hästsko av äldre typ. Förmodligen hör denna inte samman med anläggningen. För lodfoto hänvisas till Bilaga 5.

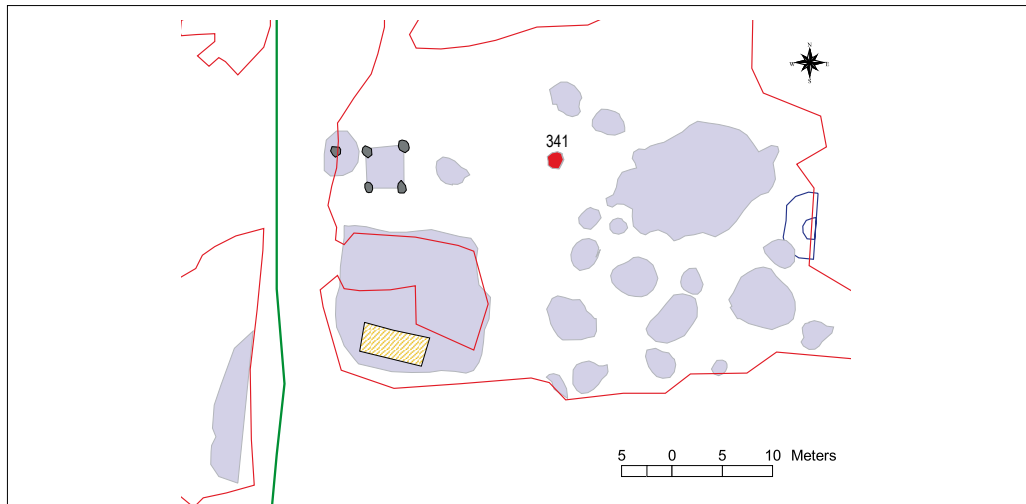
Figur 16. Läget för A323 i den södra delen av gravfältet.

Figur 17. A323 mot sydväst.

A341

Flack, mindrestensättning, rund med en diameter av 1,8 meter. Synligt stenmaterial tätast i den västra delen. Vid denna sida finns även en tendens till kantkedja av 0,3 till 0,4 meter stora stenar. I mitten av stensättningen finns en flat liggande sten med en storlek av 0,35 x 0,55 meter. Även i den västra delen fanns två något mindre stenflisor, 0,15 x 0,35 meter stora. Övrigt stenmaterial hade mestadels en storlek av 0,2-0,3 meter. Stensättningen var låg med en höjd av 0,05 meter. Anläggningen var intakt.

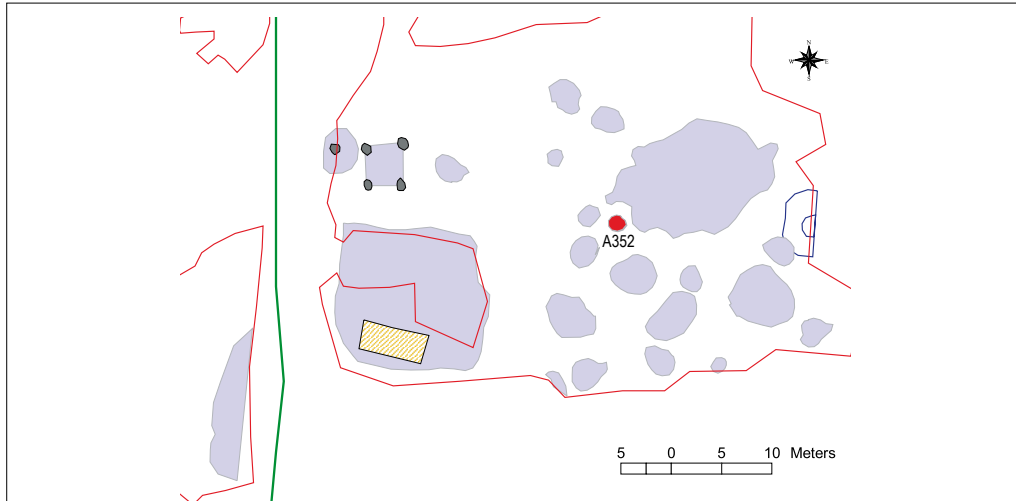
Figur 18. Läget för A341 i den södra delen av gravfältet.

Figur 19. A341 mot söder.

A352

Stensättning, osäker, av mindre storlek 1,7 x 1,8 meter. Fyllning av sten med en storlek av 0,2 till 0,4 meter. Något större stenar bildar eventuellt kantkedja längs norra sidan. Intakt.

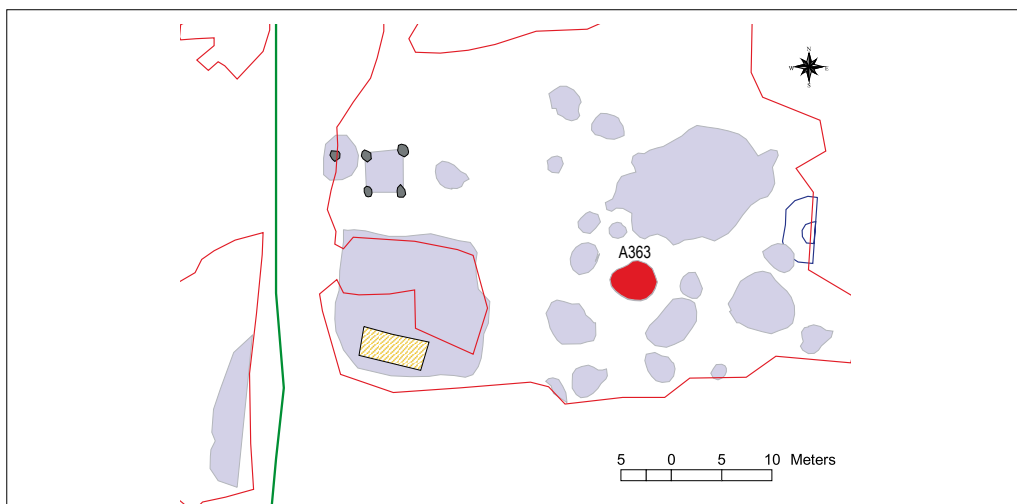
Figur 20. Läget för 352 i den södra delen av gravfältet.

Figur 21. A352 mot nordväst.

A363

Flack, fylld stensättning med något ojämnt rund, närmast rombisk form och en diameter av 5 m. Sten i fyllningen 0,1 till 0,3 meter stora stenar. Kantkedja synlig runt större delen av stensättningen med 0,2 till 0,3 meter stora stenar. Stensättningen var väl avgränsad och hade en höjd av 0,1 meter. I sydväst fanns en utvidgning med rund form, ca 0,6 x 1,0 meter. Stenmaterialet var här 0,2-0,4 meter och här fanns även en flat stenflisa 0,2 x 0,4 meter stor som ursprungligen kan ha varit rest. Utvidgningen påminde om den på A890. Det fanns en mindre stubbe vid den nordöstra sidan. Stensättningen med omgivning handrensades och man kunde då konstatera att stenpackningen var tät och vällagd samt att anläggningen var tydligt avgränsad. För lodfoto hänvisas till Bilaga 5.

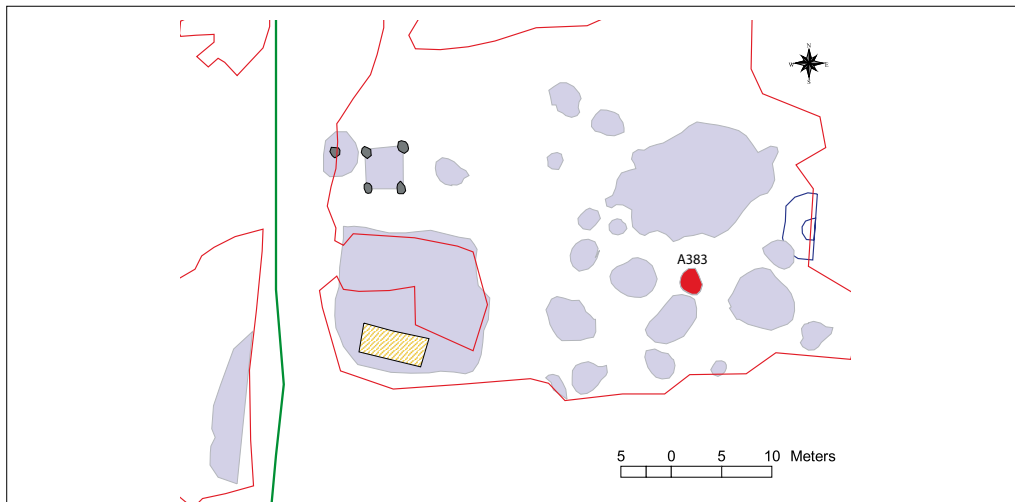
Figur 22. Läget för A363 i den södra delen av gravfältet.

Figur 23. A363 mot nordöst.

A383

Liten flack, fylld stensättning som låg omedelbart norr om A462. Stensättningen hade en rund form och en diameter av 2,0 meter. Längs den norra och västra sidan syntes delar av en kantkedja, stenstorlek 0,2 till 0,3 meter. i övrigt fanns spridda större stenar längs sidorna. Stenstorleken i fyllningen var mellan 0,1 och 0,3 meter i diameter. Stensättningen hade en höjd av 0,1 meter. Stensättningen och omgivande ytor handrensades. Stensättningen som först hade framstått som något osäker visade då en tät och välavgränsad stenpackning.

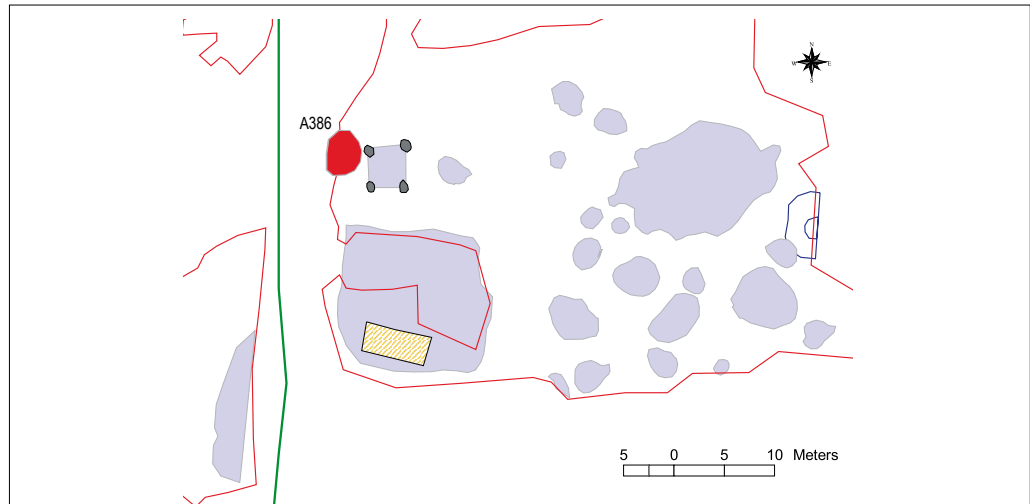
Figur 24. Läget för A383 i södra delen av gravfältet.

Figur 25. A383 mot väster.

A386

Rund, fylld stensättning med en diameter av 5 meter. A386 hade en välvd profil och en höjd av 0,2 meter. I anläggningen mitt fanns en större sten, 1,0 x 0,8 meter stor (i nordsydlig riktning) och med en höjd av 0,3 meter. Stenpackningen bestod av 0,05 till 0,2 meter stora stenar. Stensättningen västligaste del var avskuren av grusvägen. Stensättningen skilde sig något från övriga anläggningar genom den stora stenen i mitten, välvd form samt mindre stenstorlek. Mittstenen påminde om klumpstenarna i A50001 som låg strax öster om A386.

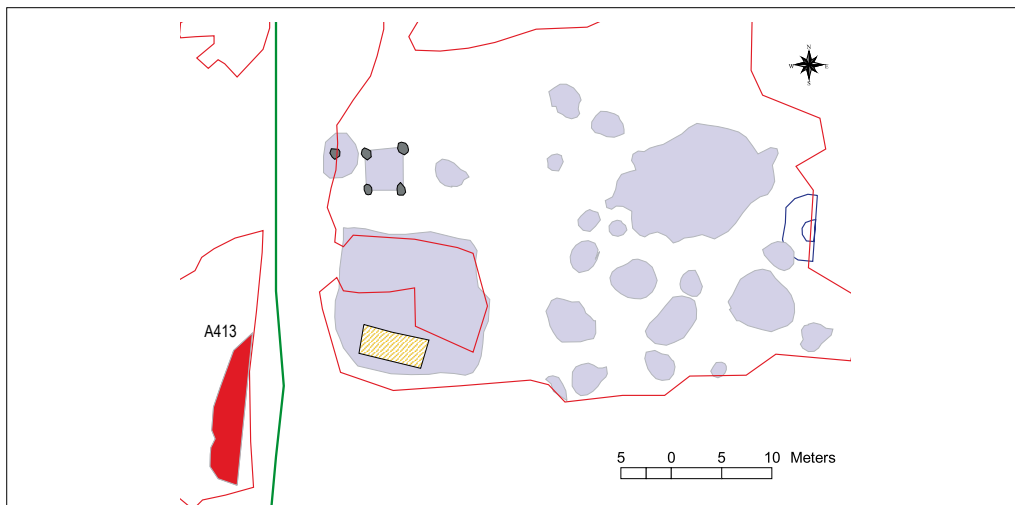
Figur 26. Läget för A386 i södra delen av gravfältet.

Figur 27. A386 mot väst.

A413

Delvis bevarad större, flack, fylld stensättning som låg omedelbart väster om grusvägen. Vägen hade skadat stensättningen så att mindre än hälften av anläggningen var bevarad. I nordsydlig riktning hade stensättningen en bevarad längd av 15 meter och den bevarade bredden var 3,5 meter. Höjden var 0,2 meter. Stensättningen hade inte någon synlig kantkedja. Stenstorleken varierade mellan 0,1 och 0,4 meter men dominerades av stenar med storlek mellan 0,3 och 0,4 meter. Påträffades redan vid utredningen då den fick beteckningen A577. En tanke var att anläggningen inte är en stensättning utan en fortsättning av stenvallen A753. Formen tyder dock på att den ursprungligen varit rund och stenmaterialet skiljer sig betydligt från A753.

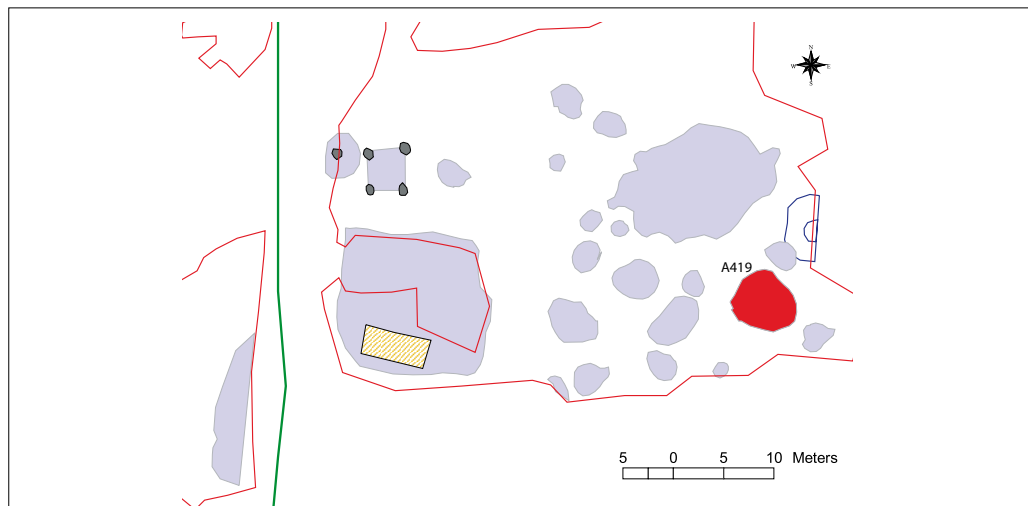
Figur 28. Läget för A413 i den sydvästra delen av gravfältet.

Figur 29. A413 fotad från skylift. Observera att sydöst är uppåt i bilden.

A419

Flack fylld stensättning med en något rundoval form och en storlek av 6 x 6,5 meter. Den var tydlig och väl avgränsad. Längs vissa partier hade stensättningen en kantkedja som bestod av något större stenar, 0,3 till 0,5 meter i diameter. Fyllningen bestod av en tät stenpackning med en stenstorlek av 0,1 till 0,5 meter i diameter. I stenpackningens mitt fanns ett parti med något större stenar. Stensättningen had en höjd av 0,2 meter. Inom A410 fanns en stubbe i den norra delen samt två i den östra och en i den sydöstra delen. Stensättningen påträffades vid utredningen då delar av stenpackningen avtorvades. Den fick beteckningen A50002.

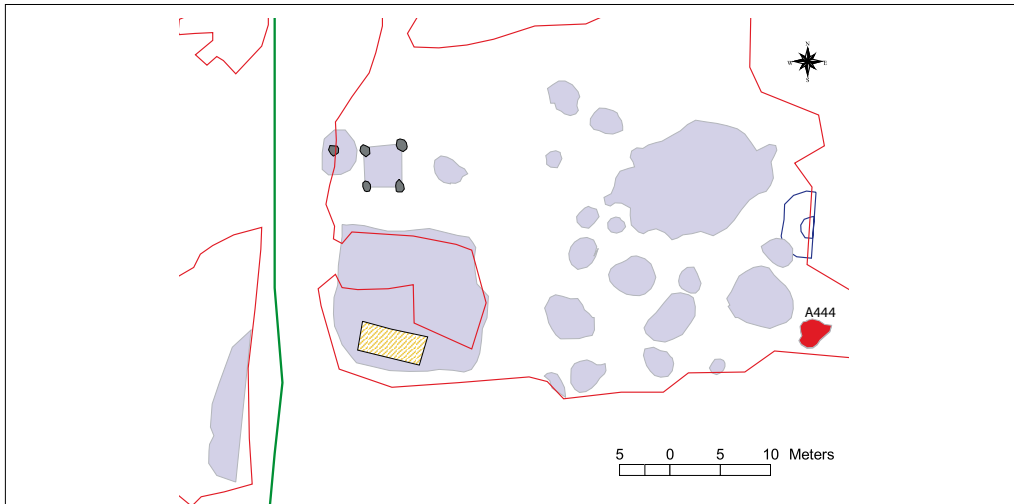
Figur 30. Läget för A419 i den södra delen av gravfältet.

Figur 31. A419 mot sydöst.

A444

Osäker stensättning, oklart avgränsad, med en storlek av 2,5 x 3,5 meter. Stenstorleki fyllningen 0,1 till 0,35 meter. En liggande flat sten, 0,35 m i diameter, kan eventuellt ha stått upprest tidigare. A444 hade en höjd av 0,1 meter.

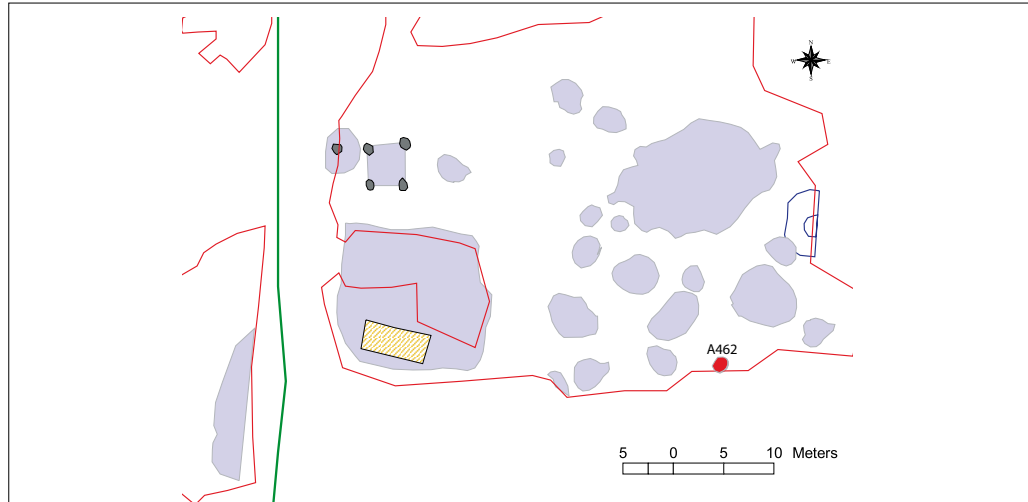
Figur 32. Läget för A444 i den södra delen av gravfältet.

Figur 33. A444 mot väst.

A462

Osäker stensättning belägen vid södra schaktkanten. Ett antal tätt liggande stenar med en storlek av 0,3 till 0,4 meter är synliga. A462 har en synlig storlek av 1,5 x 2 meter men kan ha en fortsättning söder om schaktet. Höjd 0,1 meter.

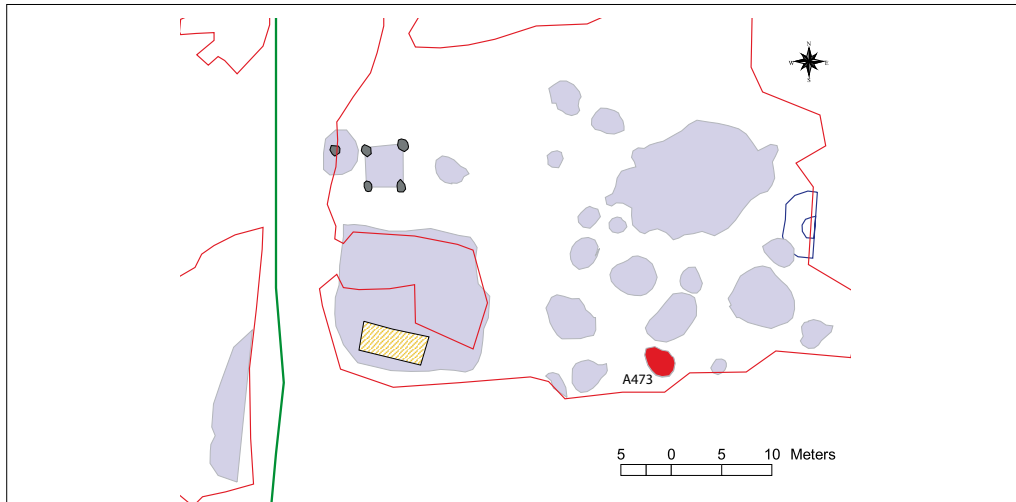
Figur 34. Läget för A462 i den södra delen av gravfältet.

Figur 35. A462 mot sydöst.

A473

Stensättning med en storlek av 2,5 x 3,5 meter med en stensansamling av 0,2 till 0,35 meter stora stenar synliga. Ingen synlig tendens till kantkedja. Höjd 0,1 meter. Stensättningen med omgivning handrensades. Anläggningen som grån början bedömdes som osäker framstod dock efter rensning som en tydlig stensättning. Stenpackningen var dock förhållandevis gles och någon kantkedja syntes inte heller efter handrensning.

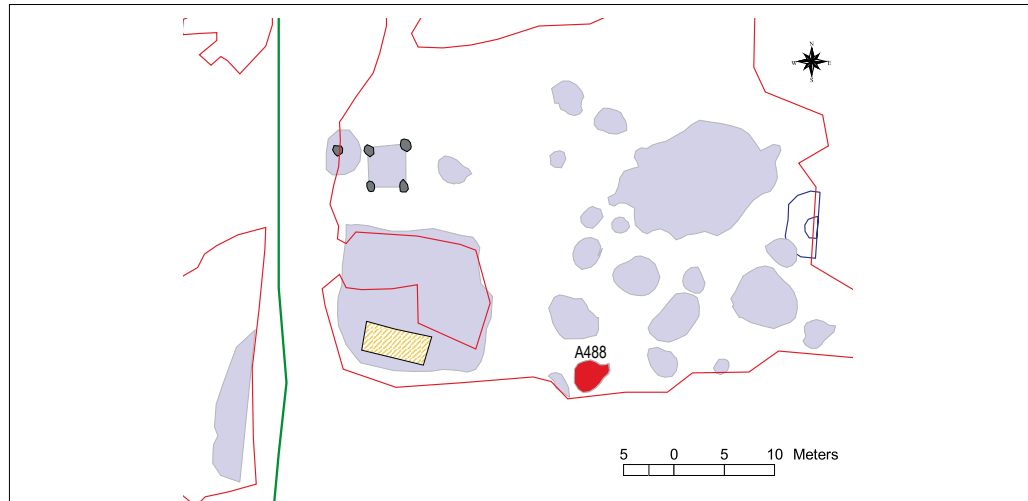
Figur 36. Läget för A473 i den södra delen av gravfältet.

Figur 37. A473 mot nordöst.

A488

Flack, fylld stensättning med en storlek av 2,5 x 3 meter. Fyllningen bestod av 0,1 till 0,4 meter stora stenar där stenar med mindre storlek och rund form dominerade. Fyllningen avvek något från övriga stensättningar. Någon kantkedja var inte synlig men anläggningens kanter var bara grunt framrensade. A488 hade en något mer välvd profil än övriga stensättningar med en höjd av 0,2 meter. Anläggningen var intakt.

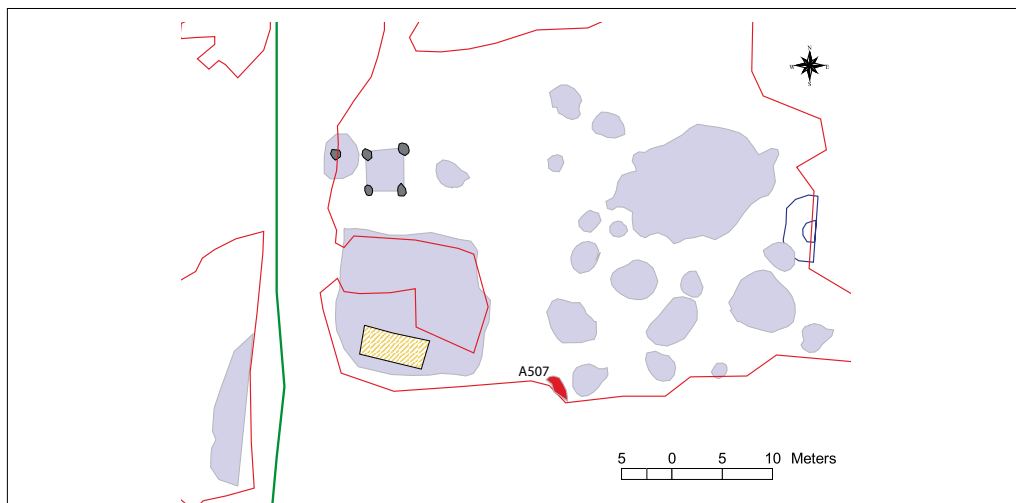
Figur 38. Läget för A488 i den södra delen av gravfältet.

Figur 39. A488 mot öst.

A507

Flack stensättning med fortsättning söder om schaktytan, synlig storlek 1 x 3 meter. De synliga delarna verkade bestå av delar av en kantkedja med stenar av en storlek av 0,2 till 0,4 meter.

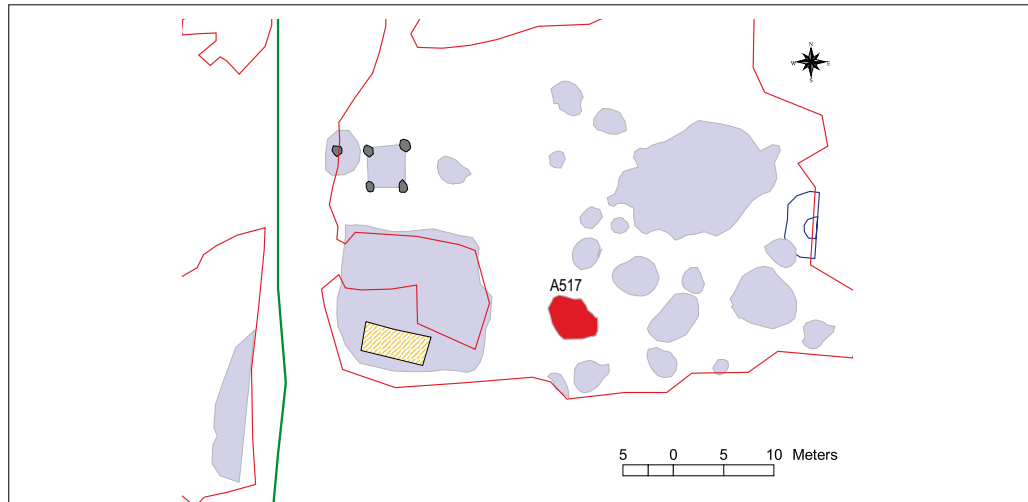
Figur 40. Läget för A507 i den södra delen av gravfältet.

Figur 41. A507 mot nordöst.

A517

Flack stensättning med en storlek av 4 x 5,5 meter. Fyllning av sten med en storlek av 0,1 till 0,4 meter. Ingen synlig kantkedja. Inom A517 fanns två kraftiga stubbar som påverkat stensättningen och som gav stensättningen otydliga konturer. Ytan föreföll omrörd av rötterna. Höjd 0,2 meter.

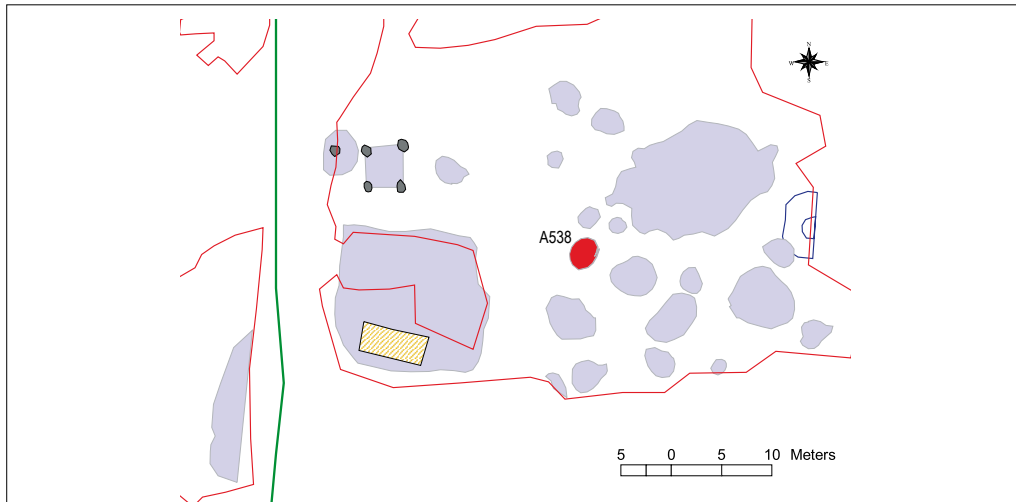
Figur 42. Läget för A517 i den södra delen av gravfältet.

Figur 43. A517 mot nordväst.

A538

Flack, fylld stensättning av mindre storlek, 2,5 x 3 meter. Fyllningen bestod av sten med en storlek av 0,1 till 0,4 meter med dominans av större stenar. Kantkedja var synlig längs den norra sidan och stenarna hade en storlek av 0,2 till 0,4 meter. En stubbe i stensättningens södra del.

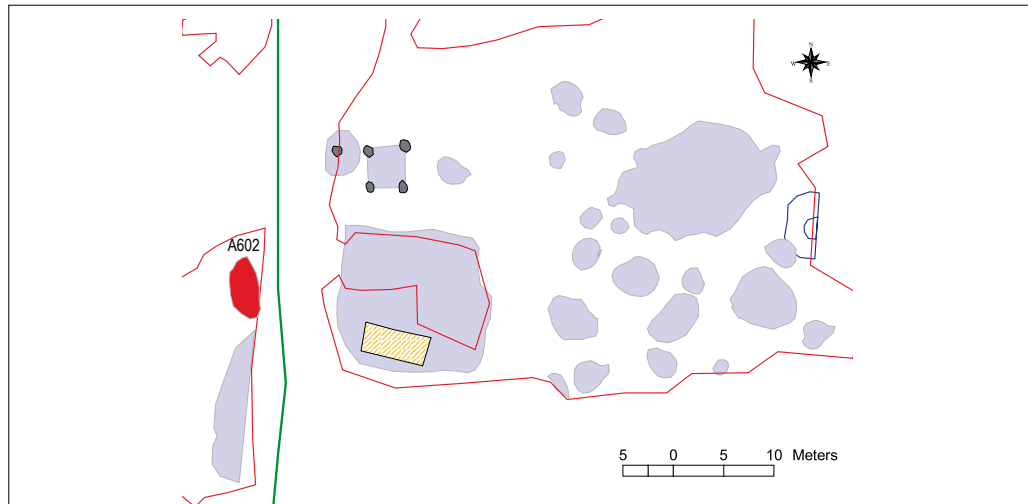
Figur 44. Läget för A538 i den södra delen av gravfältet.

Figur 45. A538 mot sydöst.

A602

Något välvd, fylld stensättning belägen omedelbart väster om grusvägen. Större delen av stensättningen skadad av vägen och förmodligen mindre än hälften av anläggningen kvar. Bevarad diameter 7 meter i nordsydlig riktning, bevarad bredd 2,7 meter. Stensättningen hade inte någon synlig kantkedja, Stenmaterialet gav ett enhetligt intryck och hade en storlek av 0,2 till 0,4 meter. Stensättningen hade en höjd av 0,3 meter och en mer välvd profil än övriga motsvarande anläggningar. Två mindre stubbar i den nordvästra delen.

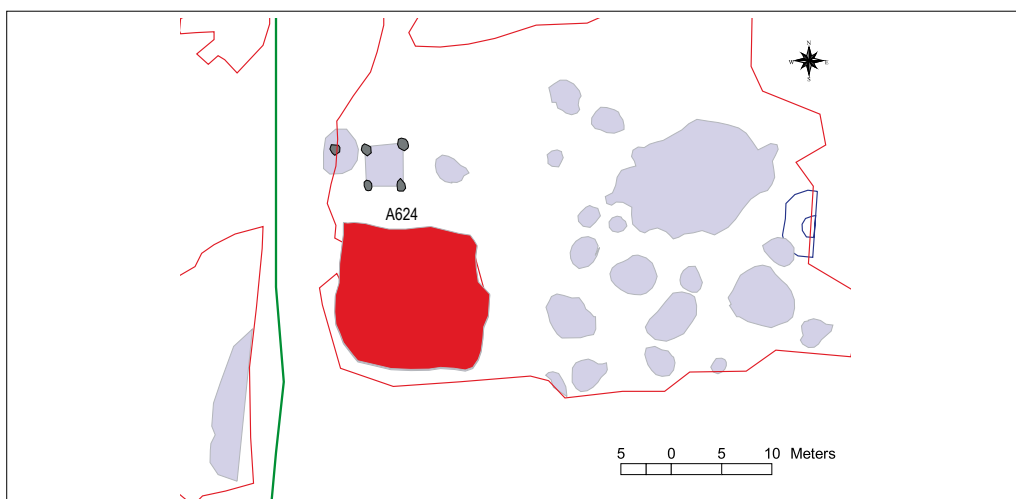
Figur 46. Läget för A602 i den sydvästra delen av gravfältet.

Figur 47. A602 mot norr.

A624

Stort kvadratisk röse med en storlek av ca 14 x14 m. I profil hade anläggningen närmast raka, men bitvis något utrasade sidor, samt en ursprungligen plan ovasida som dock var ojämn på grund av senare påverkan. Anläggningens höjd var upp till ca 1,0 meter. Sidorna var raka men det sydvästra hörnet var skadat. Sidorna markerades med en kantkedja som bestod av 0,4 till 0,6 meter stora stenar. Många av dessa var avlånga och lagda med en plan långsida utåt. Kantkedjan var bitvis utrasad. Rösets fyllning bestod av 0,1 - 0,4 meter stora stenar, med stenstorleken 0,2-0,3 meter som dominerande. I rösets övre del sakades fyllning mellan stenarna men någon decimeter ned i stenpackningen fanns ett lager med siltig/sandig, svagt humös jord mellan stenarna. Vid rösets nordvästra hörn fanns en avlång stenflisa, A980, vid det nordöstra hörnet fanns en liknande stenflisa, A1129, och strax utanför det sydöstra hörnet fanns ytterligare en liknande stenflisa, A1125. Samtliga var av samma typ som de i stenbrotten och vid skålgropsstenen. Det är möjligt att de kan ha utgjort hörnmarkeringar.

Figur 48. Läget för A624 i den södra delen av gravfältet.

Figur 49. A624 fotad från skylift. Väster är uppåt i bilden.

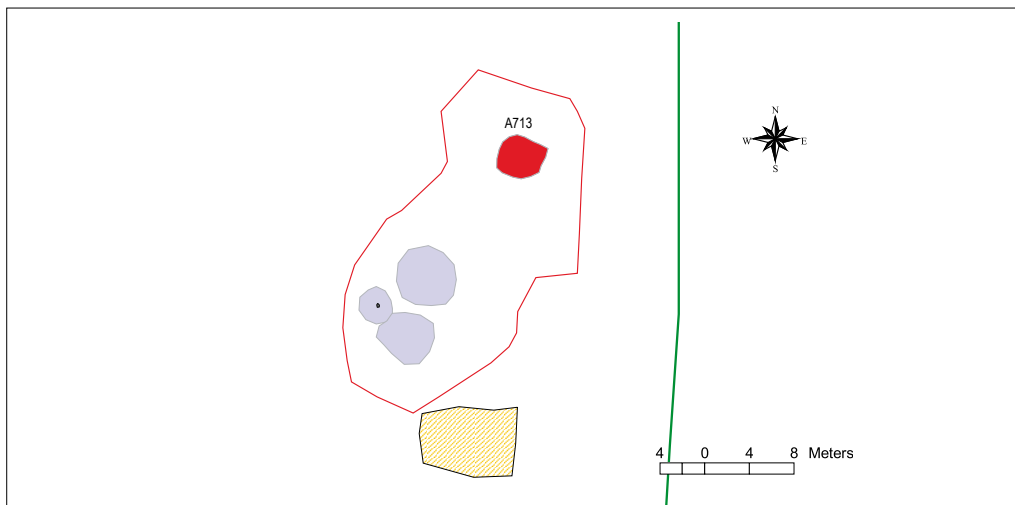
Det fanns flera skador på det kvadratiska röset. Från den västra sidan och 8,4 meter in i anläggningens mitt har sten tagits bort. Skadan hade vid den västra sidan en bredd av ca 5 meter och avsmalnade sedan till 3,0 meter. Sedan sentida avfall och löst material tömts ur kunde man konstatera att skadan hade ett djup av 0,4 meter och att anläggningens botten var intakt. I rösets södra del fanns en uppbyggd skjutvall som fungerat som 300 meters vall då det fanns en skjutbana i området. Vallen hade en längd av 6,6 meter och en bredd av 2,9 meter och var orienterad i VNV-OSO. Den var pryddigt uppbyggd med stenmaterial taget från röset och hade raka sidor och plan ovanyta. Som högst (i sydöstra delen) var vallen uppbyggd med en höjd av 0,6 meter. Stenmaterialet verkade främst vara hämtat från rösets södra sida, söder om rampen, där rösets yta var tydligt sänkt och kraftigt omplockat. Då vallen hade anlagts hade man även grävt sig ned i röset 0,3 till 0,4 meter för att grundlägga konstruktionen. Skadan av vallen var alltså ganska omfattande men även denna skada gick inte ned till rösets botten. En grund skada som syntes i form av ett sänkt parti i rösets yta fanns vid det nordöstra hörnet samt även vid norra sidan ganska nära det nordvästra hörnet. På röset fanns två större stubbar i den östra delen samt ett antal mindre stubbar efter sly.

Vid förundersökningen togs skjutvallen bort i sin helhet med hjälp av en mindre grävmaskin. Rösets södra del torvades av för att avgöra hur pass omfattande skadorna var. Rösets västra och norra sida frilades till större delen. Den södra sidan, som var skadad frilades även. Skadan i mitten tömdes på löst material. Rösets norra del avtorvades däremot inte.

A713

Fylld stensättning med närmast rektangulär form och en storlek av 3,9 x 4,2 meter, östvästlig riktning. Stensättningen var flack och hade en höjd av 0,2 meter. Längs den södra och västra sidan fanns tendens till kantkedja med 0,3-0,45 m stora stenar. Stenstorlek i övrigt 0,2-0,5 meter i diameter. I den östra delen fanns en kraftig stubbe som gjorde avgränsningen åt detta håll något oklar. En mindre stubbe fanns även i den nordvästra delen.

Stensättningen påminde i fråga om fyllning, form och utseende om motsvarande stensättningar inom den södra delen av förundersökningsområdet.

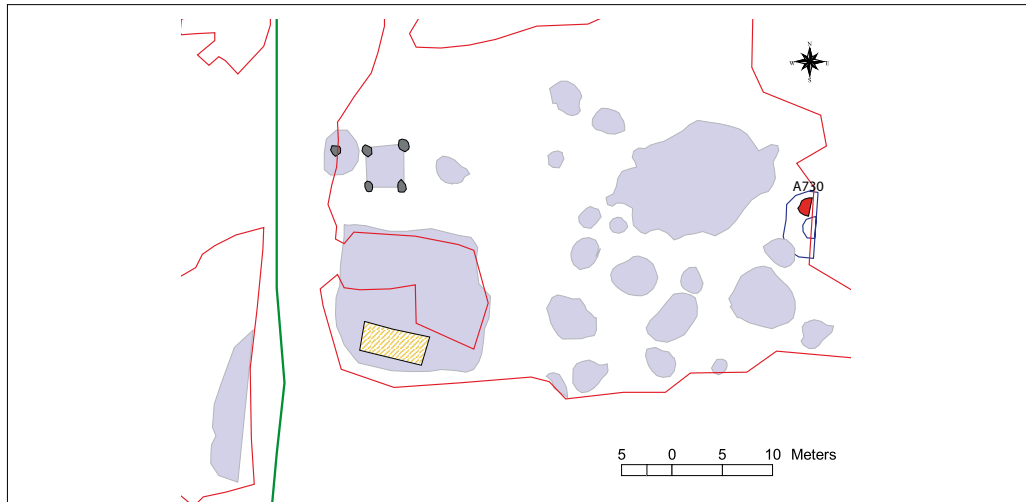
Figur 50. Läget för A713 i den norra delen av gravfältet.

Figur 51. A713 fotad från skylift. Nordväst är uppåt i bilden.

A730

Mindre hög med sten, troligen upplagd vid grävning av kolningsgropen omedelbart öster om A730. Hade en storlek av 2,5 x 2,0 meter men var bara delvis belägen inom den avbanade ytan. Bestod av löst liggande sten med en storlek mellan 0,1 och 0,25 meter i diameter. Stenmaterialet låg löst och rubbades lätt vid avbaning och rensning till skillnad mot fyllningen i stensättningarna.

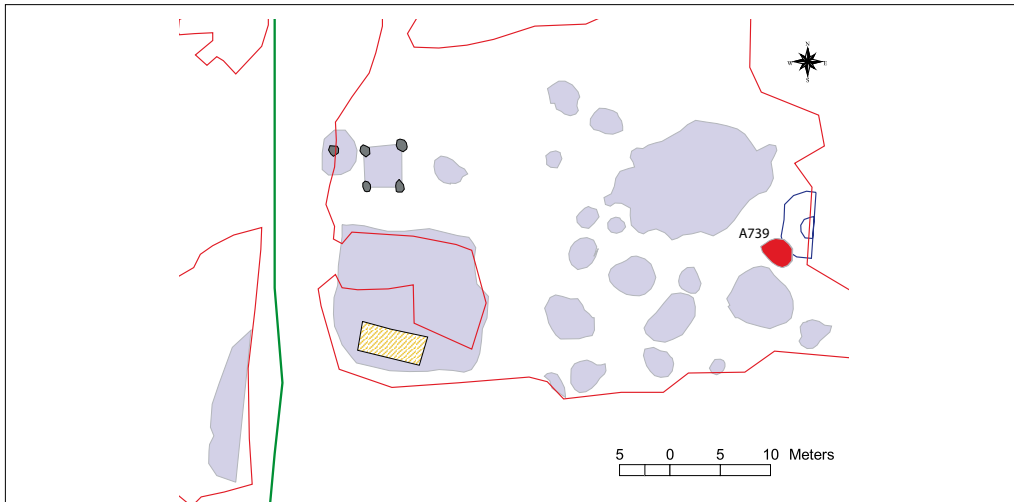
Figur 52. Läget för A730 i den södra delen av undersökningsområdet.

Figur 53. A730 mot sydöst.

A739

Flack fylld stensättning i förundersökningsområdets östra del med en storlek av 2,5 x 3,5 meter. Hade en tendens till rektangulär form. Runt stensättningen fanns en kantkedja med stenar av en storlek mellan 0,1 och 0,45 meter. Fyllningen bestod av stenar med en storlek mellan 0,1 och 0,3 meters diameter. Stensättningen hade en höjd av 0,1 meter. I stensättningens västra del fanns en kraftig stubbe.

Figur 54. Läget för A739 i den södra delen av gravfältet.

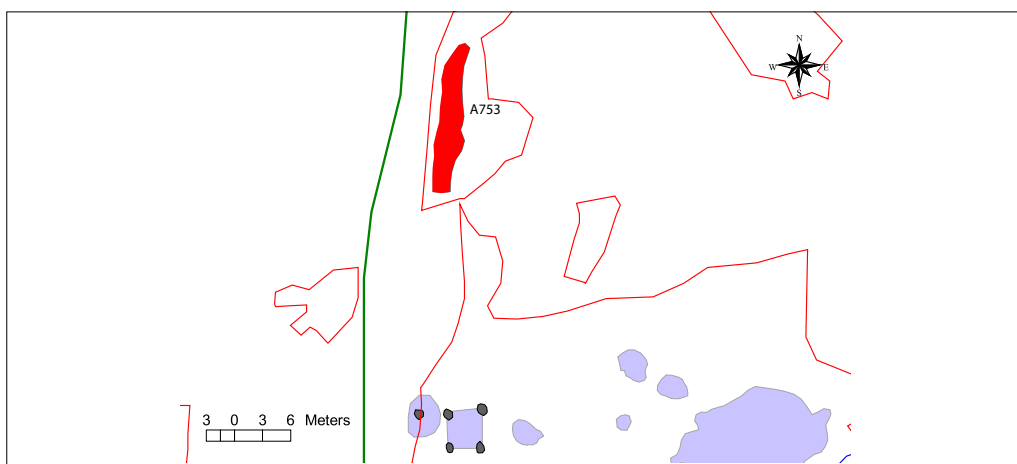
Figur 55. A739 mot söder.

A753

Låg stenvall med en längd av 21 meter i nordsydlig riktning, en bredd av 2-3 meter och en höjd av 0,2 meter. Stenmateriet var blandat med en stenstorlek mellan 0,05 och 0,4 meter. Stenfyllningen var inte vällagd som i stensättningarna men föreföll inte heller bara vara upkastad som i ett röjningsröse. Flata stenar låg plant. Stenvallen ligger öster om, och närmast parallellt med, grusvägen. Den är belägen på den västra sidan av ett lågt höjdparti men stensträngen löper inte över kullens högsta del. Åt norr upphör stenvallen och marken övergår i mer låglänt mark med enbart markbunden sten. I söder upphörde stenvallen gradvis, det är dock möjligt att den södra delen blivit skadad eftersom den berörda ytan verkar använts som upplagsplats. Anläggningen kan därför ha haft en fortsättning söderut.

Vid förundersökningen grävdes ett antal 1x1 m rutor grävdes längs två östvästliga sektioner genom stenvallen som visade sig bestå av 1-2 lager sten. Mellan stenarna fanns en fyllning av mörkbrun humös siltig morän. Under fanns en opåverkad siltig morän som bitvis var stenig. Ett fåtal förmodligen recenta metallföremål påträffades ytligt i anläggningen.

Stenvallens funktion är oklar, inget talar för att den i sig utgör en gravanläggning. Den kan dock eventuellt höra samman med gravmiljön i sin helhet.

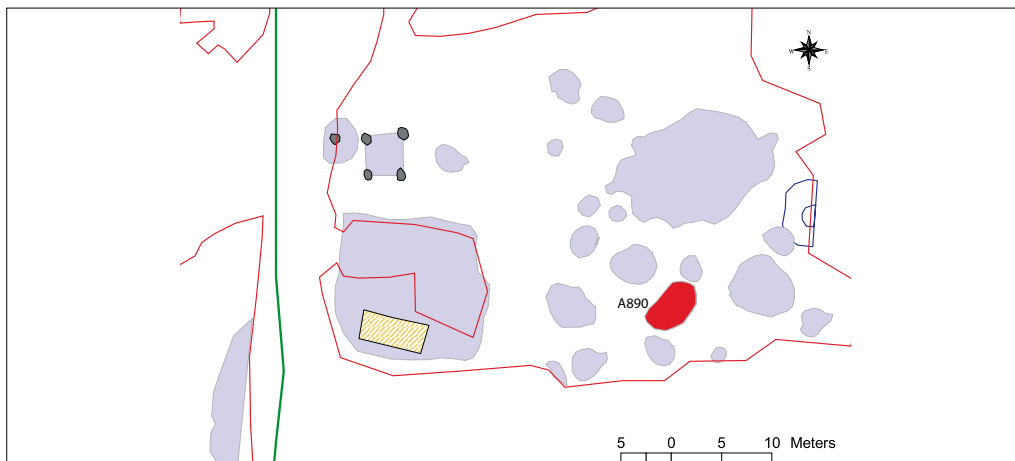
Figur 56. Läget för stenvallen A753 i den mellersta delen av undersökningsområdet.

Figur 57. A753 fotad från skylift. Norr är uppåt i bilden. Stenvallens ungefärliga begränsning är markerad.

A890

Flack, fylld stensättning med en storlek av 3,5 x 5,5 meter. Den hade oval form med närmast raka långsidor och hade en tydlig avgränsning. Stensättningen var orienterad i nordöst-sydväst. Längs den västra, södra och norra sidan fanns en tydlig kantkedja med stenar i en storlek mellan 0,3 och 0,5 meter. Stenstorleken i fyllningen var annars 0,1 till 0,3 meter. I nordvästra delen fanns en stubbe. Stensättningen hade en höjd av 0,2 meter. Vid det sydvästra hörnet fanns en rundad utvidgning av stenpackningen som hade en storlek av ca 0,5 x 1,0 meter. Stenstorleken i utvidgningen var ca 0,2 till 0,4 meter. Stensättningen med omgivande ytor handrensades. Kantkedjan framträdde då tydligt och stenpackningen framstod som tät och välagd. För lodfoto hänvisas till Bilaga 5.

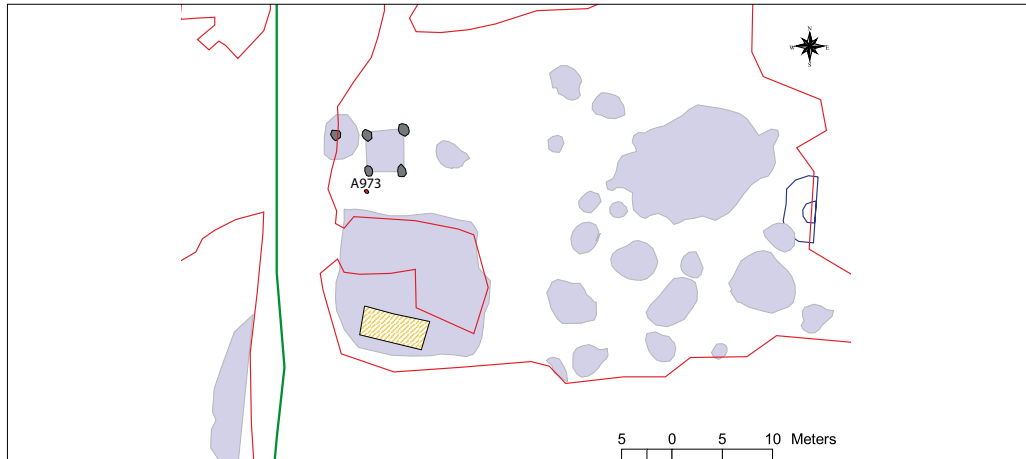
Figur 58. Läget för A890 i den södra delen av gravfältet.

Figur 59. A890 mot sydväst.

A973

Sten med rund omkrets men flat över och undersida, 0,4 meter i diameter och 0,2 meter hög. Stenen låg mellan den norra sidan av A624 och de fyra klumpstenarna A50001. Ytorna norr om A624 finrensades vid förundersökningen och i samband med det lyftes stenen upp. Någon nedgrävning eller annan konstruktion kunde inte konstateras. Stenen utgör förmodligen inte markering av någon graven på platsen.

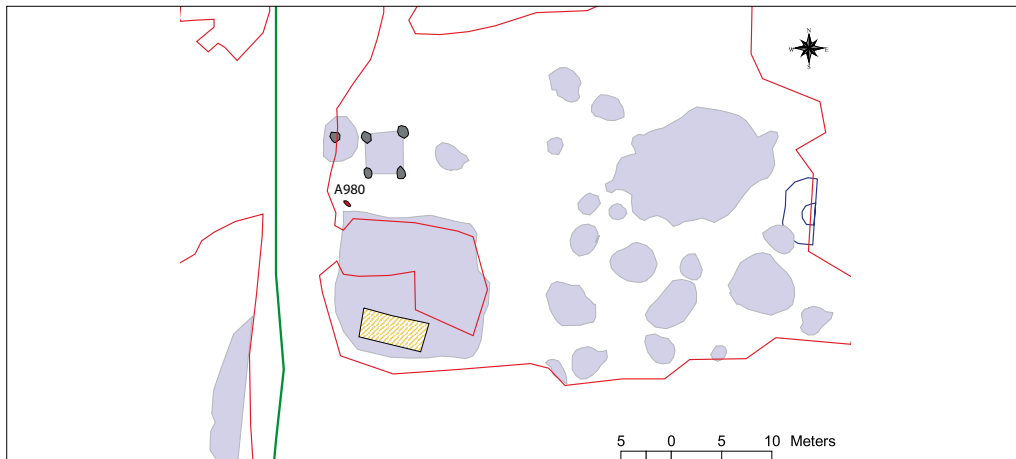
Figur 60. Läget för A973 i den södra delen av gravfältet.

Figur 61. Stenen A973.

A980

A980 utgjordes av en stenflisa som påträffades vid det nordvästra hörnet av A624. Den hade en rektangulär form med en storlek av 0,6 x 0,2 x 0,1 meter. Ett fragment av samma sten stack upp i rymden närmare intill hörnet A624, detta hade en storlek av 0,35 x 0,2 x 0,12 meter. Stenmaterialet var av samma typ som det från stenbrottet och skålgropsblocket. Eventuell kan stenen ha utgjort en rest hornsten till det kvadratiske röset. Jämför A1129 i NÖ hörnet och A1125 vid SV hörnet.

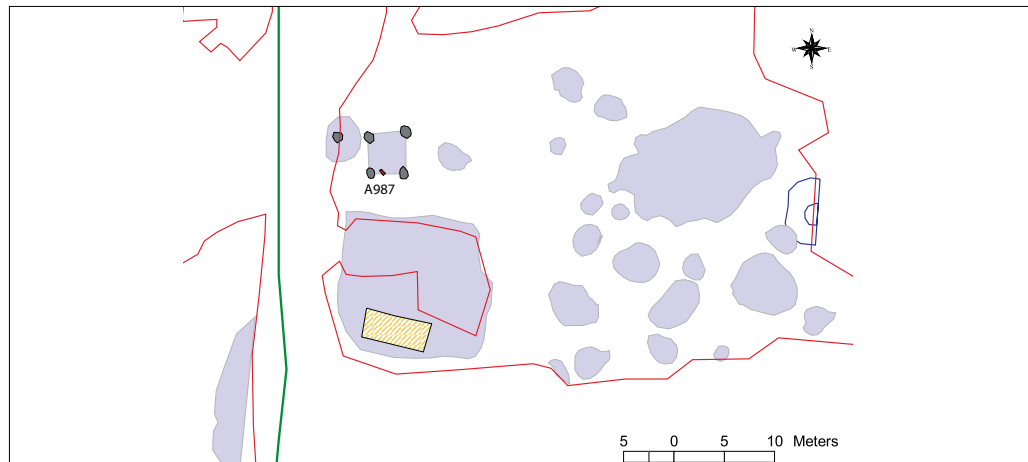
Figur 62. Läget för A980 i den södra delen av gravfältet.

Figur 63. Stenen A980.

A987

Stenflisa med en storlek av 0,6 x 0,3 x 0,2 meter. Låg nära den sydvästra klumpstenen i A50001, orienterad i nordsydlig riktning. Stenmaterielet är av samma brutna granit som återfinns i stenbrotten och i skålgropsblocket. Låg inom den yta norr om A624 som handrensades vid förundersökningen. I samband med detta lyftes stenen upp. Det fanns inget som tydde på att den markerade någon underliggande grav.

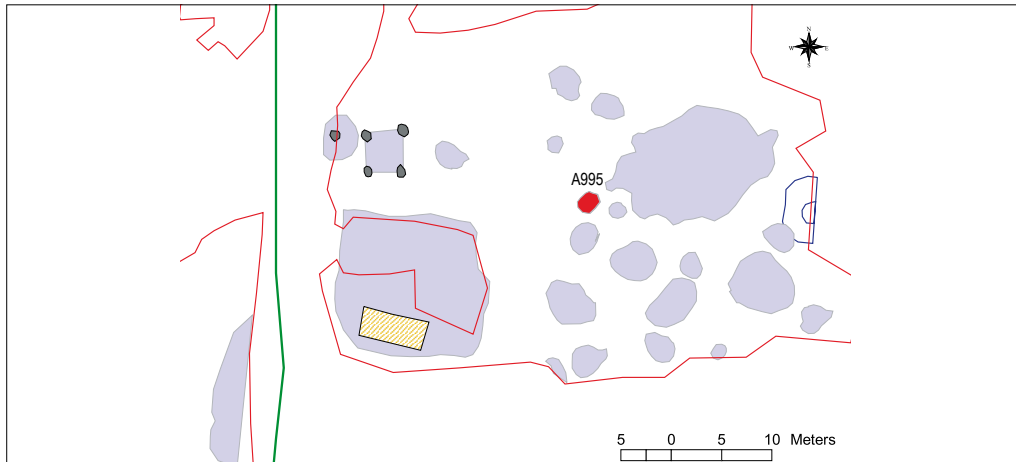
Figur 64. Läget för A987 i den södra delen av gravfältet.

Figur 65. Stenen A987.

A995

Något osäker flack, fylld stensättning med en oval form och storlek av 1,7 x 2,3 meter. Orienterad i nordöst-sydväst. Höjd 0,1 meter. Tydlig stenrad i den norra delen med 0,2 till 0,4 meter stora stenar. I södra delen mer otydlig med blandad stenstorlek 0,1 till 0,3 meter. Osäker.

Figur 66. Läget för A995 i den södra delen av gravfältet.

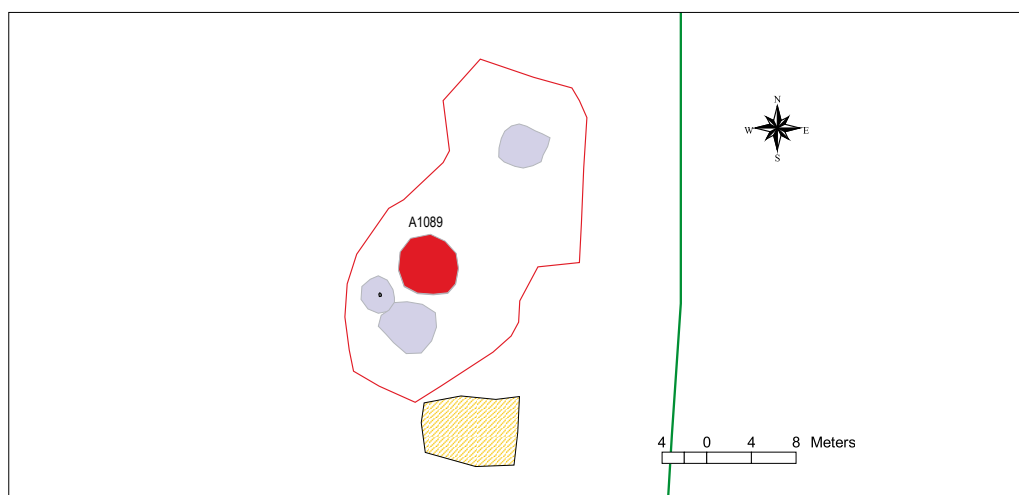

Figur 67. A995 mot nordväst.

A1089

Beskrivning från FU:

Rund, flack stensättning med en diameter av 5,5 meter och en höjd av 0,3 meter. Låg kant i kant med de något mindre stensättningarna A1101 och A1112 i söder. Tendens till kantkedja längs den västra sidan med 0,3 - 0,4 meter stora stenar. Fyllningen bestod annars av 0,1-0,4 meter stora stenar, mestadel i storleken 0,2 till 0,3 meter. Fyllningen gav ett något lösare och mer ostrukturerat intryck än övriga motsvarande anläggningar. Detta kan ha att göra med att det fanns två större stubbar i stensättningens mitt. Formen i profil var även något mer välvd än för övriga stensättningar. Anläggningen gav därför ett något mer röjningsröselikt intryck. Kantkedja samt de intilliggande runda stensättningarna ger dock snarare intryck av grav. Vid avbaningen såg det först ut som om A1089, A1101 och A1112 utgjorde en sammanhängande anläggning. Vid närmare betraktande kunde man se att det var tre separata stensättningar där A1089 låg något högre än de båda andra.

Figur 68. Läget för A1089 i den norra delen av undersökningsområdet.

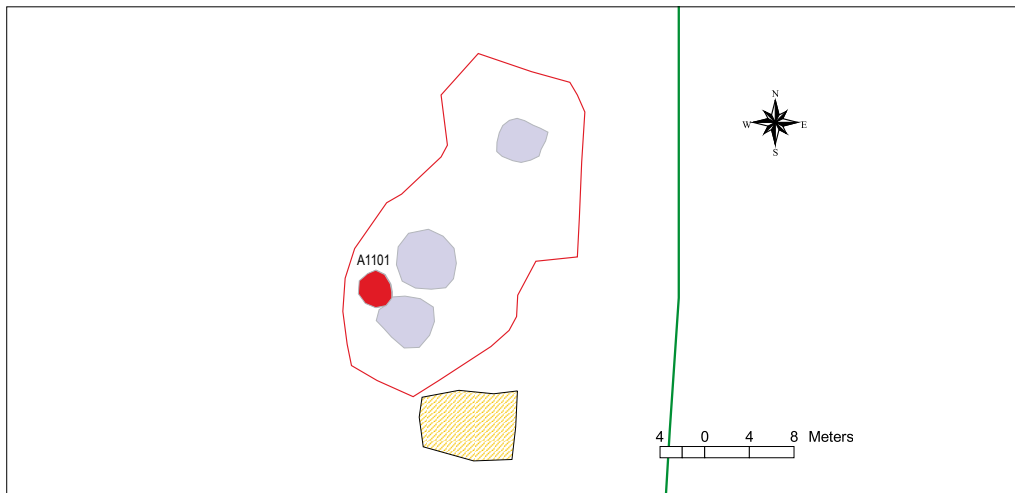

Figur 69. A1089 mot nordväst.

A1101

Beskrivning från FU:

Rund, fylld stensättning med en storlek av 3 x 3,5 meter och en höjd av 0,3 meter. Längs den norra sidan fanns en viss tendens till kantkedja med 0,2 till 0,3 meter stora stenar. Fyllningen bestod i övrigt av 0,1 till 0,4 meter stora stenar. En kraftig stubbe finns centralt i anläggningen och mindre stubbar finns i den norra delen. Ligger tätt sydväst om A1098 och väster om A1112. A1101 ligger något lägre än A1089 och ger därför ett yngre intryck.

Figur 70. Läget för A1101 i den norra delen av undersökningsområdet.

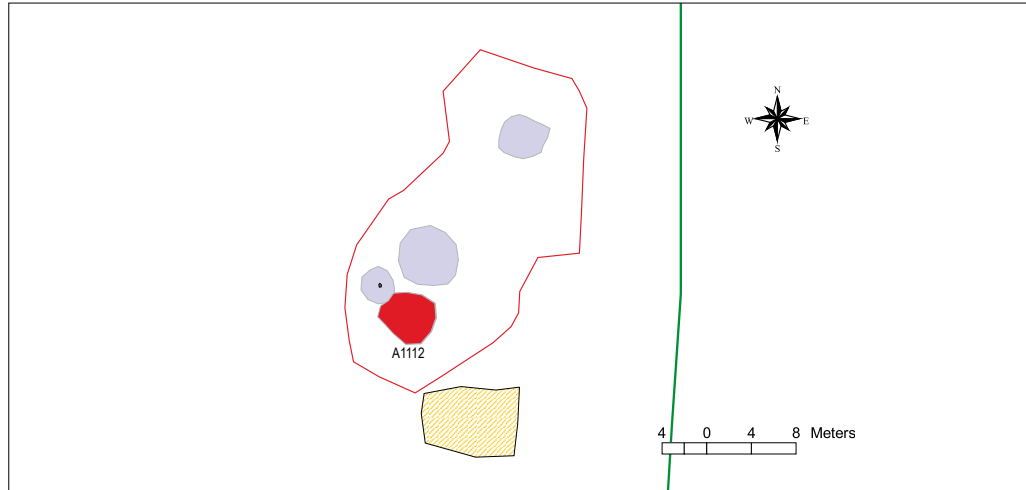

Figur 71. A1101 mot sydöst.

A1112

Beskrivning från FU:

Rund, fylld stensättning med en storlek av 4,4 x 4,8 meter. Flack form i profil med en höjd av 0,3 meter. Tendens till kantkedja längs anläggningens västra sida med 0,2 -0,4 meter stora stenar. Stenfyllningen bestod annars av 0,1 till 0,4 meter stora stenar. Ligger kant i kant med A1089 och A1101 och påminner om dessa till utseendet. Ligger lägre än A1089 och ger därför intryck av att vara yngre än denna. En större stubbe fanns vid anläggningens nordöstra del, en större stubbe fanns även vid den nordvästra sidan samt en mindre i den norra delen.

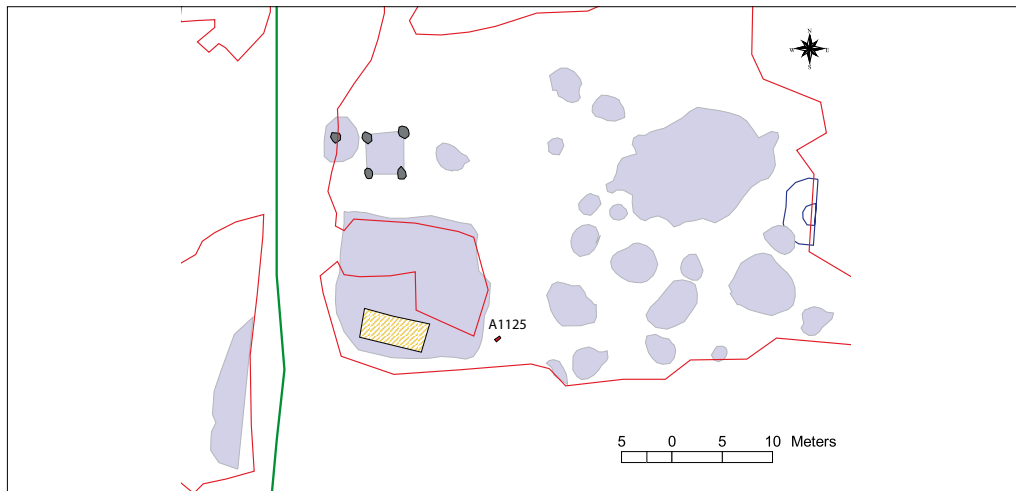
Figur 72. Läget för A1112 i den norra delen av undersökningsområdet.

Figur 73. A1112 mot norr.

A1125

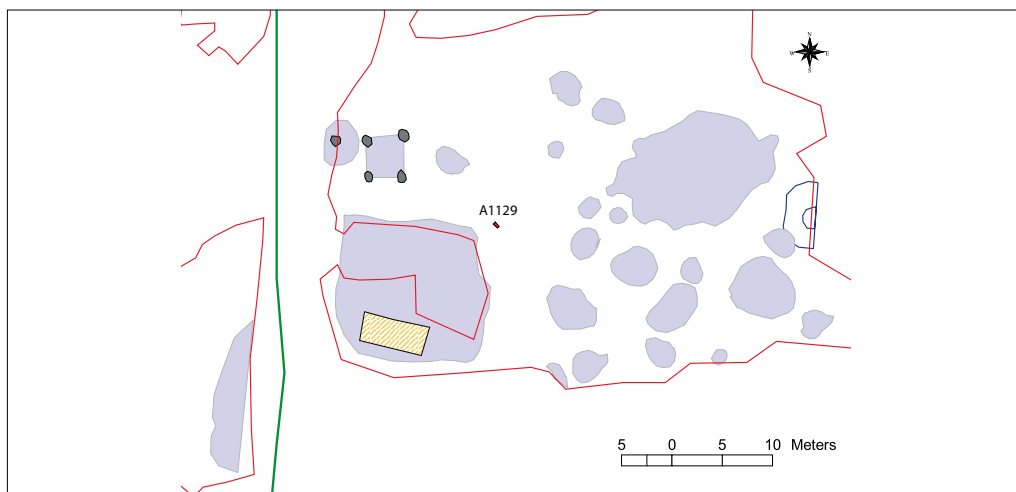
A1125 var en stenflisa som låg intill det sydöstra hörnet av A624. Stenen hade en storlek av 0,55 x 0,15 x 0,15 meter. Materialet bestod av samma typ av skiktad sten som i stenbrotten och skålgropsblocket. Vilket även gällde för motsvarande stenar som hittade vid nordväst- och nordösthörnen av det kvadratiske röset.

Figur 74. Läget för A1125 i den södra delen av gravfältet.

A1129

Stenflisa som påträffades knappt 2 meter från det nordöstra hörnet av A624. Stenen hade en storlek av 0,5 x 0,15 x 0,15 meter. Den var av samma material som de stenflisor som påträffades vid det nordvästra och det sydöstra hörnet. Detta stenmaterial var det samma som det som brutits i stenbrotten och som ingått i skålgropsblocket. Stenen kan ha utgjort, eller varit del av, en hörnsten till den kvadratiske stensättningen.

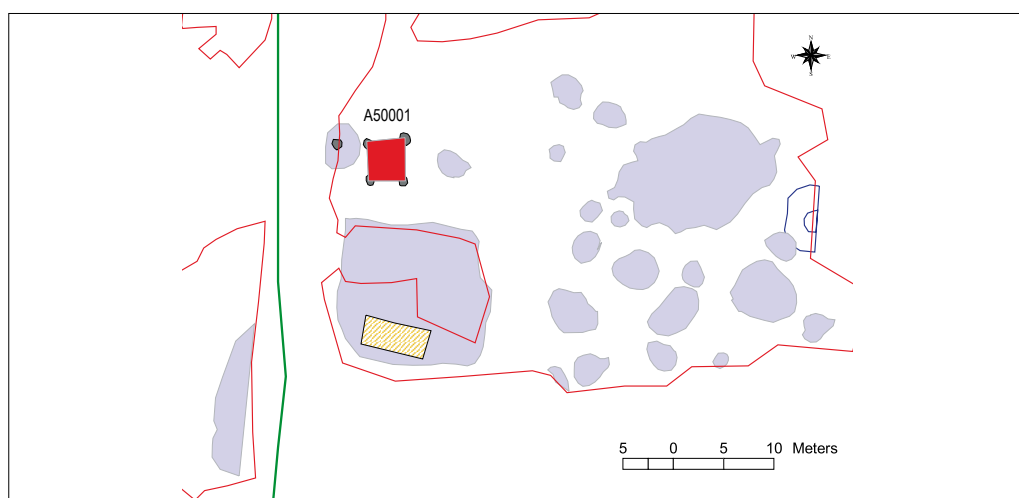

Figur 75. Läget för A1129 i den södra delen av gravfältet.

A50001

Ofylld, kvadratisk stensättning bestående av fyra klumpstenar. Stenarna var 1 x 1 - 1,5 meter stora och hade en höjd av 0,4 till 0,6 meter. Måtten mellan stenarna var (räknat från centrum på respektive sten) 3,6 - 3,6 - 4,2 och 3,2 meter. Klumpstenarna avvek ifrån övrigt stenmaterial i området med undantag av mittstenen i A386, väster om anläggningen. Samma typ av stora runda klumpstenar förekommer också i den ofyllda stensättningen A31:1 belägen strax söder om förundersökningsområdet. Denna stensättning består dock av åtta parvis ställda stenar istället för fyra stenar som i A50001.

Vid utredningen avbanades och rensades ytan mellan stenarna och man kunde då inte iaktta någon konstruktion. Vid förundersökningen handrensades hela ytan norr om A624 och då rensades även ytan mellan stenarna ytterligare en gång. Även denna gång kunde inte några konstruktioner eller nedgrävningar iakttas.

Figur 76. Läget för A50001 i den södra delen av gravfältet.

Figur 77. A50001 fotad från skylift. Öster är uppåt i bilden.

Fynd och analyser

Fyndmaterialet från förundersökningen var mycket begränsat. Vid rensning av ytan av den flacka stensättningen A561 påträffades ett fragment av ett bränt ben (F50099) och vid rensningen av A307 påträffades ytterligare fragment av brända ben (F50097). En osteologisk analys av det lilla benmaterialet gjordes av Anna Kloo Andersson vid Jönköpings läns museum (se bilaga 4). Det brända benet från A561 vägde enbart 0,3 g men kunde bestämmas till en diafys från människa. Av de 1,5 g brända ben som kom från A307 kunde 1,1 g (11 diafyser) bestämmas till människa medan 0,4 g inte gick att bestämma. Även om de brända benen var få gav de en bekräftelse på tolkningen av de låga stensättningarna som gravar.

De brända ben från A307 som bestämts vara från människa genomgick en ¹⁴C-analys och kunde dateras till äldre bronsålder (se bilaga 3). Denna datering var förvånande eftersom flacka stensättningar inte är någon gravform som brukar förknippas med denna tidsperiod. Såväl fyndomständigheter som daterat material förefaller dock vara trovärdiga. Brandgravskicket var inte heller vanligt under denna tid men det finns sedan tidigare exempel på brandgravar från äldre bronsålder i Växjötrakten (Åhman 1994, s 5). Dateringen av de brända benen från stensättningen A307 kommer att diskuteras närmare i rapportens tolkningsdel.

Fynd nr	Analys nr	BP-ålder	1 sigma	Prob %	2 sigma	Prob %
F50097	Ua - 36851	3300+- 85	1690- 1490 BC	68,2	1780- 1410 BC	95,4

Figur 78. Tabell över C14-datering av bränt ben från A307.

Vid rensningen av A307 påträffades även små keramikfragment av förhistorisk typ (F50098). Godset var mörkt med inslag av medelstora magringskorn. Två av fragmenten var spjälkade medan två hade bevarade yttersidor. De sistnämnda skärvorna var från ett tunnväggigt kärl, 0,5 cm tjockt, med glättad utsida. Kärlet bör ha varit ganska litet men dess ursprungliga diameter går inte att avgöra. I ytan av samma stensättning påträffades även ett cirka fem centimeter stort fragment av dåligt bränd lera med en bitvis konkav yta (F50096). Fragmentet kan möjligen vara från en vävtyngd. Vid rensning av stensättningen A363 påträffades även ett mindre, kraftigt rostat järnfragment (F50102) som eventuellt skulle kunna höra samman med graven. Fyndet skulle dock även kunna vara mer sentida. De fåtaliga fynden gav i sig inte någon särskild ledtråd till gravarnas datering. Keramiken från A307 var kraftigt fragmenterad och svårbedömd. Det brända lerfragmentet från samma anläggning är, i fall det verkligen rör sig om en vävtyngd, ett ovanligt fynd i sammanhanget. Vävtyngder i gravsammanhang är främst kända från yngre järnålder (Svanberg 2003) men inte ifrån äldre bronsåldersgravar. Bestämningen av fragmentet får dock betraktas som osäker.

I övrigt var området påfallande tomt på fynd av förhistorisk karaktär. Eftersom inte någon undersökning av gravarna ingick i förundersökningssteget kan man dock inte uttala sig om gravarnas fyndfrekvens. Generellt sett är gravar av denna typ ofta fyndfattiga och har gravgömmor som innehåller en begränsad mängd brända ben. Vid den metalldetektering som gjordes efter avbaningen påträffades inte några förhistoriska föremål. Däremot påträffades ett stort antal tomhylsor samt andra föremål med anknytning till skytteföreningens verksamhet. Två hästskor, F50100 och F50095, påträffades varav den sistnämnda kan vara av äldre typ. För fyndlista se Bilaga 6.

Bevaringsförhållanden

Bevaringsförhållandena för gravarna i området kunde i huvudsak betecknas som goda. De anläggningar som uppvisade störst skador var de stensättningar som har skadats av vägen. Även det kvadratiska röset, RAÄ 169, hade som tidigare nämnts olika typer av skador. Bitvis var dessa omfattande men man kunde konstatera att stora delar av röset ändå var intakt och att rösets botten i sin helhet föreföll oskadat. De övriga gravarna var i huvudsak välbevarade även om vissa har skadats av stubbar eller rotvältor. Många av de mindre stensättningarna får betraktas som helt intakta vilket generellt sett är ovanligt för denna typ av låga gravar som lätt kan förstöras av skogsbruk, jordbruk eller bebyggelse. Området förefaller ha varit relativt lågt utnyttjat i historisk tid och få spår har lämnats av senare aktiviteter.

Tolkningar och slutsatser

Gravundersökningar i Varend – kort bakgrund

I Varend, och framförallt i centralbyggena runt Helgasjön och Åsnen, finns ett stort antal förhistoriska gravar belägna i skogsmark. Gravar från olika tidsperioder uppträder ofta tillsammans och ofta finns de i anslutning till fossil åkermark. I småländsk arkeologi har gravar inom sådana miljöer tidigt undersökts av fornforskare som Wibbling och Kjellmark vid 1800-talets slut och under 1900-talets första del (Skoglund 2006, s 23). Dessa tidiga undersökningar var fyndinriktade och omfattade i regel enbart den del av graven där man antog att gravgömman skulle ligga. Ofta finns bara korta redogörelser för dessa undersökningar och sällan någon övrig dokumentation. Dessa äldre undersökningar har dock gett oss viktiga grundkunskaper omkring traktens gravtyper och deras dateringar.

Arkeologiska undersökningar med det som vi idag anser vara moderna vetenskapliga metoder kan sägas ha utförts från 1960-talet och framåt (Skoglund 2005a, s 63). Antalet arkeologiska undersökningar ökade då i länet och i synnerhet i Växjöområdet där ett flertal gravar undersöktes i samband med stadens utbyggnad under 1960- och 1970-talen. Rapporterna från dessa undersökningar präglas dock ofta av att man behandlat gravarna, som enskilda objekt och att de sällan satts in i något sammanhang. Den kunskap som på så sätt framkom omkring gravtyper och gravskick har sällan sammanställts till några synteser. De senaste femton åren har inneburit en ökning av antalet arkeologiska undersökningar i länet trots detta har en förhållandevis liten del av dessa berört gravar. De senare årens undersökningar har ofta behandlat problematiken omkring svårigheten att särskilja gravar och röjningsrösen samt frågor omkring kopplingen mellan gravar och fossil åkermark (Svanberg 2000, Högrell 2002). För en mer utförlig forskningshistorisk bakgrund hänvisas till Smålands museums forskningsprogram (Skoglund 2006).

I senare tids forskning med småländsk anknytning har gravarnas plats i landskapet stått i centrum. Peter Skoglund tar i sin avhandling ”Vardagens landskap” exempel från bronsåldersmiljöer omkring Helgasjön och diskuterar hur den tidens landskap varit utformat och den viktiga roll som gravarna haft i detta (Skoglund 2005a). Han berör även förhållandet mellan gravar och odlingsmark och menar att det finns ett tankemässigt samband mellan bronsålderns byggande av gravrösen och den första stenröjningen för odling under bronsåldern. Björn Nilsson

diskuterar i sin avhandling ”Tingens och tankarnas landskap” hur människor i förhistorisk tid kan ha upplevt sitt landskap (Nilsson 2003). Landskapet i centrala Varend, där fornlämningsmiljöerna präglas av mycket långa tidsperspektiv, ser han som ett exempel på ett landskap där gravmonumenten har varit brukade och haft en fortlöpande betydelse under årtusenden. I en artikel omkring den långa kontinuiteten visar Nilsson och Skoglund hur ett röse söder om Växjö har en plats-historia som gravmonument som sträcker sig från mellanneolitikum till mellersta järnålder (Nilsson & Skoglund 2000). Vid undersökningarna inför byggandet av Rottnevägen på östra sidan av Helgasjön undersöktes både röjningsrösen och gravar belägna inom samma områden med fossil åkermark. Även här kunde man konstatera att gravarna hade en spridning från senneolitisk tid till mellersta järnålder och att den breda dateringen i stort sett gällde även för den fossila åkermarken. Lotta Högrell har i en artikel diskuterat möjliga föreställningar bakom bruket att sprida gravarna inom odlingsmarken (Högrell 2002).

Att bedöma ett svårupptäckt gravfält

Gravfältet RAÄ 169 vid Nylanda har många drag som kan betraktas som typiska för gravområden i Varend, men även drag som avviker från den vedertagna bilden. En annan vedertagen uppfattning är den att gravmiljöerna i Varend består av glest utspridda gravar, eller spridda gravgrupper, medan gravfält i egentlig mening inte förekommer förrän under yngre järnålder. Denna bild har vi framförallt fått genom fornminnesinventeringen men även i viss mån genom arkeologiska undersökningar. Förundersökningen vid Nylanda belyser dock tydligt hur gravanläggningar även kan vara svårupptäckta eller helt dolda under mark. Det närmast följande avsnittet behandlar denna fråga.

Något som redan från undersökningarnas början kunde sägas vara karaktäristiskt för gravfältet var att lämningarna var svårupptäckta. Till och med det kvadratiske röset A624 som kan betraktas som en monumentalgrav hade lyckats undgå fornminnesinventeringen och var nära att inte heller bli upptäckt inför exploateringen. Det mest slående var dock att huvuddelen av de stensättningar som påträffades överhuvudtaget inte gick att urskilja före avbaning. Stensättningarnas flacka profil gjorde att de inte avtecknade sig i terrängen. Detta trots att platsen var förhållandevis orörd och utan påverkan av odling. De större yttäckande schakt som togs upp vid förundersökningen gav möjlighet att överblicka kontrasterna mellan stenig mark och stensättningar. Förmodligen skulle man vid en konventionell sökschaktsgrävning med smalare schakt haft svårt att upptäcka många av stensättningarna.

Rensningsarbetet var viktigt för att stensättningarnas detaljer, som kantkedjor eller tätt lagda stenfyllningar, skulle framträda. Det var ofta dessa drag som gjorde att man kunde bedöma anläggningarna som gravar. En berättigad fråga i detta sammanhang är givetvis om förekomsten av denna typ av svårupptäckta gravar är ovanlig eller om undersökningsresultatet främst speglar bristen på yttäckande gravundersökningar. Vid många av de undersökningar som gjordes under perioden 1960 till 1990 frilades i regel enbart begränsade ytor runt om de lämningar som syntes från början. Vid en undersökning som den som gjordes inför flygplatsbyg-

get strävade man visserligen efter att undersöka förekomsten av brandgropar eller andra typer av omarkerade gravar, men man utgick ifrån att sådana anläggningar skulle finnas i direkt närhet av de synliga gravanläggningarna (Åhman 1974). Inom den södra delen av gravfältet RAÄ 169 var dock avståndet mellan den synliga gravan, A624, och de dolda anläggningarna upp till 50 meter.

En viktig uppgift vid förundersökningen var att avgöra om lämningarna var gravar eller inte. Frågan kan förefalla enkel men i många sammanhang kan sådana bedömningar vara nog så komplicerade. I småländska fornlämningsmiljöer dyker ofta frågor upp omkring möjligheten, eller svårigheten, att skilja på röjningsrösen och gravar. Denna fråga har bland annat diskuterats av Fredrik Svanberg utifrån Hamnedaundersökningarna längs väg E4 (Svanberg 2000). Även Martin Hansson har tagit upp denna fråga med utgångspunkt både från äldre utgrävningar och senare undersökningar (Hansson 2008:147-169). Inför förundersökningen av RAÄ 169 antog vi att detta skulle kunna bli en viktig fråga även här eftersom den fossila åkermarken RAÄ 116 enligt FMIS uppgifter överlappade gravfältet. Förundersökningen visade dock att det dels fanns en rumslig uppdelning där gravar och röjningsrösen låg tydligt separerade från varandra, dels att det fanns förhållandevis tydliga skillnader mellan gravar och röjningsrösen. De röjningsrösen som fanns i den intilliggande fossila åkermarken hade ett sedvanligt utseende, det vill säga de hade en välvd profil, en diameter mellan två och fem meter och en höjd av 0,2 till 0,3 meter. Stenmaterialet i fyllningen var löst och det fanns inte heller några synliga kantkedjor, brätten eller andra konstruktioner som påminde om gravar. I jämförelse med röjningsrösen var stensättningarna inom gravfältet betydligt lägre och syntes i regel inte alls före avbaning. De var generellt sett ganska små, stenpackningarna var välldade och de flesta av stensättningarna hade kantkedja. Vid många undersökningar inom röjningsröseområden där det varit svårt att dra gränsen mellan grav och röjningsröse har det berott på att röjningsrösen genom storlek, läge eller konstruktion gett ett gravlikt och monumentalt intryck. Så var inte fallet här. Stensättningarna har varit låga och kan inte ha varit avsedda att vara monumentala. Det var både gravarnas konstruktion tillsammans med det faktum att de var små, flacka och innehöll liten mängd sten som gjorde att man oftast kunde utesluta tolkningen som röjningsröse. I regel var alltså stensättningarna mer svårupptäckta än svårbedömda.

De stensättningar som påträffades i förundersökningsområdets norra del var däremot något mer svårbedömda. Tre av stensättningarna, A1089, A1101, A1112 hade en mer välvd profil och ett större inslag av lös sten i fyllningen vilket gav anläggningarna ett mer röjningsröselikt intryck. De påminde dock inte om de röjningsrösen som i övrigt fanns i den närbelägna fossila åkermarken. Skillnaden i profil och fyllning kan dock ha berott på att här fanns stubbar och rotvältor som kunnat påverka anläggningarna. Förekomsten av kantkedja längs delar av anläggningarnas sidor talade också för att det skulle röra sig om stensättningar av samma typ som i den södra delen av förundersökningsområdet. Även det faktum att anläggningarna låg tätt intill varandra talade för att det rörde sig om gravar. Den fjärde anläggningen, A713, låg separat från de övriga. Den var otydlig i formen men den flacka profilen gjorde att den inte såg ut som ett röjningsröse. Med utgångspunkt från detta bedömdes alla fyra anläggningar i den norra delen av vara gravar. Dessa

stensättningar slutundersöktes senare under hösten och visade sig vara tydligt stensatta gravar utifrån både konstruktion och fynd.

Generellt kan man säga att frågan om anläggningarna var gravar eller röjningsrösen inte blev så central i denna förundersökning så som man först skulle kunnat förmoda. Den krävande uppgiften blev istället att upptäcka, bedöma och avgränsa de flacka stensättningar som låg dolda under marken. Som tidigare nämnts grundar sig de flesta antaganden om gravar och gravmiljöer i Varend på den bild som fornminnesregistret ger. Även om dessa uppgifter ger en överblick över sammansatta fornlämningsmiljöer så utgår de enbart på vad man kan se ovan mark. Detta problem är givetvis generellt och inte enbart begränsat till Varend. Ett exempel är det delvis undersökta gravfältet vid Skafta i Traryds socken (Skoglund 2005b). Där visade sig en plats med en skeppssättning vara ett helt gravfält med anläggningar som ursprungligen varit markerade av resta stenar. Det är alltså viktigt att den bild som FMIS ger av gravmiljöerna kompletteras med kunskap grundad på arkeologiska undersökningar. Om Nylanda är ett representativt exempel för en gravmiljö i Varend betyder det att vi delvis kan vara tvungna att ompröva vissa vedertagna uppfattningar.

Gravformer

Det förundersökta gravfältet innehöll flera olika typer av gravanläggningar. Den dominerande gravtypen var de flacka, fyllda stensättningar som utgjorde 22 av förundersökningens 27 gravar. Grundformen för dessa var rund eller oval men med en viss variation. De flesta av stensättningarna hade helt eller delvis synlig kantkedja. De anläggningar som handrensades med skärslev visade sig i regel ha en tät och välldad stenpackning. Det fanns dock undantag från detta i form av anläggningar med mer otydliga konturer och glesare stenpackning. Några av stensättningarna hade även andra inslag i sina konstruktioner. Man kan här nämna de runda till halvcirkelformade utbyggnader som fanns vid A363 och A890. Dessa två likartade konstruktioner hade en diameter på omkring en meter och var placerade vid stensättningarnas sydvästra hörn. Intrycket av tillbyggnad kom förmodligen av att dessa delar låg utanför kantkedjan. Konstruktionerna skulle kunna markera sekundärgravar men de skulle även kunna vara avsedda att brukas rituellt i samband med begravningen eller vid efterföljande riter vid graven. Eftersom bara ett fåtal stensättningar handrensades, däribland A363 och A890, är det möjligt att ytterligare gravar skulle kunna ha liknande utbyggnader. Ett antal av de flacka stensättningar innehöll någon eller några flata stenflisor. I mitten av stensättningen A307 fanns en sådan 0,4 x 0,6 meter stor stenflisa som gav intryck av att vara en lockhäll. Inom några av stensättningarna fanns liggande stenflisor med en storlek av 0,5 meter eller mindre. Flera av dessa gav intryck av att ursprungligen kunna ha varit resta.

Bland de gravar som inte hörde till gruppen av små och mellanstora stensättningar var de två stora, flacka stensättningar A210 och A413. De skilde sig dock både genom storleken, med diametrar av 16 respektive 15 meter, och genom uppbyggnaden. Stensättningen A210 låg på det högsta partiet i området och täckte krönet samt den västra sidan av höjdläget. Formen var dock oregelbunden och bara ett

mindre parti hade en bevarad kantkedja. Stenpackningen varierade i utseende och var inte helt sammanhängande. Man kan tänka sig flera orsaker till att stensättningen gav ett ostrukturerat intryck; den kan ha att den blivit skadad, den kan ha haft en annorlunda och enklare konstruktion eller så kan den ha byggts ut successivt. Stensättningen A413 var kraftigt skadad av vägen och därför svårbedömd. Denna anläggning låg förhållandevis lågt i gravområdets västra del och hade ett mindre framträdande läge än A210. Ingen av stensättningarna kan dock sägas ha varit särskilt monumental. Stensättningen A210 låg visserligen på områdets högsta parti men anläggningens konstruktion underströk inte det monumentala i detta läge.

Den mest avvikande anläggningen var det stora kvadratiska röset A624. Till skillnad från de flesta övriga gravar var denna utformad för att synas och för att fånga betraktarens uppmärksamhet. Anläggningen utgjordes av en cirka en meter hög kvadrat med rakt uppbyggda och fjorton meter långa sidor. Den har haft en tydligt monumental karaktär och skilde sig både i form och tydlighet från de mindre stensättningarna. Det fanns inte några intakta hörnstenar till A624 men intill tre av hörnen påträffades avlånga rektangulära stenar av samma typ som de man brutit i stenbrotten i exploateringsområdets östra del. Samma typ av sten ingick i skålgropsblocket. Det förefaller troligt att dessa stenar ingått i det kvadratiska röset och att de förmodligen har markerat hörnen. Ytterligare tre sådan stenar påträffades inom förundersökningsområdet, alla på relativt nära avstånd till A624.

Den anläggning som mest påminde om det kvadratiska röset var den ofyllda stensättningen A50001. Den hade samma kvadratiska form men uppbyggnaden var annorlunda och bestod av fyra klumpstenar utan mellanliggande stenpackning. Användningen av stora klumpstenar gjorde att graven skilde ut sig från övriga gravar inom förundersökningsområdet. Den hade däremot stora likheter med den ofyllda stensättningen RAÄ 32:1 som ligger omedelbart söder om förundersökningsområdet. Även denna anläggning är uppbyggd av klumpstenar utan mellanliggande fyllning. Denna består dock av åtta parställda stenar orienterade i nordsydlig riktning. Stensättningar av denna typ är förhållandevis ovanliga i Värend. I norra Småland har dock flera liknande anläggningar blivit undersökta, bland annat vid Torsvik där man tolkat denna typ av grav som en efterbildning av ett stolpsatt hus (Gustafsson 2007). Vid Torsvik förekom gravgömmor såväl under klumpstenarna som i stensättningens mitt, på det som symboliskt sett skulle kunna vara härdens plats i ett långhus. Denna typ av ”hussättningar” har kunnat dateras till yngre romersk järnålder. Man skulle kunna tolka stensättningen RAÄ 32:1 och möjligen även A50001 på liknande sätt. En anläggning som kan ha ett samband med dessa var stensättningen A386 som låg strax väster om A50001 och som hade en klumpsten som mittblock. Eftersom klumpstenar inte förekom i några andra gravar är det rimligt att tänka sig ett samband med dessa anläggningar. Stensättningen A386 torvades dock inte av i sin helhet och tolkningen av gravtyp och konstruktion är därför något osäker.

Gravfältets struktur

Då man ser till fördelningen av de olika gravtyperna inom gravfältet kan man konstatera att de flacka stensättningarna dominerade i gravfältets sydöstra och norra

delar. De få gravar som hade avvikande konstruktion var däremot koncentrerade till gravfältets sydvästra sida. Möjligen skulle detta kunna avspegla en kronologisk skillnad där det kvadratiske röset A624, klumpstensformationen A50001 och möjligen även stensättningen med mittblock A386 skulle kunna utgöra ett yngre skede. Dessa gravar ligger även på den något lägre sidan av höjdryggen vilket skulle kunna tala för att de är yngre. Vilken del av höjdpartiet man utnyttjat först beror givetvis på om man eftersträvat att gravarna skulle synas eller inte. Gravfältets sydöstra del var det högst belägna men de gravar som ligger där var diskreta till sin uppbyggnad och utnyttjade inte det monumentala i placeringen. Det kvadratiske röset som är den enda klart monumentala graven ligger däremot lägre i terrängen. Frågan om vad som varit ett monumentalt läge beror givetvis på hur man förr har färdats igenom området och från vilket håll man sett gravanläggningarna. Om man antar att den landsväg som finns på det äldre kartmaterialet går tillbaka på en äldre förhistorisk vägsträckning så är det förmodligen förhållandet till denna väg som varit avgörande för placeringen av det kvadratiske röset. Ett antagande kan vara att den äldre vägen haft i stort sett samma placering som dagens brukningsväg och att den passerat direkt förbi det kvadratiske röset. Det förefaller alltså som att gravfältets inre struktur avgjorts främst av den äldre vägens sträckning men att det även kan finnas kronologiska skillnader som avspeglas i strukturen.

Gravfältets norra del med sina fyra stensättningar på ett mindre höjdparti låg avskilt från de övriga gravarna. Det är svårt att avgöra om dessa gravar ska ses som en del gravfältet i söder eller om det rör sig om en separat gravgrupp. Ser man både den norra och den södra delen som en helhet antyder det en närmare koppling. Ser man det som en grupp för sig får man snarare relatera dessa stensättningar till gravmiljön längs vägen i stort. De förhållandevis stora likheter som fanns mellan stensättningarna i den norra och den södra delen talar dock snarast för att de snarast finns ett närmare samband. Det är även viktigt att betrakta RAÄ 169 som en del av en övergripande gravmiljö där ett stort antal gravar längs den äldre vägsträckan ingår. De gravar som ligger omedelbart söder om förundersökningsområdet, omkring RAÄ 31:1, verkar dock ha ett direkt samband med det förundersökta gravfältet.

En svårbedömd lämning var den flacka stenvall, A753, som låg i området mellan den södra och norra gravfältsdelen. Denna anläggning som var orienterad i nord-sydlig riktning skulle, om den hör samman med gravfältet, kunna vara en del av en hägnad eller annan struktur som avskilt eller inhägnat gravområdet. Exempel på hägnader och stensträngar i anslutning till gravfält finns bland annat från Bogla i Rogberga socken (Artelius & Kristensson 2005). Tolkningen av stenvallen A753 är dock oklar.

Till frågan om gravfältets struktur hör i viss mån även frågan om förhållandet mellan gravfältet och den fossila åkermarken. Som tidigare nämnts kunde man utifrån uppgifterna i FMIS anta att det skulle finnas en överlappning mellan gravar och röjningsrösen. Detta skulle inte vara förvånande eftersom fornlämningsmiljöer där både gravar och fossil åkermark ingår är vanliga i Varend (Jönsson 2008b). Förundersökningen visade dock att det fanns en tydlig uppdelning som gjorde att förekomsten av röjningsrösen och gravar inte sammanföll. På den låga höjdryggen

i exploateringsområdets västra del förekom enbart gravar medan röjningsrösenas utbredning började omedelbart öster om detta höjddparti. Det förefaller alltså som om man i detta sammanhang gjort en åtskillnad mellan gravområde och odlingsmark, något som inte överensstämmer med den vedertagna bilden av fornlämningslandskapet i Varend.

Frågan om gravfältets datering

Ett genomgående mönster då det gäller gravar och gravfält i Varend är att det finns fornlämningsmiljöer där gravar, enstaka eller i grupper, ingår tillsammans med fossil åkermark (Jönsson 2008b). Dessa miljöer innehåller ofta gravar alltifrån senneolitisk tid och fram till mellersta järnåldern. Som exempel på sådan miljöer som blivit arkeologiskt undersökta kan nämnas gravmiljöerna längs Rottnevägen, väster om Helgasjön och fornlämningsmiljön vid Räfte, Bergunda socken (Högrel 2002, Lindman 2004). I kontrast till denna typ av fornlämningsmiljöer finns även samlade gravfält. Dessa har ofta anknytning till historisk bebyggelse och kan dateras till yngre järnålder. Frånvaron av äldre sammanhållna gravfält är något som skiljer Varend från många andra trakter i södra Sverige. I norra Småland finns gravfält från romersk järnålder och i Kalmar län utgör den äldre järnålderns gravar en tydlig kategori (Hallgren 2001, Nicklasson 1997).

En källkritisk aspekt i detta är att antalet väl undersökta gravar med tillförlitliga dateringar är ganska få. Den generella dateringen av många gravtyper i Varend bygger därför på analogier med andra regioner. Vissa gravtyper har tydligt kunnat knytas till definierade tidsperiod genom undersökningar. Detta gäller till exempel för rösen (Skoglund 2005a, s 53). För många gravtyper är dock dateringarna svävande eller saknar regional förankring.

Ett närliggande exempel på en gravmiljö med ett långt tidsperspektiv är de gravar som undersöktes inför anläggandet av Växjö flygplats år 1973 (Åhman 1974). Dessa gravar var belägna en knapp kilometer norr om RAÄ 169 intill samma äldre landsvägssträcka som det aktuella gravfältet. Man undersökte här en gravgrupp, RAÄ 34, med en hällkista i ett röse samt tre runda och en rektangulär stensättning. Några av gravarna hade tidigare delundersökts av Kjellmark respektive Wibbling. Den senneolitiska hällkistan var den äldsta av anläggningarna. Den innehöll fynd från såväl senneolitikum som bronsålderns period II. I det omgivande röset fanns även sekundärgravar från romersk järnålder. Två av de runda stensättningarna och den rektangulära stensättningen kunde dateras till äldre romersk järnålder. Strax intill undersöktes även RAÄ 35, en rund stensättning med ett mittblock som visade sig innehålla inte mindre än 41 mer eller mindre avgränsade gravgömmor. Denna stensättning daterades till yngre bronsålder och möjligen äldsta järnålder. Gravarnas dateringar visar att platsen använts för gravläggningar under lång tid. Om man jämför de runda stensättningarna inom RAÄ 34 och 35 med de från den aktuella förundersökningen finns flera skillnader. Stensättningarna var större än de inom RAÄ 169 och hade diametrar mellan 10 och 14 meter. De hade tydliga kantkedjor och vällagda stenpackningar. Stensättningarna påminde därför inte om den större stensättningen A210 som var mer oregelbunden och hade en ojämn stenpackning. Den rektangulära stensättningen är av särskilt intresse eftersom den

ligger så pass nära den kvadratiske stensättningen inom RAÄ 169. Den rektangulära anläggningen låg strax intill röset med hållkistan och syntes inte före avbaning. Den hade en storlek av 15 x 11 meter, en höjd av 0,5 till 0,6 meter och omgavs av en vällagd kantkedja av rundade stenar. I stensättningens västra del fanns en gravgömma som förmodligen varit primärgrav. Man påträffade även en sekundärgrav och flera fynd av spridda ben. Vid en jämförelse mellan de undersökta gravarna inom RAÄ 34 och 35 och de inom RAÄ 169 finns såväl likheter som skillnader. Man kan se gravarna som undersöktes för flygplatsen som ganska typiska exempel på äldre gravlämningar i Varend. Det fanns ett långt tidsperspektiv samtidigt som gravarna inte utgjorde något sammanhållet gravfält.

Om man sätter in gravfältet RAÄ 169 i det tidigare nämnda mönstret för äldre och yngre gravmiljöer så passar lämningarna bara delvis in i detta. Gravfältet ingår på ett sätt i en typisk extensiv gravmiljö med lämningar spridda längs en äldre farvåg som även är omgiven av områden med fossil åkermark. Detta skulle snarast tyda på att lämningarna ingår i ett äldre sammanhang där gravarna har anlagts under en rad tidsperioder. Men det finns även drag som avviker ifrån detta. Det faktum att det rörde sig om minst 27 mestadels tätt liggande gravar gör att man inte kan betrakta platsen som en extensiv gravmiljö. Det förhållandevis enhetliga intryck som de flacka stensättningarna ger antyder att många av gravarna kan ha anlagts under en och samma tidsperiod. Det finns dock inte heller några påtagliga likheter mellan de förundersökta gravarna och den yngre järnålderns gravfält såsom vi känner dem. Lämningarna ger alltså ett intryck av att vara ett sammanhållet gravfält inlemmat i en äldre fornlämningssmiljö. Eftersom det finns få, eller inga, andra exempel på detta ger det inte någon vägledning i dateringsfrågan.

Undersökningar av gravfält med mindre eller mellanstora, flacka stensättningar har få paralleller i småländskt sammanhang. I Mellansverige brukar denna typ av gravar ofta kunna dateras till mellersta järnålder men det är tveksamt om detta kan vara en relevant jämförelse (Hyenstrand 1974). Om vi ser till undersökningar gjorda i det närområdet finns några få undersökningar som är intressanta som jämförelser. En sådan är den tidiga undersökning som Knut Kjellmark gjorde vid Hammaren i Bergunda socken (Hansson 2008). I en förhållandevis noggrann beskrivning redogör han för undersökningen av vad som av honom beskrivs som röjningsrösen. Dessa visade sig dock innehålla gravar som utifrån fynden kunde dateras till yngre bronsålder. Möjligen kan dessa gravar ha utgjort ett gravfält med låga rösen eller stensättningar. Vid Nyelund i Hovshagaområdet, i norra delen av Växjö undersöktes en mittblocksgrav med beteckningen RAÄ 122 (Åhman 1994). Stensättningen var stor och oregelbunden i formen. Den var anlagd ovanpå en berghäll och hade en flack profil med en ojämn stenpackning. Invid mittblocket fanns en bengömma och i ett sekundärt läge i graven påträffades även ett spänne från bronsålderns period III. Som enskild anläggning påminner stensättningen vid Nyelund om den stora, flacka stensättningen A210 inom RAÄ 169. Det finns dock även skillnader som förekomsten av ett mittblock. Nyleundsgraven ingick inte heller i ett gravfält utan var omgiven av röjningsrösen som utifrån dateringarna kan knytas till en tidig stenröjning under äldre bronsålder (Skoglund 2005a, s.71f). En tredje undersökning som är intressant att jämföra med RAÄ 169 är den friläggning av ett gravfält som gjordes vid Sjöudden, nära Helgasjöns sydvästra

hörn (Ambrosiani 1972). Undersökningen skulle omfatta en stensättning med mittblocksgrav men det visade sig vid avbaning att här fanns flera låga skeppssättningar samt vad som tolkades som låga röjningsrösen. Undersökningen fullföljdes aldrig och anläggningarna är därför inte daterade. Ambrosiani antog dock att gravfältet var från järnålder. Gravfältets sammansättning med en mittblocksgrav samt skeppssättningar skulle även kunna tyda på en datering till yngre bronsålder. Det förefaller heller inte otroligt att de små tätt anläggningar som tolkades som röjningsrösen skulle kunna vara stensättningar av samma typ som de vid RAÄ 169.

Med tanke på att en av stensättningarna vid RAÄ 169 kunde 14C-dateras till äldre bronsålder är det intressant att notera att flera av de nämnda undersökningarna pekar på att stensättningar som gravform förekommer i området under bronsålder. Även Peter Skoglund utgår från att stensättningar kan ha förekommit som gravform redan under bronsålderns period II även om han främst resonerar utifrån större och mer monumentala anläggningar (Skoglund 2005a, s 54). Det faktum att dateringen från stensättningen A307 tydligt ligger i äldre bronsålder är förvånande eftersom såväl brandgravar som mindre stensättningar brukar betraktas som ovanliga under denna period. Graven vid Nyelund är därför intressant som jämförelse. Den hör visserligen till bronsålderns period III, det vill säga ca 1300-1100 f Kr, vilket gör den yngre än den 14C-daterade graven från RAÄ 169. I nuläget förefaller dessa gravar vara exempel på ett för perioden ovanligt gravskick. Eftersom den kunskap vi har om bronsålderns gravar i Varend är begränsad får man hålla tolkningen öppen för att brandgravar av denna typ skulle kunna vara vanligare än vad man hittills trott. Kanske ser vi här exempel på en regional tradition där brandgravskicket infördes förhållandevis tidigt. När nu en av de låga stensättningarna daterats till äldre bronsålder bör man givetvis fråga sig om verkligen samtliga flacka stensättningar inom RAÄ 169 hör till samma period. Givetvis bör man inte okritiskt utgå från dateringen av en enda gravanläggning. Eftersom de är förhållandevis enhetliga förefaller det dock inte särskilt sannolikt att de låga stensättningarna skulle ha anlagts under vitt skilda perioder.

Kvadratiska rösen och stensättningar brukar i regel dateras till äldre järnålder (Carlie 1994, s 71ff). Till skillnad från i södra Småland så har man i Jönköpings län under senare år undersökt ett antal kvadratiska gravanläggningar (Engman & Nordström 2001). Dessa har ofta visat sig vara fyndfattiga och ibland helt utan fynd eller spår av gravgömma. Man har därför ibland spekulerat i om man ska betrakta dessa stensättningar som gravar eller om de är markeringar av annat slag, till exempel markeringar av gränser. I flera fall har stora kvadratiska stensättningar legat intill äldre vägar vilket bland annat två stora kvadratiska stensättningar vid Torsvik är exempel på (Gustafsson 2007). Dessa kvadratiska stensättningar har i regel kunnat dateras till äldre järnålder men även anläggningar från yngre järnålder har undersökts. De sistnämnda har dock varit av något mindre storlek. Förutom kvadratiska rösen och stensättningar med tillhörighet till järnåldern finns det från norra Småland även två exempel på två rektangulära stensättningar av en äldre typ (Nordström 2002). Dessa har uppförts över gropar med kremerade ben. Man har menat att stensättningar av denna typ ingår i en senneolitisk tradition och ska ses som paralleller till de dödshus som finns från samma period (Stensköld 2004). Den rektangulära stensättning som undersöktes inför flygplatsbygget på 1970-talet

kunde som tidigare nämnts dateras till romersk järnålder. Liksom det kvadratiske röset inom RAÄ 169 så var detta en stor och noggrant utformad anläggning. Den rektangulära stensättningen var dock betydligt lägre än röset och så pass diskret att den inte syntes före avbaning. Då det gäller dateringen av anläggningar som det kvadratiske röset RAÄ 169 förefaller järnålder vara det mest troliga. Med tanke på hur få sådana gravar som undersökts i södra Småland bör man inte utesluta möjligheten av en äldre datering.

Sammanfattningsvis kan man säga att frågan om dateringen av gravfältet RAÄ 169 är komplicerad. Gravfältet med sin äldre karaktär i kombination med ett stort antal mindre eller medelstora stensättningar är svårt att inplacera i någon viss tidsperiod. Den 14C-analys som daterade en av dessa stensättningar till äldre bronsålder gör dateringsfrågan både intressant och komplicerad. Även om bara en av många gravar daterades vid förundersökningen så är det rimligt att den daterade stensättningen, som hörde till gravfältets dominerande gravtyp, kan vara representativ även för ytterligare gravar. Om RAÄ 169 utgör ett tidsmässigt blandat gravfält liknande det tidigare undersökta RAÄ 34 och 35 är oklart. Man skulle kunna tänka sig att gravfältet består av ett tidskikt med flacka stensättningar som hör till bronsåldern och ett yngre tidsskikt med det kvadratiske röset och klumpstensformationen som skulle kunna höra till äldre järnålder. Detta är dock oklart. Slutundersökningen av gravfältets norra del kommer att ge svar på dateringen av denna grupp med stensättningar. I slutundersökningsrapporten kommer en fördjupad diskussion om gravfältet datering att ingå.

Gravfältet och vägen

Läget för gravfältet RAÄ 169 på en låg höjdrygg i en ganska flack terräng kan förefalla något ovanligt. I exploateringsområdet östra del fanns däremot betydligt mer exponerade höjdparter. Som tidigare nämnts är gravarnas läge motiverat av närheten till ett avsnitt av den äldre landsvägen mellan Växjö och Jönköping som idag delvis finns bevarad som en brukningsväg. Det förefaller troligt att denna väg haft en äldre förhistorisk föregångare och att gravarna har anlagts intill denna vägled. Denna vägsträckning är kantad av monumentala gravar och även det gravfält som undersöktes inför anläggandet av flygplatsen var en del av denna fornlämningsmiljö (Åhman 1974). Både åt norr och söder finns ett stort antal fornlämningar som anknyter till denna led längs den västra sidan av Helgasjön. Anknytningen mellan äldre vägar och fornlämningar är påfallande i många delar av Kronobergs län även om detta sällan har diskuterats. Detta trots att det välbevarade fornlämningslandskapet med både gravar och odlingsmark ger goda möjligheter att tolka bebyggelse och kommunikationsvägar på olika skalnivåer. I Jönköpings län har dessa förhållanden dock lyfts fram under senare års gravfältundersökningar (Nilsson 2007).

Då man diskuterar gravarnas monumentalitet och placering i landskapet är det viktigt att försöka tänka sig hur de förhistoriska människornas rörde sig i landskapet och vilket perspektiv de haft. Inom gravfältet RAÄ 169 kan man se en tendens till att gravarna är orienterade åt väster. Den stora stensättningen A210 som ligger inom förundersökningsområdets högsta del täckte krönet samt den västra sidan av

höjden. Många av stensättningarna grupperade sig på den västra sidan av samma höjd medan det inte förekom några gravar på den östra sidan. Man kan därför anta att vägen genom området gått i den västra delen, förmodligen nära intill det kvadratiska röset A624. Frågan om gravfältet sett ur ett kommunikationsperspektiv kommer att behandlas den kommande slutundersökningsrapporten.

Kunskapspotential och förslag till vidare åtgärder

I det PM som Smålands museum sammanställde direkt efter avslutat fältarbete framhöll man att fornlämningen bedömdes ha en hög kunskapspotential. En särskild undersökning av de förundersökta lämningarna skulle ge möjlighet att utforska många av de perspektiv som är speciella för fornlämningslandskapet i Varend.

Om det aktuella förundersökningsområdet ska exploateras behöver en särskild arkeologisk undersökning göras.

Måluppfyllelse

De huvudsyften som angavs för förundersökningen var att avgöra anläggningarnas fornlämningsstatus och att ge ett bra underlag för en bedömning av lämningarnas kunskapspotential. Båda dessa syften kan sägas ha uppnåtts. Eftersom gravfältet visade sig vara mer omfattande än beräknat behövde förhållandevis mycket resurser läggas på avbaning och rensning. Trots den problematik som ofta finns angående bestämning av gravar i och vid fossil åkermark visade sig tolkningen av gravarna inom RAÄ 169 i slutänden vara förhållandevis okomplicerad. Förundersökningen var relativt arbetsintensiv och omfattade friläggande av förhållandevis stora sammanhängande ytor. Detta arbetssätt var nödvändigt för att kunna överblick de svårupptäckta gravarna och för att säkert kunna bedöma deras status.

Figur 79. Richard Wennerberg vid grävmaskinen

Referenser

Ambrosiani, B. 1972. Arkeologisk undersökning 1968. Fornlämning 79 – 80, Sjöudden, Växjö stad, Småland. Riksantikvarieämbetet rapport, 1972, B11.

Artelius, T & Kristensson, A. 2005. Gränsen mot naturen. Om stengärdesgården på den vikingatida och tidigkristna begravningsplatsen i Bogla. Urminne 2005.

Carlie, A. 1994. På arkeologins bakgård. En bebyggelsehistorisk undersökning i norra Skånes inland baserad på synliga gravar. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°. No 22. Stockholm.

Engman, F. & Nordström, M. 2001. Trehundratio röjningsrösen och en grav – markutnyttjande under tusen år i Vetlandatrakten. Tidskrift. Arkeologi i sydöstra Sverige nr 1.

Gustafsson, I. (red) 2000. Öjaby - från bondby till villasamhälle. Öjaby hembygdsförening.

Gustafsson, J. 2007. Tre gravfält. Liv och död vid Lagastigen. Om arkeologi i Torsviksområdet. (red.) Jörgen Gustafsson & Mikael Nordström. ISBN:978-91-85692-70-5

Hallgren, A-N. 2001. Den äldre järnålderns gravar i Möre. I: Möre historien om ett småland. E:22 projektet. (red. Gert Magnusson). Kalmar.

Hansson, M. 2008. En gammal grävning, ett kulthus och ett antikvariskt problem. I: Gropar & monument: en vänbok till Dag Widholm. (red.) Joakim Goldhan. Kalmar studies in archaeology 1653 – 431X;4

Hyenstrand, Å. 1974. Centralbygd – randbygd. Strukturella, ekonomiska och administrativa huvudlinjer i mellansvensk yngre järnålder. Acta archeologica Stockholmensis. Studies in North-European Archaeology. Stockholm.

Högrell, L. 2002. Åkern och evigheten. Frågeställningar och inledande resonemang. Tidskrift. Arkeologi i sydöstra Sverige 2002:2.

- Jönsson, Å. 2008a. Arkeologisk förundersökning. Stensättning, skålgropsblock och kolningsgrop inom RAÄ 116. Öjaby 28:1, Öjaby socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland. Smålands museums rapport 2008:21.
- Jönsson, Å. 2008b. Fossilt landskap i modern tid, fornlämningsmiljöer i Småländsk skogsmark. Steg I – fördelning av fornlämningar i Kronobergs län med fokus på fossil åkermark. Smålands museums rapport 2008:36.
- Kjellmark, K. 1932–44. Värends fornminnen. Växjö.
- Larsson, L. J. 1989. Svedjebruk i Varend och Sunnerbo. Skogen och smålänningen -kring skogsmarkens roll i förindustriell tid. Historiska föreningen i Kronobergs län skriftserie 6.
- Lindman, G. 2004. Fornlämningar i Räfte industriområde – ett komplext odlings- och bosättningsområde i skogsmark. I: Häggström, L. (red.) Vårt kunskapskafferi i skogen. Rapport från seminariet Komplexa fornlämningsmiljöer i skogsmark, Jönköping 22-23 oktober 2003. Tidskrift. Arkeologi i sydöstra Sverige 2004:4.
- Nicklasson, P. 1997. Vapenfynd och äldre järnålder i norra Småland. I: Det nära förflutna – om arkeologi i Jönköpings län. (red. Mikael Nordström och Linnéa Varenius).
- Nilsson, B. 2003. Tingens och tankarnas landskap. Försök i naturumgängets arkeologi med exempel ur Blekinges och Smålands förflutna. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No 44. Stockholm.
- Nilsson, B. & Skoglund, P. 2000. To Dwell in the Centre of the World: On the Life History of a Gallery Grave in Småland SE Sweden. Lund Archaeological Review Vol. 6.
- Nilsson, N. 2007. Riksväg 30 – Jönköpings Via Appia. I: Öggestorp och Rogberga. Vägar till Småländsk förhistoria. (red.) Leif Häggström. s. 111-132. Jönköping.
- Nordström, M. 2002. Gravar längs Lagan – tre platser med brandgravar från sen-neolitikum till mellersta järnålder undersökta 1992-93. Fornlämning 101, 105 och 237 i Åkers socken. Vaggeryds kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum.
- Nordström, M. 2007. Ett ärende för polisen. Liv och död vid Lagastigen. Om arkeologi i Torsviksområdet. (red.) Jörgen Gustafsson & Mikael Nordström. ISBN:978-91-85692-70-5
- Skoglund, P. 2005a. Vardagens landskap – lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No 49. Stockholm.
- Skoglund, P. 2005b. Arkeologisk förundersökning. Gravfält och boplats på Lührpasset. RAÄ 23, Traryds socken, Markaryds kommun, Kronobergs län, Småland. Smålands museums rapport 2005:48.

Skoglund, P. 2006. (red). Inlandsarkeologi. Vetenskapligt program för uppdragsarkeologin vid Smålands museum. Småland museum rapport 2006:23.

Stensköld, E. 2004. Att berätta en senneolitisk historia. Sten och metall i södra Sverige 2350-1700 f Kr. Stockholm Studies in Archaeology 34. Stockholm. Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet.

Svanberg, F. 2000. Gravar i röjningsröseområden. De förmodade gravarna inom Hamneda RAÄ 77 och problematiken kring röjningsröseområden och gravar i södra Sverige. I Lagerås (red) Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland.

Svanberg, F. 2003. Decolonizing the Viking Age 2. Death Rituals in South-east Scandinavia AD 800-1000- Acta Archaeologica Lundensia series in 4°. No 24 Stockholm.

Åhman, E. 1978. Fornlämning 34 och 35 Öjaby 28:1 och Torstorp, Öjaby sn, Småland. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer Rapport. Uppdragsverksamheten 1978:18.

Åhman, E. 1994. Rapport över arkeologiska undersökningar RAÄ 112, 113, 115, 116, 122 och 123. Växjö sn, Växjö stad. Smålands museum 1994.

Administrativa uppgifter

Lst dnr: 431-4147-08
Beslutsdatum: 2008-06-24
Smålands museums dnr: 2008/110-00137
Uppdragsgivare: Växjö kommun
Ansvarig institution: Smålands museum
Socken: Öjaby
Fastighet: Öjaby 28:1
Topografiska kartan: 5E SO Växjö
Ekonomiska kartan: 5E 2g Tångshult
Koordinater: X 631130 och Y 143497
Personal: Antikvarierna Johan Åstrand (SM), Nicholas Nilsson (KLM), Veronica Palm (KLM) och Richard Wennerberg (JLM)
Fälttid: 2008-06-30 till 2008-07-11

Bilagor

Bilaga I. Schakt

S784 Stort sammanhängande schakt i S delen av gravfältet. Avbaningsdjup 0,1-0,2, m. Marken bestod av siltig morän med bitvis stort inslag av sten, särskilt i de lägre partierna. Hela ytan rensad med fyllhammare, sammanlagt 281 m² handrensade med skårslev. I schaktet ingick även avbanad yta omkring stenvallen A753. Här påträffades huvuddelen av de anläggningar som framkom vid FU. Yta m²: 1752

S870 Sökschakt på mindre platå ned mot sänka, i områdets Ö del. Djup 0,2 m. Siltig morän med stort inslag av sten. Rensat med fyllhammare. Inga fynd eller anläggningar. Yta m²: 80

S871 Sökschakt på mindre höjdparti NÖ om gravfältet. Djup 0,1-0,2 m. Siltig morän med stort inslag av sten. Rensat med fyllhammare. Inga fynd eller anläggningar. Yta m²: 107

S914 Sökschakt på något högre yta i områdets N del. Djup 0,1-0,2 m. Siltig morän med stort inslag av sten. Rensat med fyllhammare. Inga fynd eller anläggningar. Yta m²: 32

S922 Schakt på vägens V sida som omfattade de högre belägna ytorna inom i områdets SV del. Djup 0,1-0,2 m. Siltig morän med måttligt inslag av sten. Rensat med fyllhammare. Två stensättningar påträffades. Yta m²: 250

S944 Sökschakt på mindre höjdläge V om vägen. Djup 0,1-0,2 m. Siltig morän med stort inslag av sten. Rensat med fyllhammare. Inga fynd eller anläggningar. Yta m²: 31

S958 Schakt på mindre höjdparti i områdets NV del. Schaktet omfattade ca 75% av höjdläget. Siltig morän med måttligt inslag av sten. Rensat med fyllhammare. Fyra stensättningar påträffades. Yta m²: 402

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A210

Stor, flack, fylld stensättning på höjdpartiet i förundersökningsområdets östra del. Stensättningen hade en oregelbunden form och en storlek av ca 11 x 16 m. Den täckte krönet samt den västra sidan av slutningen. Stensättningen var fylld med stenmaterial med en storlek av 0,1-0,5 meter. Den var flack med en höjd av ca 0,2 meter. Längs vissa delar av stensättningen fanns en kantkedja bestående av stenar med en storlek av 0,3 till 0,5 m. Stenpackningen var ojämn och bitvis saknades fyllning, något som ibland kan ha berott på äldre rotvältor. Man fick dock ett intryck av att stensättningen kan ha byggts på succsessivt och att den skulle kunna innehålla flera separata stensättningar. Inom A210 fanns två större rotvältor samt ytterligare några stubbar.

En 29 kvadratmeter stor yta i stensättningens sydvästra del handrensades. Man kunde här konstatera att fyllningen varierade. Bitvis fanns en tät stenpackning och bitvis fanns tomma ytor. Den yttersta delen av stenpackningen var åtskild från den centrala delen av ett tomt parti och eventuellt kan den yttre delen vara en tillbyggnad.

A270

Utgår som anläggning. Bedömdes först som osäker stensättning, eller omrörd yta, med en storlek 3 x 3 meter eller mindre. Stenstorlek 0,2 till 0,4 m. Efter handrensning framkom inte några tydligare konturer eller någon egentlig stenpackning. Utgörs förmodligen av en äldre rotvälta med uppdraget, löst stenmaterial.

A285

Anläggning som utgår. Bedömdes först som en osäker stensättning, 1,5 x 1,7 m med anhopning av stenar med en storlek av 0,2 till 0,4 meter. Stubbe intill östra sidan. Efter framrensning framstod anläggningen som en anhopning av sten utan tydlig begränsning. Grävdes igenom med kryssprofil. Bestod av sten med svagt humös fyllning. Under anläggningen fanns rikligt med markfast sten. Massorna sällades. Inget tydde på att anläggningen utgjorde en grav eller en nedgrävning. Förmodligen stenuppdraget av rotvälta..

A295

A295 utgår som anläggning. Bedömdes först som ev mindre stensättning, med en storlek av 1,3 x 1,7 meter. Anhopning av sten med en storlek av 0,1 till 0,4 meter. En flat sten, 0,3 x 0,4 meter i den västra delen. Inga stubbar i anläggningen. För att ta reda på om anläggningen skulle betraktas som en grav eller ej handrensades den först. Då den inte visade några tydliga konturer grävdes hela anläggningen igenom med en kryssprofil. Massorna sällades. Inget påträffades som tydde på att anläggningen kunde vara en grav. Utgår därför.

A307

Flack, fylld stensättning, 2,2 x 3,2 meter stor. Fyllning av 0,1 till 0,3 meter stora stenar, mest av mindre storlek. Tendens till kantkedja runt stora delar av stensättningen med 0,2 till 0,3 meter stora stenar. I mitten av anläggningen fanns en flat, liggande sten med en storlek av 0,5 x 0,6 meter. Stensättningens höjd 0,1 m. En

rotvälta i södra delen. Fynd av br ben, keramik, fragmnet av br lera, ev vävtyngd.

A323

Flack, fylld stensättning med en storlek av 2,7 x 3,7 meter och en höjd av 0,2 meter. Det fanns en tendens till att större sten fanns längs sidorna och mindre sten i mitten, men någon tydlig kantkedja syntes inte. Stenmaterialet i fyllningen hade en storlek av 0,1 till 0,4 med storleken 0,2 till 0,3 som vanligast förekommande. Inga stubbar fanns inom anläggningen men förhållandevis mycket rötter. I den nordvästra delen var stenpackningen något skadad i anslutning till en rot.

Stensättningen handrensades tillsammans med den intilliggande A307. Efter handrensning syntes det att stenpackningen var tät och välld, dock bitvis rubbad av rötter. En större kvartsbit påträffades i anläggningens mitt. Strax söder om anläggningen påträffades en hästsko av äldre typ. Förmodligen hör denna inte samman med anläggningen.

A341

Flack, mindre stensättning, rund med en diameter av 1,8 m. Synligt stenmaterial tätast i den västra delen. Vid denna sida finns även en tendens till kantkedja av 0,3 till 0,4 meter stora stenar. I mitten av stensättningen finns en flat liggande sten med en storlek av 0,35 x 0,55 m. Även i den västra delen fanns två något mindre stenflisor, 0,15 x 0,35 m stora. Övrigt stenmaterial hade mestadels en storlek av 0,2-0,3 meter. Stensättningen var låg med en höjd av 0,05 m. Anläggningen var intakt.

A352

Stensättning, osäker, av mindre storlek 1,7 x 1,8 meter. Fyllning av sten med en storlek av 0,2 till 0,4 meter. Något större stenar bildar ev kantkedja längs norra sidan. Intakt.

A363

Flack, fylld stensättning med något ojämnt rund, närmast rombisk form och en diameter av 5 m. Sten i fyllningen 0,1 till 0,3 m stora stenar. Kantkedja synlig runt större delen av stensättningen med 0,2 till 0,3 meter stora stenar. Stensättningen var väl avgränsad och hade en höjd av 0,1 meter. I sydväst fanns en utvidgning med rund form, ca 0,6 x 1,0 m. Stenmaterialet var här 0,2-0,4 m och här fanns även en flat stenflisa 0,2 x 0,4 m stor som ursprungligen kan ha varit rest. Utvidgningen påminde om den på A890. Det fanns en mindre stubbe vid den nordöstra sidan.

Stensättningen med omgivning handrensades och man kunde då konstatera att stenpackningen var tät och välld samt att anläggningen var tydligt avgränsad.

A383

Liten flack, fylld stensättning som låg omedelbart norr om A462. Stensättningen hade en rund form och en diameter av 2,0 meter. Längs den norra och västra sidan syntes delar av en kantkedja, stenstorlek 0,2 till 0,3 meter. i övrigt fanns spridda större stenar längs sidorna. Stenstorleken i fyllningen var mellan 0,1 och 0,3 meter i diameter. Stensättningen hade en höjd av 0,1 meter. Stensättningen och omgivande ytor handrensades. Stensättningen som först hade framstått som

något osäker visade då en tät och välavgränsad stenpackning.

A386

Rund, fylld stensättning med en diameter av 5 meter. A386 hade en välvd profil och en höjd av 0,2 meter. I anläggningen mitt fanns en större sten, 1,0 x 0,8 m stor (i nordsydlig riktning) och med en höjd av 0,3 meter. Stenpackningen bestod av 0,05 till 0,2 meter stora stenar. Stensättningen västligaste del var avskuren av grusvägen. Stensättningen skilde sig något från övriga anläggningar genom den stora stenen i mitten, välvd form samt mindre stenstorlek. Mittstenen påminde om klumpstenarna i A50001 som låg strax öster om A386.

A413

Delvis bevarad större, flack, fylld stensättning som låg omedelbart väster om grusvägen. Vägen hade skadat stensättningen så att mindre än hälften av anläggningen var bevarad. I nordsydlig riktning hade stensättningen en bevarad längd av 15 meter och den bevarade bredden var 3,5 meter. Höjden var 0,2 meter. Stensättningen hade inte någon synlig kantkedja. Stenstorleken varierade mellan 0,1 och 0,4 meter men dominerades av stenar med storlek mellan 0,3 och 0,4 meter. Påträffades redan vid utredningen då den fick beteckningen A577. En tanke var att anläggningen inte är en stensättning utan en fortsättning av stenvallen A753. Formen tyder dock på att den ursprungligen varit rund och stenmaterialet skiljer sig betydligt från A753.

A419

Flack fylld stensättning med en något rundoval form och en storlek av 6 x 6,5 meter. Den var tydlig och väl avgränsad. Längs vissa partier hade stensättningen en kantkedja som bestod av något större stenar, 0,3 till 0,5 meter i diameter. Fyllningen bestod av en tät stenpackning med en stenstorlek av 0,1 till 0,5 meter i diameter. I stenpackningens mitt fanns ett parti med något större stenar. Stensättningen had en höjd av 0,2 meter. Inom A410 fanns en stubbe i den norra delen samt två i den östra och en i den sydöstra delen. Stensättningen påträffades vid utredningen då delar av stenpackningen avtorvades. Den fick beteckningen A50002.

A444

Osäker stensättning, oklart avgränsad, med en storlek av 2,5 x 3,5 meter. Stenstorleki fyllningen 0,1 till 0,35 meter. En liggande flat sten, 0,35 m i diameter, kan eventuellt ha stått upprest tidigare. A444 hade en höjd av 0,1 meter.

A462

Osäker stensättning belägen vid södra schaktkanten. Ett antal tätt liggande stenar med en storlek av 0,3 till 0,4 meter är synliga. A462 har en synlig storlek av 1,5 x 2 meter men kan ha en fortsättning söder om schaktet. Höjd 0,1 meter.

A473

Stensättning med en storlek av 2,5 x 3,5 meter med en stensamling av 0,2 till 0,35 meter stora stenar synliga. Ingen synlig tendens till kantkedja. Höjd 0,1 meter. Stensättningen med omgivning handrensades. Anläggningen som grån början

bedömdes som osäker framstod dock efter rensning som en tydlig stensättning. Stenpackningen var dock förhållandevis gles och någon kantkedja syntes inte heller efter handrensning.

A488

Flack, fylld stensättning med en storlek av 2,5 x 3 meter. Fyllningen bestod av 0,1 till 0,4 meter stora stenar där stenar med mindre storlek och rund form dominerade. Fyllningen avvek något från övriga stensättningar. Någon kantkedja var inte synlig men anläggningens kanter var bara grunt framrensade. A488 hade en något mer välvd profil än övriga stensättningar med en höjd av 0,2 m. Anläggningen var intakt.

A507

Flack stensättning med fortsättning söder om schaktytan, synlig storlek 1 x 3 meter, De synliga delarna verkade bestå av delar av en kantkedja med stenar av en storlek av 0,2 till 0,4 meter.

A517

Flack stensättning med en storlek av 4 x 5,5 m. Fyllning av sten med en storlek av 0,1 till 0,4 m. Ingen synlig kantkedja. Inom A517 fanns två kraftiga stubbar som påverkat stensättningen och som gav stensättningen otydliga konturer. Ytan föreföll omrörd av rötterna. Höjd 0,2 meter.

A538

Flack, fylld stensättning av mindre storlek, 2,5 x 3 meter. Fyllningen bestod av sten med en storlek av 0,1 till 0,4 meter med dominans av större stenar. Kantkedja var synlig längs den norra sidan och stenarna hade en storlek av 0,2 till 0,4 meter. En stubbe i stensättningens södra del.

A602

Något välvd, fylld stensättning belägen omedelbart väster om grusvägen. Större delen av stensättningen skadad av vägen och förmodligen mindre än hälften av anläggningen kvar. Bevarad diameter 7 meter i nordsydlig riktning, bevarad bredd 2,7 meter. Stensättningen hade inte någon synlig kantkedja, Stenmaterialet gav ett enhetligt intryck och hade en storlek av 0,2 till 0,4 meter. Stensättningen hade en höjd av 0,3 meter och en mer välvd profil än övriga motsvarande anläggningar. Två mindre stubbar i den nordvästra delen.

A624

Stort kvadratisk röse med en storlek av ca 14 x 14 m. I profil hade anläggningen närmast raka, men bitvis något utrasade sidor, samt en ursprungligen plan ovasida som dock var ojämn på grund av senare påverkan. Anläggningens höjd var upp till ca 1,0 meter. Sidorna var raka men det sydvästra hörnet var skadat. Sidorna markerades med en kantkedja som bestod av 0,4 till 0,6 meter stora stenar. Många av dessa var avlånga och lagda med en plan långsida utåt. Kantkedjan var bitvis utrasad. Rösets fyllning bestod av 0,1 - 0,4 m stora stenar, med stenstorleken 0,2-0,3 m som dominerande. I rösets övre del sakades fyllning mellan stenarna men någon decimeter ned i stenpackningen fanns ett lager med siltig/ sandig, svagt

humös jord mellan stenarna. Vid rösets nordvästra hörn fanns en avlång stenflisa, A980, vid det nordöstra hörnet fanns en liknande stenflisa, A1129, och strax utanför det sydöstra hörnet fanns ytterligare en liknande stenflisa, A1125. Samtliga var av samma typ som de i stenbrotten och vid skålgropsstenen. Det är möjligt att de kan ha utgjort hörnmarkeringar.

Det fanns flera skador på det kvadratiske röset. Från den västra sidan och 8,4 meter in i anläggningens mitt har sten tagits bort. Skadan hade vid den västra sidan en bredd av ca 5 meter och avsmalnade sedan till 3,0 meter. Sedan sentida avfall och löst material tömts ur kunde man konstatera att skadan hade ett djup av 0,4 meter och att anläggningens botten var intakt. I rösets södra del fanns en uppbyggd skjutvall som fungerat som 300 meters vall då det fanns en skjutbana i området. Vallen hade en längd av 6,6 meter och en bredd av 2,9 meter och var orienterad i VNV-OSO. Den var prydligt uppbyggd med stenmaterial taget från röset och hade raka sidor och plan ovanpå. Som högst (i sydöstra delen) var vallen uppbyggd med en höjd av 0,6 meter. Stenmaterialet verkade främst vara hämtat från rösets södra sida, söder om rampen, där rösets yta var tydligt sänkt och kraftigt omplockat. Då vallen hade anlagts hade man även grävt sig ned i röset 0,3 till 0,4 meter för att grundlägga konstruktionen. Skadan av vallen var alltså ganska omfattande men även denna skada gick inte ned till rösets botten. En grund skada som syntes i form av ett sänkt parti i rösets yta fanns vid det nordöstra hörnet samt även vid norra sidan ganska nära det nordvästra hörnet. På röset fanns två större stubbar i den östra delen samt ett antal mindre stubbar efter sly.

Vid förundersökningen togs skjutvallen bort i sin helhet med hjälp av en mindre grävmaskin. Rösets södra del torvades av för att avgöra hur pass omfattande skadorna var. Rösets västra och norra sida frilades till större delen. Den södra sidan, som var skadad frilades även. Skadan i mitten tömdes på löst material. Rösets norra del avtorvades däremot inte.

A713

Fylld stensättning med närmast rektangulär form och en storlek av 3,9 x 4,2 meter, östvästlig riktning. Stensättningen var flack och hade en höjd av 0,2 meter. Längs den södra och västra sidan fanns tendens till kantkedja med 0,3-0,45 m stora stenar. Stenstorlek i övrigt 0,2-0,5 meter i diameter. I den östra delen fanns en kraftig stubbe som gjorde avgränsingen åt detta håll något oklar. En mindre stubbe fanns även i den nordvästra delen.

Stensättningen påminde i fråga om fyllning, form och utseende om motsvarande stensättningar inom den södra delen av förundersökningsområdet.

A730

Mindre hög med sten, troligen upplagd vid grävning av kolningsgropen omedelbart öster om A730. Hade en storlek av 2,5 x 2,0 m men var bara delvis belägen inom den avbanade ytan. Bestod av löst liggande sten med en storlek mellan 0,1 och 0,25 m i diameter. Stenmaterialet låg löst och rubbades lätt vid avbaning och rensning till skillnad mot fyllningen i stensättningarna.

A739

Flack fylld stensättning i förundersökningsområdest östra del med en storlek av 2,5 x 3, 5 meter. Hade en tendens till rektangulär form. Runt stensättningen fanns en kantkedja med stenar av en storlek mellan 0,1 och 0,45 m. Fyllningen bestod av stenar med en storlek mellan 0,1 och 0,3 meters diameter. Stensättningen hade en höjd av 0,1 meter. I stensättningens västra del fanns en kraftig stubbe.

A753

Låg stenvall med en längd av 21 meter i nordsydlig riktning, en bredd av 2-3 meter och en höjd av 0,2 meter. Stenmateriel var blandat med en stenstorlek mellan 0,05 och 0,4 meter. Stenfyllningen var inte vällagd som i stensättningarna men föreföll inte heller bara vara upkastad som i ett röjningsröse. Flata stenar låg plant. Stenvallen ligger öster om, och närmast parallellt med, grusvägen. Den är belägen på den västra sidan av ett lågt höjddparti men stensträngen löper inte över kullens högsta del. Åt norr upphör stenvallen och marken övergår i mer låglänt mark med enbart markbunden sten. I söder upphörde stenvallen gradvis, det är dock möjligt att den södra delen blivit skadad eftersom den berörda ytan verkar använts som upplagsplats. Anläggningen kan därför ha haft en fortsättning söderut.

Vid förundersökningen grävdes ett antal 1x1 m rutor grävdes längs två östvästliga sektioner genom stenvallen som visade sig bestå av 1-2 lager sten. Mellan stenarna fanns en fyllning av mörkbrun humös siltig morän. Under fanns en opåve-rad siltig morän som bitvis var stenig. Ett fåtal förmodligen recenta metallföremål påträffades ytligt i anläggningen.

Stenvallens funktion är oklar, inget talar för att den i sig utgör en gravanläggning. Den kan dock eventuellt höra samman med gravmiljön i sin helhet.

A890

Flack, fylld stensättning med en storlek av 3,5 x 5,5 meter. Den hade oval form med närmast raka långsidor och hade en tydlig avgränsning. Stensättningen var orienterad i nordöst-sydväst. Längs den västra, södra och norra sidan fanns en tydlig kantkedja med stenar i en storlek mellan 0,3 och 0,5 meter. Stenstorleken i fyllningen var annars 0,1 till 0,3 meter. I nordvästra delen fanns en stubbe. Stensättningen hade en höjd av 0,2 meter. Vid det sydvästra hörnet fanns en rundad utvidgning av stenpackningen som hade en storlek av ca 0,5 x 1,0 m. Stenstorleken i utvidgningen var ca 0,2 till 0,4 m. Stensättningen med omgivande ytor handrensades. Kantkedjan framträdde då tydligt och stenpackningen framstod som tät och vällagd.

A973

Sten med rund omkrets men flat över och undersida, 0,4 meter i diameter och 0,2 meter hög. Stenen låg mellan den norra sidan av A624 och de fyra klumpstenarna A50001. Ytorna norr om A624 finrensades vid förundersökningen och i samband med det lyftes stenen upp. Någon nedgrävning eller annan konstruktion kunde inte konstateras. Stenen utgör förmodligen inte markering av någon graven på platsen.

A980

A980 utgjordes av en stenflisa som påträffades vid det nordvästra hörnet av A624. Den hade en rektangulär form med en storlek av 0,6 x 0,2 x 0,1 meter. Ett fragment av samma sten stack upp i rymden närmare intill hörnet A624, detta hade en storlek av 0,35 x 0,2 x 0,12 meter. Stenmaterialet var av samma typ som det från stenbrottet och skålgropsblocket. Eventuellt kan stenen ha utgjort en rest hörnsten till det kvadratiska röset. Jämför A1129 i NÖ hörnet och A1125 vid SV hörnet.

A987

Stenflisa med en storlek av 0,6 x 0,3 x 0,2 meter. Låg nära den sydvästra klumpstenen i A50001, orienterad i nordsydlig riktning. Stenmaterialet är av samma brutna granit som återfinns i stenbrotten och i skålgropsblocket. Låg inom den yta norr om A624 som handrensades vid förundersökningen. I samband med detta lyftes stenen upp. Det fanns inget som tydde på att den markerade någon underliggande grav.

A995

Något osäker flack, fylld stensättning med en oval form och storlek av 1,7 x 2,3 meter. Orienterad i nordöst-sydväst. Höjd 0,1 meter. Tydlig stenrad i den norra delen med 0,2 till 0,4 meter stora stenar. I södra delen mer otydlig med blandad stenstorlek 0,1 till 0,3 meter. Osäker.

A1089

Beskrivning från FU

Rund, flack stensättning med en diameter av 5,5 meter och en höjd av 0,3 meter. Låg kant i kant med de något mindre stensättningarna A1101 och A1112 i söder. Tendens till kantkedja längs den västra sidan med 0,3 - 0,4 meter stora stenar. Fyllningen bestod annars av 0,1-0,4 meter stora stenar, mestadel i storleken 0,2 till 0,3. Fyllningen gav ett något lösare och mer ostrukturerat intryck än övriga motsvarande anläggningar. Detta kan ha att göra med att det fanns två större stubbar i stensättningens mitt. Formen i profil var även något mer välvd än för övriga stensättningar. Anläggningen gav därför ett något mer röjningsröselikt intryck. Kantkedja samt de intilliggande runda stensättningarna ger dock snarare intryck av grav. Vid avbaningen såg det först ut som om A1089, A1101 och A1112 utgjorde en sammanhängande anläggning. Vid närmare betraktande kunde man se att det var tre separata stensättningar där A1089 låg något högre än de båda andra.

A1101

Beskrivning från FU:

Rund, fylld stensättning med en storlek av 3 x 3,5 meter och en höjd av 0,3 meter. Längs den norra sidan fanns en viss tendens till kantkedja med 0,2 till 0,3 meter stora stenar. Fyllningen bestod i övrigt av 0,1 till 0,4 meter stora stenar. En kraftig stubbe finns centralt i anläggningen och mindre stubbar finns i den norra delen. Ligger tätt sydväst om A1098 och väster om A1112. A1101 ligger något lägre än A1089 och ger därför ett yngre intryck.

A1112

Beskrivning från FU:

Rund, fylld stensättning med en storlek av 4,4 x 4,8 meter. Flack form i profil med en höjd av 0,3 meter. Tendens till kantkedja längs anläggningens västra sida med 0,2 - 0,4 meter stora stenar. Stenfyllningen bestod annars av 0,1 till 0,4 meter stora stenar. Ligger kant i kant med A1089 och A1101 och påminner om dessa till utseendet. Ligger lägre än A1089 och ger därför intryck av att vara yngre än denna. En större stubbe fanns vid anläggningens nordöstra del, en större stubbe fanns även vid den nordvästra sidan samt en mindre i den norra delen.

A1125

A1125 var en stenflisa som låg intill det sydöstra hörnet av A624. Stenen hade en storlek av 0,55 x 0,15 x 0,15 meter. Materialet bestod av samma typ av skiktad sten som i stenbrotten och skålgropsblocket. Vilket även gällde för motsvarande stenar som hittade vid nordväst- och nordösthörnen av det kvadratiske röset.

A1129

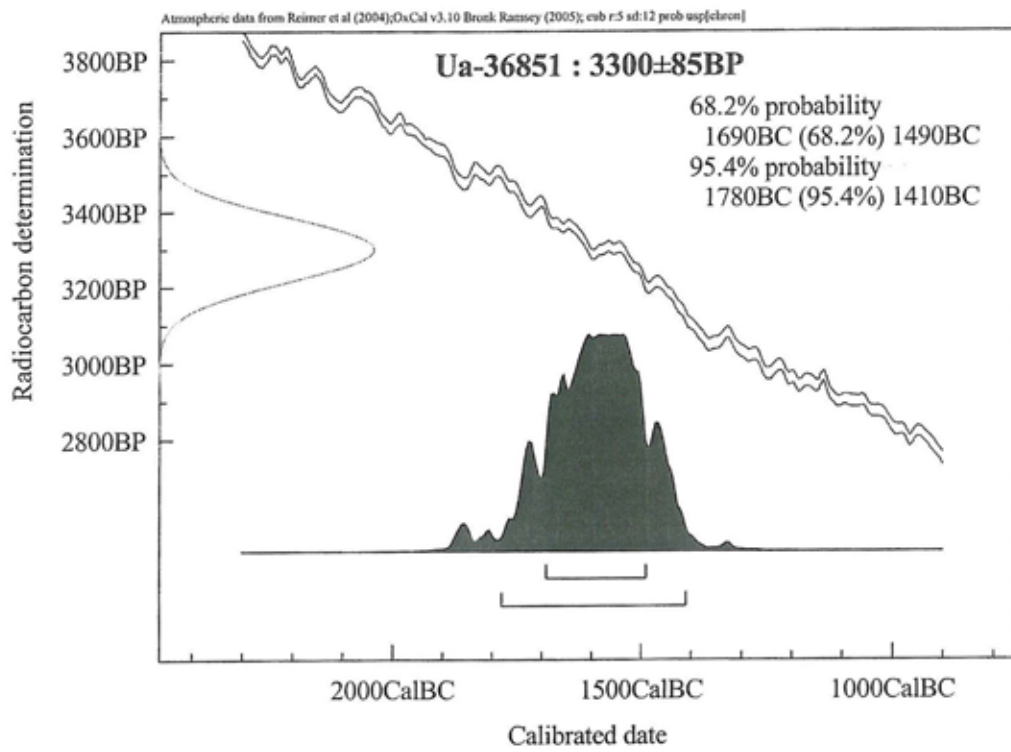
Stenflisa som påträffades knappt 2 meter från det nordöstra hörnet av A624. Stenen hade en storlek av 0,5 x 0,15 x 0,15 meter. Den var av samma material som de stenflisor som påträffades vid det nordvästra och det sydöstra hörnet. Detta stenmaterial var det samma som det som brutits i stenbrotten och som ingått i skålgropsblocket. Stenen kan ha utgjort, eller varit del av, en hörnsten till den kvadratiske stensättningen.

A50001

Ofylld, kvadratisk stensättning bestående av fyra klumpstenar. Stenarna var 1 x 1 - 1,5 meter stora och hade en höjd av 0,4 till 0,6 meter. Måtten mellan stenarna var (räknat från centrum på respektive sten) 3,6 - 3,6 - 4,2 och 3,2 meter. Klumpstenarna avvek ifrån övrigt stenmaterial i området med undantag av mittstenen i A386, väster om anläggningen. Samma typ av stora runda klumpstenar förekommer också i den ofyllda stensättningen A31:1 belägen strax söder om förundersökningsområdet. Denna stensättning består dock av åtta parvis ställda stenar istället för fyra stenar som i A50001.

Vid utredningen avbanades och rensades ytan mellan stenarna och man kunde då inte iaktta någon konstruktion. Vid förundersökningen handrensades hela ytan norr om A624 och då rensades även ytan mellan stenarna ytterligare en gång. Även denna gång kunde inte några konstruktioner eller nedgrävningar iakttas.

Bilaga 3. Datering

Bilaga 4. Osteologisk analys

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM

KULTURMILJÖ
Arkeologi

Anna Kloo Andersson
Direkttel. 036-30 18 00, ank 620
Mobiltel. 0730-36 18 00
anna.kloo@jkpglm.se

JLM Dnr. 258/08

Smålands Museum
Att. Johan Åstrand
Box 102
351 04 Växjö

Preliminär rapport på benmaterialet från förundersökningen av RAÄ 169 i Öjaby socken, Växjö kommun, Småland. Sm dnr 110-2008-00404.

Denna preliminära rapport på benmaterialet från förundersökningen av RAÄ 169 i Öjaby socken, Växjö kommun, kommer så småningom att läggas samman med resultaten från slutundersökningen av samma fornlämning.

A307, F1012

Fyndet som hittades vid rensning av ytan innehåller 1,5 g ben som är vita och helt förbrända. Det största fragmentet är 11,4 mm långt medan medellängden är 6,8 mm. Benen kommer från människa (1,1 g) medan resten är obestämda fragment (0,4 g). Människobenen består av 11 diafys och inget av fragmenten har kunnat användas för varken köns- eller åldersbedömning. De obestämda fragmenten kommer troligen från människa och det är inte omöjligt att några av dem är fragment från skalltaget. De bestämda människobenen kommer att skickas på ¹⁴C-analys.

A561, F1013

Fyndet hittades i den nordöstra delen av anläggningen vid rensning och innehåller endast ett fragment. Det är 11,2 mm långt och väger 0,3 g samt är vitt och helt förbränt. Fragmentet är en diafys som kommer från människa.

Jönköping den 27 augusti 2008

Med vänlig hälsning

Anna Kloo Andersson
Antikvarie/osteolog och arkeolog

Bilaga 5. Lodfoton

A 323

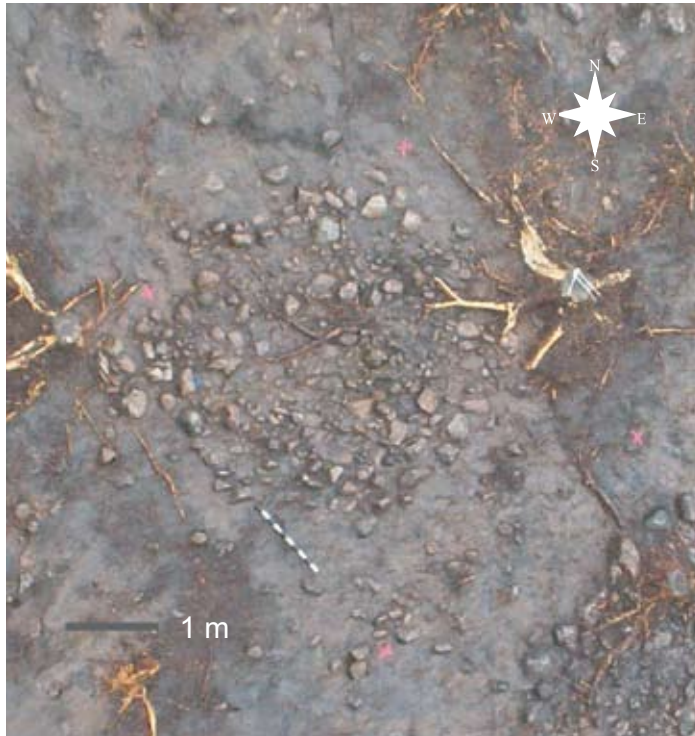
Västra kryss	X6311305,68	Y1434886,82
Östra kryss	X6311305,95	Y1434891,60
Södra kryss	X6311302,99	Y1434889,53

A307

SV kryss	X6311302,99	Y1434889,53
NÖ kryss	X6311305,95	Y1434891,60

A363

A 363

NV kryss	X6311288.76	Y1434893.75
NÖ kryss	X6311290.34	Y1434896.53
SÖ kryss	X6311287.21	Y1434899.10
SV kryss	X6311284.90	Y1434896.31

A890

A 890

NV kryss X6311284.90 Y1434896.31

NÖ kryss X6311287.21 Y1434899.10

SV kryss X6311281.71 Y1434899.28

SÖ kryss X6311282.86 Y1434902.14

Bilaga 6. Fyndlista

Fyndnr	Subklass	Beskrivning
50096	Bränd lera	Fragment av bränd lera 5,0 x 3,0 x 2,5 cm. Ytan är skrovlig och spjälkad utom vid ena sidan där den finns en konkav glättad yta med en längd av 2,5 cm. Den konkava ytan ser ut att kunna vara en del av hålet i en vävtyngd. Leran är dåligt bränd, omagrad eller möjligen sandmagrad. Möjligen kan hålet vara väl stort för vävtyngd. Tolknigen blåstermunstycke verkar mindre trolig eftersom leran förefaller bränd vid låg temperatur. Påträffad vid handrensning av stempackningen A307 i den södra delen.
50007	Bränt ben	
50028	Bränt ben	
50029	Bränt ben	
50030	Bränt ben	
50038	Bränt ben	
50039	Bränt ben	
50040	Bränt ben	
50041	Bränt ben	
50097	Bränt ben	Br ben 1,5 g påträffade vid rensning av A307. genomgått osteologisk analys (Anna Andersson, Klou JLM). Ett något större ben 11,4 mm långt, medellängd övriga ben 6, 8 mm. Av benen kan 1,1 g bestämmas till människ amedan övriga är obestämda. Människobenen består av 11 diafysar varav inte kunna användas för ålders- eller könsbestämning. De obestämda fragmenten troligen mänskliga. möjligen något skallakstragment. De bestämda benen C14-daterade till äldre bronsålder.
50099	Bränt ben	Ett fragment av br ben 0,3 g längd 11,2 mm. I osteologisk analys (Anna Andersson Klou) bestämt till diafys från mänskliga.
50095	Jäm	Påträffat vid handrensning av ytan till stensättningen A561.
50100	Jäm	Fragment av hästsko. kneppt halva. Längd 10 cm (bör motsvara ursprunglig längd). Fragmentets bredd 1,5-3 cm, beräknad ursprunglig bredd hästskon ca 10 cm. Tjocklek 0,4 cm. Turnet uthamrade partier längs utsidan. Påträffad vid handrensning strax utanför A323 men hör förmodligen inte till anläggningen.
50101	Jäm	Halv hästsko, längd 10 cm (bör motsvara ursprunglig längd), bredd 1,5 till 3,2 cm, tjocklek 0,7 cm. Ursprunglig bredd förmodligen 11 cm.
50102	Jäm	Obestämt järnföremål 4 cm långt, i ena änden tjockare i ena änden 1 x 1 cm, avsmalnande och böjt i andra änden. Svårbestämd, skulle möjligen kunna vara en jämfibula.
50098	Keramik	Keramikfragment som påträffades vid rensning av ytan på stensättningen A307. Keramik av förhistorisk typ med inslag av medelstora magringskorn. Två av fragmenten är spjälkade medan två har bevarade ytersidor. De sistnämnda från ett tunnväggigt kärl, 0,5 cm tjockt, med glättad utsida och mer ojämn insida. Bör ha varit ett mindre kärl men ursprunglig diameter går ej att avgöra.

